

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΑΔΙΣΠΟ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ

Διπλωματική Εργασία

Τίτλος Εργασίας:

Διεθνές Οικονομικό Σύστημα: Διεθνής Χρηματοοικονομική Ολοκλήρωση.

Δομή, διαδικασίες, αποτελέσματα.

Υπεύθυνος Καθηγητής:

κ. Δημήτριος Κυρκιλής

Του Μεταπτυχιακού Φοιτητή:

Βασίλειου Χατζή

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου» (ακολουθούν όνομα, επίθετο, υπογραφή).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
ΣΚΟΠΟΣ.....	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α» Ορισμοί - Τύποι - Σχήματα Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης	3
1. Ορισμός Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης.....	3
2. Τύποι Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης.....	6
2.1 Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Area)	7
2.2 Τελωνειακή Ένωση (Customs Union)	7
2.3 Κοινή Αγορά (Common Market)	8
2.4 Οικονομική Ένωση (Economic Union).....	8
2.5 Νομισματική Ένωση (Monetary Union)	9
2.6 Πλήρης Οικονομική Ένωση (Full Economic Union).....	9
3. Ολοκλήρωση και Εθνική Κυριαρχία	11
4. Σχήματα Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης.....	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β» Ευρωπαϊκή Οικονομική Ολοκλήρωση	17
1. Προσπάθειες και πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση.....	17
1.1 Η Μπενελούξ (Benelux).....	17
1.2 Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ).....	19
1.3 Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ)	20
1.4 Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ).....	21
2. Η Τελωνειακή Ένωση.....	24
3. Το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο	25
4. Μετεξέλιξη της ΕΟΚ - Ίδρυση της ΕΕ.....	25
5. Κοινή Οικονομική Πολιτική.....	27
6. Κοινή Νομισματική Πολιτική.....	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ» Οικονομική και Νομισματική Ένωση.....	35
1. Ιστορικό της ΟΝΕ.....	35
1.1 Τα 3 Στάδια της ΟΝΕ.....	40
1.2 Το Πρώτο Στάδιο της ΟΝΕ.....	41

1.3 Το Δεύτερο Στάδιο της ONE	42
1.4 Το Τρίτο Στάδιο της ONE.....	45
2. Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα	46
3. Τα Κριτήρια Σύγκλισης	51
3.1 Η Σταθερότητα των Τιμών.....	52
3.2 Η Δημοσιονομική Κατάσταση.....	53
3.3 Η Συναλλαγματική Ισοτιμία.....	54
3.4 Τα Μακροπρόθεσμα Επιτόκια	55
4. Η περίπτωση της Ελλάδας	56
4.1 Η περίοδος 1981-1985	57
4.2 Η περίοδος 1985-1989	58
4.3 Η περίοδος 1990-1993	59
4.4 Η περίοδος 1994-1996	60
4.5 Η περίοδος 1996-2001	61
Κεφάλαιο «Δ» Αποτίμηση της Οικονομικής Ολοκλήρωσης - Προοπτικές.....	64
1. Τα πλεονεκτήματα	64
2. Τα μειονεκτήματα.....	65
3. Αποτίμηση της ελληνικής συμμετοχής στην ONE.....	66
4. Απολογισμός και προοπτικές της ONE	68
ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Ε» Συμπεράσματα - Επίλογος.....	71
1. Συμπεράσματα	71
2. Επίλογος.....	72
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	73

Διεθνές Οικονομικό Σύστημα: Διεθνής Χρηματοοικονομική Ολοκλήρωση. Δομή, διαδικασίες, αποτελέσματα.

Εισαγωγή

Η παρουσίαση μιας γενικής θεωρίας για την διεθνή οικονομική ολοκλήρωση δεν μπορεί να είναι πλήρης. Πολλά έχουν γραφεί γι' αυτή από διάσημους οικονομολόγους ανά τον κόσμο, αλλά ένας ακριβής ορισμός ή θεωρία δεν έχει γίνει εφικτό να διατυπωθεί πλήρως. Ο χειρισμός της θεωρίας της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης υπήρξε βασικά ευρωκεντρικός, επειδή στην ευρωπαϊκή ήπειρο η διαδικασία της ολοκλήρωσης θεωρείται η μεγαλύτερη επιτευχθείσα παγκοσμίως. Τα επιχειρήματα υπέρ της ολοκλήρωσης είναι τα ίδια, είτε αναφερόμαστε σε ανεπτυγμένα βιομηχανικά κράτη είτε σε λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη. Αυτό που διαφοροποιείται είναι οι προθέσεις και οι φιλοδοξίες των κρατών, τα οποία επιδιώκουν να χρησιμοποιήσουν τη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση ως στρατηγική για την ανάπτυξή τους, ακόμη και μετά τα φτωχά αποτελέσματα των προηγούμενων προσπαθειών ολοκλήρωσης στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Η σημασία της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης αναγνωρίζεται από το σύνολο σχεδόν των κρατών, μιας και για τις περισσότερες από τις χώρες παγκοσμίως, κατέστη αναπόφευκτο στοιχείο στις πλείστες αποφάσεις οικονομικής πολιτικής. Είναι αλήθεια ότι οι περισσότερες από τις χώρες σε ολόκληρο τον κόσμο έχουν επιδιώξει ή επιδιώκουν να ενοποιηθούν με άλλες. Ο βαθμός επιτυχίας της ολοκλήρωσης ποικίλει μεταξύ περιοχών, με τα μεγαλύτερα επιτεύγματα να εντοπίζονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ παραμένει ελκυστική οικονομική στρατηγική για το σύνολο των αναπτυσσόμενων χωρών.

Στην Ευρώπη λοιπόν υπήρξαν προσπάθειες ολοκλήρωσης μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με την ίδρυση της Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που μετεξελίχθηκαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, με αποκορύφωμα την ίδρυση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Σταθμό για τη χώρα μας στην ανωτέρω διαδικασία, αποτέλεσε η θετική απόφαση του ευρωπαϊκού συμβουλίου κορυφής της 19^{ης} Ιουνίου 2000 στην Πορτογαλία, για τη συμμετοχή της χώρας μας στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ και στη ζώνη του ευρωπαϊκού νομίσματος, του ευρώ.

Τα οφέλη από τη συμμετοχή ενός κράτους σε μια ΟΝΕ είναι πολλαπλά, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι δεν υπάρχουν και μειονεκτήματα. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, η ΟΝΕ στην ΕΕ έχει δεχθεί πολλές κριτικές όσον αφορά την αποτελεσματικότητα και την αναγκαιότητα ύπαρξής της, καθώς παρουσιάστηκε μια άνιση οικονομική ανάπτυξη μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών ενώ η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 έφερε στην επιφάνεια αδυναμίες που χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης, ιδίως όσον αφορά τα προβλήματα δημοσίου χρέους των λεγόμενων κρατών του νότου.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η παρουσίαση μέσω της θεωρίας της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης του ιστορικού, των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης στην Ευρώπη, καθώς και η συνοπτική παρουσίαση της πορείας της ελληνικής οικονομίας προς αυτή και των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων που μία χώρα έχει από τη συμμετοχή της σε μία ΟΝΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Α» Ορισμοί - Τύποι - Σχήματα Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης

1. Ορισμός Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης

Ο όρος της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης δεν είναι καινούργιος. Πολλοί συγγραφείς και οικονομολόγοι προσπάθησαν να αποδώσουν την έννοια του όρου, χωρίς ωστόσο να καταφέρουν να συμφωνούν πάντα μεταξύ τους. Και τούτο διότι ο στόχος των οικονομικών δραστηριοτήτων του ανθρώπου είναι η αύξηση της ευημερίας, στόχος ο οποίος προσεγγίζεται διαφορετικά σε κάθε ανθρώπινη κοινωνία, καθώς τα μέλη της έχουν ποικίλες και συχνά συγκρουόμενες δυνατότητες και συμφέροντα.

Έτσι, ο όρος διεθνής οικονομική ολοκλήρωση δεν έχει ένα απολύτως σαφές νόημα για όλους τους οικονομολόγους. Ο Jacob Viner (1892 - 1970), ένας από τους μέντορες της οικονομικής σχολής του Σικάγο κατά τη δεκαετία του '30, ήταν ο πρώτος που θεμελίωσε τη θεωρία των τελωνειακών ενώσεων, που αποτέλεσε τον πυρήνα της παραδοσιακής θεωρίας της διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης. Ένας δε από τους πρώτους ορισμούς αυτής, δόθηκε από τον νομπελίστα Ολλανδό οικονομολόγο Jan Tinbergen (1903 - 1994), ο οποίος εισήγαγε τη διάκριση μεταξύ αρνητικής και θετικής ολοκλήρωσης (Tinbergen, 122). Ως αρνητική ολοκλήρωση όρισε την απομάκρυνση των διακρίσεων και περιορισμών και την καθιέρωση της ελευθερίας στις οικονομικές συναλλαγές, ενώ ως θετική ολοκλήρωση όρισε τη θέσπιση μηχανισμών παρέμβασης και την καθιέρωση νέων πολιτικών και θεσμών με αναγκαστική ισχύ. Η εμπειρία έδειξε ότι είναι ευκολότερο να υιοθετήσουμε την «αρνητική» ολοκλήρωση (εξάλειψη ποσοστώσεων και δασμών), παρά τη «θετική» (εισαγωγή κοινής οικονομικής πολιτικής), μιας και η δεύτερη εισέρχεται στο ευαίσθητο ζήτημα της εθνικής κυριαρχίας.

Ο Ούγγρος οικονομολόγος Béla Balassa (1928 - 1991) όρισε την οικονομική ολοκλήρωση είτε σαν διαδικασία (δυναμικό στοιχείο) είτε σαν μια κατάσταση πραγμάτων (στατικό στοιχείο) (Balassa, 1). Στην πρώτη περίπτωση ως ολοκλήρωση εννοείται, η σταδιακή εξάλειψη διακρίσεων μεταξύ διαφορετικών

κρατών, ενώ στην δεύτερη, εκείνη η κατάσταση πραγμάτων όπου απουσιάζουν κάθε μορφής διακρίσεις. Το μειονέκτημα του ορισμού του Balassa είναι ότι εστί-αζε αποκλειστικά στη διαδικασία ενοποίησης ή στην κατάσταση πραγμάτων με-ταξύ των χωρών που ενοποιούνται και όχι στη διάκριση μεταξύ πλήρους και με-ρικής ολοκλήρωσης. Με άλλα λόγια δεν διευκρίνιζε αν η οικονομική ολοκλήρωση αποτελεί σημείο στην κατεύθυνση επίτευξης κάποιου στόχου ή τον τελικό στόχο αυτού καθ' εαυτού (Jovanovic, 44).

Ο Αμερικανός οικονομολόγος Franklyn Holzman (1919 - 2002) αναφέρει ότι με τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης δημιουργείται μια κατάσταση κατά την οποία εξισώνονται οι τιμές των ομοειδών αγαθών και παραγωγικών συ-ντελεστών μεταξύ των χωρών ή περιοχών της οικονομικής ένωσης, καθιστώντας τις μία περιοχή ή αγορά ή οικονομία (Holzman, 59). Ο ορισμός αυτός υπονοεί ότι δεν υφίστανται φραγμοί ή περιορισμοί στην κίνηση των υπηρεσιών και αγαθών μεταξύ δύο περιοχών και ότι υπάρχουν αντίστοιχα θεσμοί που διευκολύνουν αυτές τις κινήσεις.

Ο Ολλανδός οικονομολόγος Jacques Pelkmans (1946 -) αναφέρει ότι η οι-κονομική ολοκλήρωση είναι η εξάλειψη των οικονομικών συνόρων μεταξύ δύο ή περισσότερων οικονομιών (Pelkmans, 3). Ως οικονομικό σύνορο δε, ορίζει τη νοητή διαχωριστική γραμμή, πέρα από την οποία η ευκολία διακίνησης υπηρε-σιών, αγαθών και οικονομικών συντελεστών περιορίζεται. Η εξάλειψη των συνό-ρων αυτών δε συνεπάγεται αυτόματα την επίτευξη της ολοκλήρωσης, καθώς υ-πάρχουν πολλά εμπόδια στη διακίνηση που αναφέρθηκε, μη οικονομικής φύσεως, όπως τα έθιμα, η γλώσσα, το εργατικό δυναμικό κ.α. Λίγο - πολύ το ίδιο ισχυρί-ζεται και ο επίσης Ολλανδός οικονομολόγος Willem Molle (1942 -) ο οποίος εξι-σώνει την οικονομική ολοκλήρωση με τη βαθμιαία εξάλειψη των οικονομικών συνόρων μεταξύ των κρατών, διαδικασία η οποία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί μονομιάς, αλλά σταδιακά, απαιτώντας συνήθως ένα χρονικό διάστημα πέντε έως δέκα χρόνια (Molle, 5).

Ο ορισμός για τη διεθνή οικονομική ολοκλήρωση του σουδανικής καταγωγής Βρετανού οικονομολόγου Ali El-Agraa (1941 -) αναφέρεται στην εξάλειψη των εμπορικών φραγμών μεταξύ των κρατών, με την ταυτόχρονη καθιέρωση συγκεκριμένων στοιχείων συντονισμού μεταξύ τους (El-Agraa, 1). Τέλος, οι Bernard Mennis και Karl Sauvant υποστηρίζουν ότι η διεθνής οικονομική ολοκλήρωση είναι μια διαδικασία κατά την οποία μειώνεται η συνέχεια των συνόρων των εθνικών κρατών και ότι αυτή συνίσταται στη διασύνδεση και συγχώνευση των μηχανισμών διοίκησης και οικονομικής πολιτικής των χωρών που μετέχουν σε αυτή (Sauvant, 75).

Όπως γίνεται αντιληπτό, η διεθνής οικονομική ολοκλήρωση είναι μια έννοια σύνθετη, ο ορισμός της οποίας δεν έχει σαφώς καθοριστεί. Αρκεί να αναλογισθούμε πόσο διαφορετικά αντιλαμβάνονται την έννοια ολοκλήρωση κάποιες χώρες. Στις αναπτυγμένες οικονομίες ως ολοκλήρωση νοείται ένας τρόπος εισαγωγής πιο κερδοφόρων τεχνολογιών και η κατανομή τους κατά τον επικερδέστερο τρόπο, ενώ στις αναπτυσσόμενες οικονομίες η ολοκλήρωση είναι ένα από τα εργαλεία της οικονομικής ανάπτυξης. Μπορούμε λοιπόν να συμπεράνουμε ότι «με τον όρο οικονομική ολοκλήρωση εννοούμε τη διαδικασία σταδιακής απομάκρυνσης όλων των εμποδίων και περιορισμών που υπάρχουν στο εμπόριο αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και τη μετακίνηση παραγωγικών συντελεστών μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών. Οι χώρες που από κοινού αποφασίζουν τη δημιουργία κάποιας μορφής οικονομικής ένωσης στοχεύουν στην ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς διακίνηση, στο εσωτερικό τους, αγαθών, υπηρεσιών και παραγωγικών συντελεστών. Αυτό που ενοποιείται μέσα απ' τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης είναι οι αγορές των χωρών που συμμετέχουν στην οικονομική ένωση. Έτσι, δημιουργείται μια μεγαλύτερου μεγέθους αγορά απ' αυτή που διέθεταν οι επιμέρους χώρες και η οποία αποτελούσε εμπόδιο στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την ευημερία. Στην προσπάθεια ενοποίησης των επιμέρους οικονομιών σε ένα ενιαίο σύνολο, καταργούνται όλες οι διακρίσεις που υπήρχαν για τα προϊόντα και τους παραγωγικούς συντελεστές των αντίστοιχων χωρών» (Θεοδωρόπουλος, 16).

Υπάρχουν βέβαια κάποιες διαφορές ανάμεσα στην οικονομική ολοκλήρωση και την οικονομική συνεργασία ή την περισσότερο ανοιχτή οικονομία. Έτσι, μια περισσότερο ανοιχτή οικονομία δε σημαίνει και οικονομική ολοκλήρωση με άλλη ή άλλες χώρες, ενώ στην οικονομική συνεργασία πραγματοποιούνται διάφορες ενέργειες που στοχεύουν στην άμβλυνση ή μείωση των εμπορικών διακρίσεων σε διάφορους τομείς της οικονομίας, γεγονός που επιδιώκεται με αντίστοιχες διεθνείς συμφωνίες. Επιπλέον, είναι αρκετοί οι παράγοντες εκείνοι που εμποδίζουν τη διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης, όπως τα μεταφορικά κόστη, οι προτιμήσεις των καταναλωτών, οι πολιτιστικές παραδόσεις, το εισόδημα, το κλίμα κ.ά., καθιστώντας τη καθ' αυτό τον τρόπο μια πολύπλοκη και δύσκολη διαδικασία, που πρακτικά μπορεί να είναι απεριόριστη αποτελώντας όμως ένα μέσο με το οποίο μια ομάδα χωρών αγωνίζεται να αυξήσει το επίπεδο ευημερίας της (Jovanovic, 48-49).

2. Τύποι Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης

Η διεθνής οικονομική ολοκλήρωση, σύμφωνα με τους ορισμούς που παρατέθηκαν παραπάνω, φτάνει σε διαφορετικά στάδια, ανάλογα με το βαθμό εξέλιξης της διαδικασίας ολοκλήρωσης, δημιουργώντας κατ' αυτόν τον τρόπο διάφορους τύπους αυτής. Με άλλα λόγια η ολοκλήρωση δεν είναι μία και η αυτή αλλά δημιουργούνται διάφοροι τύποι οικονομικής ολοκλήρωσης. Προτού αναφερθούν οι τύποι αυτοί, καλό θα ήταν να αποσαφηνισθεί ότι οι διάφορες προτιμησιακές συμφωνίες οικονομικής συνεργασίας που συνάπτονται μεταξύ χωρών, δε θεωρούνται ολοκλήρωση κάποιου τύπου, παρά το γεγονός ότι συμβάλλουν στην ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των χωρών και περιέχουν στοιχεία ή πρώτα βήματα προς κάποιο τύπο ολοκλήρωσης. Οι τύποι της οικονομικής ολοκλήρωσης που συναντώνται στη θεωρία και στην πράξη είναι: α) Η **Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών** (Free Trade Area), β) η **Τελωνειακή Ένωση** (Customs Union), γ) η **Κοινή Αγορά** (Common Market), δ) η **Οικονομική Ένωση** (Economic Union), ε) η **Νομισματική Ένωση** (Monetary Union) και στ) η **Πλήρης Οικονομική Ένωση** (Full Economic Union).

2.1 Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Ελεύθερων Συναλλαγών (Free Trade Area)

Στη ζώνη ελεύθερου εμπορίου ή ελεύθερων συναλλαγών οι χώρες που συμμετέχουν συμφωνούν μεταξύ τους για την εξάλειψη και κατάργηση των δασμών και των ποσοτικών περιορισμών στο αμοιβαίο εμπόριο. Ταυτόχρονα η κάθε χώρα της ζώνης διατηρεί πλήρως τις εμπορικές ρυθμίσεις και το δασμολόγιό της με τρίτες χώρες, δηλαδή ακολουθεί τη δική της δασμολογική πολιτική. Οι κανόνες και τα πιστοποιητικά προέλευσης (rules and certificates of origin) με τους οποίους εμποδίζονται οι παραβάσεις και παρεκκλίσεις (trade deflections) των κανόνων εμπορίου, αποτελούν τη βάση της συμφωνίας στην οποία στηρίζεται η ένωση αυτή. Οι εν λόγω κανόνες εμποδίζουν την εισαγωγή προϊόντων από τρίτες χώρες που δεν ανήκουν στην ένωση, π.χ. από τη χώρα Α (με σχετικά χαμηλότερο εξωτερικό δασμό από την εταιρική χώρα Β) προκειμένου να επανεξαχθούν τα εμπορεύματα αυτά στη χώρα Β. Αν το πρόβλημα της παρέκκλισης του εμπορίου δεν αντιμετωπισθεί, τότε η χώρα Β θα στερηθεί των αντίστοιχων δασμολογικών εσόδων. Η εφαρμογή των κανόνων προέλευσης στοχεύει στην αποτροπή από την άμεση παρέκκλιση του εμπορίου. Εκτός όμως από την άμεση υπάρχει και η έμμεση παρέκκλιση του εμπορίου (indirect trade deflection). Στην περίπτωση αυτή η χώρα μέλος με το χαμηλότερο δασμό ικανοποιεί μερικά ή συνολικά την εγχώρια ζήτηση με εισαγωγές από τρίτες χώρες και εξάγει το δικό της όμοιο προϊόν προς τις άλλες χώρες - μέλη της ζώνης που έχουν υψηλότερο δασμό. Οι συνέπειες για τις άλλες χώρες που υφίστανται την παραβίαση αυτού του είδους είναι οι ίδιες με αυτές της άμεσης παρέκκλισης. Η ζώνη ελεύθερων συναλλαγών μπορεί να αφορά μόνο βιομηχανικά προϊόντα (Ελεύθερη Ζώνη Βιομηχανικών Προϊόντων) ή όλα τα προϊόντα οπότε έχουμε πλήρη Ελεύθερη Ζώνη Εμπορίου ή Συναλλαγών.

2.2 Τελωνειακή Ένωση (Customs Union)

Σε μια τελωνειακή ένωση οι χώρες που συμμετέχουν καταργούν τους ποσοτικούς περιορισμούς και τους δασμούς στο εσωτερικό τους εμπόριο. Επιπλέον θεσπίζουν κοινό εξωτερικό δασμολόγιο στο εμπόριο με τρίτες χώρες, γεγονός που

ουσιαστικά καταργεί την αναγκαιότητα των παραπάνω πιστοποιητικών προέλευσης. Προϊόντα τρίτης χώρας μπαίνουν στην ένωση με τον ίδιο δασμό και πλέον κυκλοφορούν ελεύθερα σ' όλες τις υπόλοιπες χώρες. Οι συμμετέχουσες χώρες στην ένωση διαπραγματεύονται για τους δασμούς και το εμπόριο ως ενιαία οντότητα.

Η τελωνειακή ένωση αποτελεί ένα μίγμα ελευθεροποίησης του εμπορίου αλλά και προστατευτισμού. Έτσι, μια τέτοιου είδους ένωση μπορεί να οδηγήσει στη «δημιουργία εμπορίου» (trade creation) αλλά και στη μείωση των συναλλαγών μεταξύ των κρατών - μελών και των χωρών του υπόλοιπου κόσμου. Η μείωση των συναλλαγών προκύπτει λόγω της δημιουργίας μιας εκτροπής εμπορίου (trade diversion), όταν δηλαδή ορισμένες εμπορικές συναλλαγές μεταξύ ενός κράτους - μέλους μιας τελωνειακής ένωσης και μιας τρίτης χώρας εκτρέπονται και γίνονται ενδοτελωνειακά μεταξύ κρατών - μελών της ένωσης. Στην αντίθετη περίπτωση τα κράτη - μέλη προάγουν το ελεύθερο εμπόριο αν με την τελωνειακή ένωση υποκαθιστούν πηγές φθηνότερου κόστους των προϊόντων με πηγές ψηλότερου κόστους (Πουρναράκης, 348-9).

2.3 Κοινή Αγορά (Common Market)

Στην κοινή αγορά ισχύει ότι και στην τελωνειακή ένωση και επιπλέον υπάρχει η ελεύθερη μετακίνηση συντελεστών της παραγωγής, εργασίας και κεφαλαίου, ανάμεσα στις χώρες που την απαρτίζουν. Επιδιώκεται δε η θέσπιση και εισαγωγή κοινών κανόνων και πολιτικών (περιορισμοί) απέναντι στην κίνηση των παραγωγικών συντελεστών με τρίτες χώρες.

2.4 Οικονομική Ένωση (Economic Union)

Στην οικονομική ένωση μεταξύ χωρών ισχύει κατά τον ίδιο τρόπο ότι ισχύει στην κοινή αγορά, επιπλέον όμως επιδιώκεται υψηλού βαθμού συντονισμός και εναρμόνιση πολλών πλευρών της οικονομικής πολιτικής, όπως π.χ. της δημοσιονομικής, της νομισματικής, της βιομηχανικής, της περιφερειακής, της πολιτικής μεταφορών κ.λ.π. Επιπλέον εκτός από τις αναφερθείσες πολιτικές στο εσωτερικό της χώρας, εκπονείται και μια κοινή εμπορική πολιτική προς τρίτες χώρες η οποία

αφορά αγαθά, υπηρεσίες και παραγωγικούς συντελεστές.

2.5 Νομισματική Ένωση (Monetary Union)

Η νομισματική ένωση αποτελεί τον αμέσως επόμενο τύπο οικονομικής ολοκλήρωσης και η οποία προϋποθέτει πλέον της οικονομικής ένωσης έναν υψηλότερο βαθμό οικονομικής πολιτικής, σχεδόν ενιαίας. Επιπρόσθετα, επιβάλλει την υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, το οποίο κυκλοφορεί ανάμεσα στις χώρες της ένωσης ελεύθερα, ή σε μια πιο «ελαφριά» εκδοχή, δημιουργεί ανέκκλητες συναλλαγματικές ισοτιμίες και πλήρη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων των χωρών - μελών της ένωσης.

2.6 Πλήρης Οικονομική Ένωση (Full Economic Union)

Ο ύστατος τύπος διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης είναι η πλήρης οικονομική ένωση, η οποία συνεπάγεται την πλήρη οικονομική ενοποίηση και ολοκλήρωση των οικονομιών των χωρών που συμμετέχουν. Αποτελεί ένωση κατά την οποία υπάρχει ουσιαστικά μια ενιαία και μοναδική οικονομική πολιτική και υπερεθνική κυβέρνηση (της εν λόγω ομοσπονδίας ή κοινότητας) με μεγάλη οικονομική εξουσία, η οποία προσδιορίζεται σε κοινοτικό - ομοσπονδιακό επίπεδο και ασκείται τόσο από κοινοτικά - ομοσπονδιακά όργανα όσο και από εθνικά, σαν να επρόκειτο για μια χώρα. Κατ' αυτή δεν υφίστανται φραγμοί στην κίνηση συντελεστών, υπηρεσιών και αγαθών και κατά συνέπεια οι τιμές, μετά την αφαίρεση του κόστους μεταφοράς, εξισώνονται.

Κατά την πλήρη οικονομική ένωση ένας μεγάλος αριθμός τομέων πολιτικής ενοποιείται και δημιουργούνται θεσμοί και όργανα υπερεθνικά. Στα όργανα αυτά εκχωρούνται από τις εθνικές κυβερνήσεις των χωρών - μελών της ένωσης αρμοδιότητες και εξουσίες τέτοιες, ώστε οι αποφάσεις των οργάνων αυτών να είναι δεσμευτικές για τα κράτη μέλη που συμμετέχουν στη λήψη τους. Πρόκειται δηλαδή για μια έμμεση εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας, η οποία συνήθως οδηγεί τα κράτη ακόμη παραπέρα, στην πολιτική ένωση, με τη μορφή ομοσπονδίας.

Όλοι οι παραπάνω αναφερθέντες τύποι διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης

παρουσιάζονται συνοπτικά στον Πίνακα 1 που ακολουθεί, όπου το κάθε στάδιο, ενσωματώνει όλα τα χαρακτηριστικά του προηγούμενου και προσθέτει ένα ακόμη βήμα στη διαδικασία της ολοκλήρωσης. Η διαδικασία της ολοκλήρωσης δεν είναι αναγκαίο να γίνεται σταδιακά από τον έναν τύπο στον άλλον, μπορεί να θεσμοθετηθεί με σημείο έναρξης οποιονδήποτε από τους τύπους που αναφέρονται και εξαρτάται από τη συμφωνία μεταξύ των συμμετεχόντων μερών. Επίσης, ολοκλήρωση μπορούμε να έχουμε με συμφωνίες τραπεζών και άλλων χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, χωρίς την ανάμειξη των κυβερνήσεών τους. Οι κυβερνήσεις επιδιώκουν την επίσημη ή θεσμική ολοκλήρωση με συμφωνίες μεταξύ τους για την εξάλειψη περιορισμών στο εμπόριο και στην κίνηση των παραγωγικών συντελεστών στο πλαίσιο των οικονομικών τους σχέσεων.

Πίνακας 1
Τύποι διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης

	Τύποι					
	Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου ή Εμπορικών Συναλλαγών	Τελωνειακή Ένωση	Κοινή Αγορά	Οικονομική Ένωση	Νομισματική Ένωση	Πλήρης Οικονομική Ένωση
Κατάργηση δασμών και ποσοτικών περιορισμών μεταξύ χωρών	√	√	√	√	√	√
Κοινό εξωτερικό δασμολόγιο	-	√	√	√	√	√
Κατάργηση εμποδίων στην ελεύθερη διακίνηση παραγωγικών συντελεστών	-	-	√	√	√	√
Εναρμόνιση και κοινή οικονομική πολιτική	-	-	-	√	√	√
Κοινό νόμισμα ή σταθερές ισοτιμίες μεταξύ νομισμάτων των χωρών	-	-	-	-	√	√
Πλήρης ενοποίηση οικονομικής πολιτικής. Πολιτική Ένωση	-	-	-	-	-	√

Πηγή: Διεθνής οικονομική Ολοκλήρωση, Miroslav Jovanovic, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2002, σελ. 52

Πλέον όμως των παραπάνω τύπων ολοκλήρωσης υπάρχουν και άλλες μορφές ή στάδια μικρότερης σημασίας. Ενδεικτικά αναφέρονται η **προτιμησιακή δασμολογική συμφωνία** μεταξύ κρατών, όπου οι δασμοί επί του εμπορίου μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν στη συμφωνία είναι χαμηλότεροι σε σχέση με τους δασμούς που επιβάλλονται στο εμπόριο σε τρίτες χώρες, και η **μερική τελωνειακή ένωση**, όπου οι δασμοί διατηρούνται στο αρχικό επίπεδο στο αμοιβαίο εμπόριο μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν στην ένωση, ενώ εισάγεται ένα κοινό δασμολόγιο στο εμπόριο με τρίτες χώρες, εκτός της ένωσης (Jovanovic, 50).

3. Ολοκλήρωση και Εθνική Κυριαρχία

Ένα θέμα που προκύπτει όταν μία χώρα εντάσσεται σε κάποιον τύπο διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης και που έχει δεχθεί μεγάλη κριτική, είναι η εθνική κυριαρχία. Φυσικά δεν αναφερόμαστε σε εδαφική κυριαρχία αλλά οικονομική. Η απόφαση για την είσοδο ενός κράτους σε μια τελωνειακή ένωση ή σε οποιονδήποτε τύπο ολοκλήρωσης είναι απόφαση πολιτική. Όπως πολιτική είναι η απόφαση εκχώρησης μέρους της εθνικής κυριαρχίας όσον αφορά τη φορολογία ή το εμπόριο (ολικά σε μια τελωνειακή ένωση, μερικά σε μια ζώνη ελεύθερου εμπορίου). Όταν λοιπόν δύο ή περισσότερες κυρίαρχες χώρες υπογράφουν μια συνθήκη, τότε αυτές συμφωνούν να κάνουν και/ή να μην κάνουν ορισμένα πράγματα, και κατά συνέπεια η κριτική οποιασδήποτε διεθνούς συνθήκης στη βάση της απώλειας της εθνικής κυριαρχίας θεωρείται μη έγκυρη. Ουσιαστικά το ίδιο κάνουν και όλες οι συνθήκες με τον έναν ή τον άλλον τρόπο. Αυτό που πραγματικά ενδιαφέρει τα μέρη εν τέλει είναι οι εκατέρωθεν παραχωρήσεις των χωρών να συνιστούν μια αμοιβαίως επωφελή συμφωνία και η εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας να δικαιώνεται από τα αποτελέσματα.

4. Σχήματα Διεθνούς Οικονομικής Ολοκλήρωσης

Τα σημερινά βασικά χαρακτηριστικά της παγκόσμιας οικονομίας θεωρείται ότι είναι η συνεχής φιλελευθεροποίηση του διεθνούς εμπορίου, η μεγαλύτερη κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών και οι επιταχυνόμενοι ρυθμοί ενοποίησης των αγορών. Οι διεθνείς οικονομικές σχέσεις καθορίζονται από τη σημερινή

οικονομική σκέψη που αποτελείται από ιδέες και επιχειρήματα υπέρ του ελεύθερου εμπορίου. Αυτό φάνηκε ιδιαίτερα μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπου το ενδιαφέρον για μεγαλύτερη συνεργασία, ανάπτυξη εμπορίου και απελευθέρωση των παραγωγικών συντελεστών, έγινε πιο έντονο από ποτέ. Λογικές του παρελθόντος, όπως ο προστατευτισμός των εθνικών αγορών άρχισαν να χάνουν έδαφος και αντικαταστάθηκαν από αυτές της σταδιακής απελευθέρωσης του παγκόσμιου εμπορίου. Έτσι, τα κράτη λαμβάνοντας υπόψη τα οφέλη της ολοκλήρωσης, άρχισαν να δημιουργούν περιφερειακές οικονομικές ενώσεις και συνεργασίες, με διαφορετικά στάδια οικονομικής ενοποίησης σ' όλες τις περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Τα σημαντικότερα λοιπόν σχήματα ολοκλήρωσης, ανάλογα με μέγεθος και τον τύπο τους μπορούν να θεωρηθούν τα παρακάτω:

α. **Η Ευρωπαϊκή Ένωση (E.E.) (European Union E.U.)** η οποία έχει φθάσει στο μεγαλύτερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης που οικονομική ένωση έφθασε ποτέ, τόσο σε βάθος όσο και σε μέγεθος αγοράς. Αποτελεί μια οικονομική και πολιτική ένωση είκοσι οκτώ ευρωπαϊκών κρατών. Ιδρύθηκε την 1^η Νοεμβρίου 1993 με τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (υπεγράφη 7.2.1992), γνωστότερης ως «Συνθήκη του Μάαστριχτ», βασιζόμενη στις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας) τις οποίες και αντικατέστησε. Θεωρείται ως η ισχυρότερη ένωση κρατών μέχρι σήμερα στην παγκόσμια ιστορία, με επιδιώξεις οικονομικού, πολιτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου. Η E.E. αποτελεί το τρέχον στάδιο μιας ανοιχτής διαδικασίας ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι μία από τις μεγαλύτερες οικονομικές και πολιτικές οντότητες στον κόσμο, έχει δημιουργήσει μια εσωτερική αγορά με ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, διαθέτει κοινή αγροτική και αλιευτική πολιτική, κοινή εμπορική πολιτική προς τις τρίτες χώρες, όπως επίσης και περιφερειακή πολιτική για την υποστήριξη των φτωχότερων περιφερειών της. Επιδιώκει να αποτελέσει ένα Χώρο Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, μέσα στον οποίο τα κράτη μέλη της συνεργάζονται στενά σχε-

τικά με τις γενικές πολιτικές, τους ελέγχους στα σύνορα (εσωτερικά και εξωτερικά), το άσυλο, τη μετανάστευση, τη δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποι-νικές υποθέσεις και την αστυνομική συνεργασία. Επίσης προωθεί μια κοινή εξω-τερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας, προς το παρόν σε διακυβερνητικό επί-πεδο. Στο πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης εισήγαγε ενιαίο νόμισμα, το ευρώ, που έχει υιοθετηθεί από δεκαεννέα κράτη μέλη μέχρι σήμερα.

2. Η **Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) (European Free Trade Association EFTA)** που ιδρύθηκε το 1960 με τη συμφωνία της Στοκ-χόλμης από επτά χώρες (Αυστρία, Δανία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο, Νορβηγία, Πορτογαλία και Σουηδία). Αργότερα έγιναν μέλη η Φινλανδία (συνδεδεμένο μέ-λος το 1961 και πλήρες το 1986), η Ισλανδία (1970) και το Λιχτενστάιν (1991). Οι χώρες που έγιναν μέλη της ΕΟΚ και αργότερα της Ε.Ε. σταδιακά αποχώρησαν (η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο το 1972, η Πορτογαλία το 1985, η Αυστρία, η Σουηδία και η Φινλανδία το 1995). Στην ΕΖΕΣ σήμερα έχουν μείνει τέσσερις χώ-ρες, η Νορβηγία, η Ελβετία, η Ισλανδία και το Λιχτενστάιν. Οι τρεις από αυτές (εκτός της Ελβετίας) είναι και μέλη του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου (ΕΟΧ). Το 1994 τέθηκε σε ισχύ ο Ευρωπαϊκός Οικονομικός Χώρος που συνέδεσε τις α-γορές των μελών της ΕΖΕΣ με την ενιαία αγορά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ελ-βετία επέλεξε με δημοψήφισμα να μη γίνει μέλος του ΕΟΧ και έχει συνάψει ξε-χωριστές συμφωνίες με την Ε.Ε. Αρχικός σκοπός της ΕΖΕΣ ήταν η δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου, η προώθηση του ελεύθερου εμπορίου και της οικονο-μικής ολοκλήρωσης προς όφελος των μελών του. Σκοπός της σήμερα, είναι η επί-τευξη των κύριων στόχων που αφορούν την απελευθέρωση των αγορών και την κινητικότητα αγαθών, υπηρεσιών, προσώπων και κεφαλαίων μεταξύ των μελών της καθώς και στον Ενιαίο Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ), όπως προβλέπεται απ' τη συμφωνία που έχει συνάψει με την Ε.Ε. Αποτελεί ένα σημαντικό εμπορικό εταίρο της Ε.Ε., ενώ συμφωνίες έχει συνάψει με άλλες χώρες και Διεθνείς Οργανισμούς.

3. Η **Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (North American Free Trade Agreement NAFTA)**. Τέθηκε σε εφαρμογή την 1^η Ιανου-αρίου 1994, αποτέλεσε ουσιαστικά διεύρυνση της συμφωνίας που υπήρχε μεταξύ

ΗΠΑ και Καναδά απ' το 1989 με την προσθήκη του Μεξικό, δημιουργώντας μια αγορά περίπου 380 εκατ. κατοίκων και ένα συνολικό Α.Ε.Π. που πλησιάζει τα 6,9 δις δολάρια. Σκοπός της είναι η δημιουργία ζώνης ελεύθερου εμπορίου ανάμεσα στις ΗΠΑ, τον Καναδά και το Μεξικό που σταδιακά θα περιλαμβάνει τους περισσότερους οικονομικούς τομείς, αποβλέποντας στη σταδιακή άρση όλων των φραγμών στη διακίνηση αγαθών, στη προσφορά υπηρεσιών και στις επενδύσεις. Η Συμφωνία καλύπτει ένα ευρύ φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων. Περιέχει κεφάλαια για την αυτοκινητοβιομηχανία, την υφαντουργία, τα ηλεκτρονικά, τη γεωργία, τις μεταφορές, τα βιομηχανικά προϊόντα, τις επενδύσεις και την πνευματική ιδιοκτησία. Στις περισσότερες κατηγορίες προϊόντων προβλέπεται είτε άμεση κατάργηση των υφιστάμενων απαγορευτικών περιορισμών, είτε κατάργηση μετά την παρέλευση μεταβατικής περιόδου που διαρκεί από πέντε μέχρι δέκα χρόνια. Προβλέπεται ότι μέσα στην επόμενη δεκαετία θα έχουν καταργηθεί όλα τα υφιστάμενα εμπόδια, δασμολογικά και μη, στις συναλλαγές ανάμεσα στα συμβαλλόμενα κράτη. Στον τομέα των ξένων επενδύσεων αίρονται όλα τα εμπόδια πλην λιγοστών τομέων όπως π.χ. των αερομεταφορών για τις ΗΠΑ, του πολιτισμού για τον Καναδά και της ενέργειας για το Μεξικό που εξαιρέθηκαν. Επίσης, η Συμφωνία περιλαμβάνει ένα μηχανισμό επίλυσης των διαφορών με τη συμμετοχή εμπορικών εμπειρογνομόνων. Μαζί με τη Συμφωνία υπογράφηκαν και παράλληλες συμφωνίες (side agreements) για το περιβάλλον και για τις εργασιακές σχέσεις. Μέσω αυτής οι επιχειρήσεις της Βόρειας Αμερικής αποκτούν εύκολη πρόσβαση σε φθηνό εργατικό δυναμικό στα σύνορά της παρά στις αγορές της Ασίας. Η εξέλιξη της συμφωνίας αυτής και η εφαρμογή της ήταν επόμενο να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον καταμερισμό της εργασίας αλλά και στο μεταναστευτικό ρεύμα προς τις ΗΠΑ και τον Καναδά. Δεδομένου ότι δεν υπάρχουν μηχανισμοί και πολιτικές μεταφοράς πόρων προς τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της, αντίστοιχοι της Ε.Ε., τα προβλήματα στους τομείς αυτούς εμφανίζονται ιδιαίτερα οξυμμένα.

4. Η Ζώνη Ελεύθερου Εμπορίου των Χωρών της Νότιας Αμερικής

(Mercado Comun del Sur MERCOSUR) η οποία με τη θέσπιση κοινού εξωτερικού δασμολογίου έχει φθάσει σε επίπεδο τελωνειακής ένωσης. Σκοπός είναι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς και προαγωγή του ελεύθερου εμπορίου και διακίνησης αγαθών, ανθρώπων και συναλλάγματος. Χώρες - μέλη της αποτελούν η Αργεντινή, η Βραζιλία, η Παραγουάη, η Ουρουγουάη και η Βενεζουέλα και οι οποίες αντιπροσωπεύουν το μισό περίπου του ΑΕΠ της Λατινικής Αμερικής (υπό ένταξη βρίσκεται και η Βολιβία). Με την οικονομική αυτή ένωση υπήρξε μια ραγδαία αύξηση του εμπορίου ανάμεσα στις χώρες αυτές, γεγονός που συνέβαλε επίσης στην εξομάλυνση των σχέσεών τους σε όλα τα επίπεδα.

5. Η Ένωση των Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (**Association of Southeast Asian Nations ASEAN**), που δημιουργήθηκε το 1967 με πρωτοβουλία της Ινδονησίας, της Σιγκαπούρης, της Μαλαισίας, της Ταϊλάνδης και των Φιλιππίνων. Ο ASEAN σήμερα περιλαμβάνει 10 μέλη, τα αναφερθέντα και επιπλέον το Βιετνάμ, την Καμπότζη, το Λάος, το Μπρουνέι και τη Μιανμάρ. Αφορά μία απ' τις πλέον δυναμικά εξελισσόμενες περιοχές της παγκόσμιας οικονομίας. Σκοπός της είναι η σταδιακή φιλελευθεροποίηση του εμπορίου αλλά και η ενίσχυση της ανάπτυξης στην περιοχή αυτή μέσω της Ασιατικής Τράπεζας για την Ανάπτυξη (**Asian Development Bank**). Στο μετοχικό κεφάλαιο της Τράπεζας αυτής συμμετέχουν χώρες όπως οι ΗΠΑ, ο Καναδάς, 13 χώρες της Ε.Ε., η Ελβετία κ.ά.

6. Η Οικονομική Συνεργασία των χωρών της Ασίας και του Ειρηνικού (**Asian Pacific Economic Cooperation APEC**) έχει σαν στόχο την πλήρη απελευθέρωση του εμπορίου σε όλη την περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού ωκεανού και τη δημιουργία μιας τεράστιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών μέχρι το 2020. Ιδρύθηκε το 1989 ως απάντηση στην συνεχώς αυξανόμενη αλληλεξάρτηση των οικονομικών της Ασίας και του Ειρηνικού και την έλευση περιφερειακών εμπορικών ενώσεων σε άλλα μέρη του κόσμου, λόγω των φόβων ότι η υπερβιομηχανοποίηση της Ιαπωνίας (μέλος της G8) θα κυριαρχούσε στις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής και λόγω της εγκαθίδρυσης νέων αγορών για αγροτικά προϊόντα και πρώτες ύλες πέρα από την Ευρώπη. Σήμερα περιλαμβάνει 21

χώρες, απ' τις οποίες ορισμένες είναι μέλη του ASEAN και της NAFTA και αποτελεί την πλέον δυναμική και ραγδαία αναπτυσσόμενη περιοχή του πλανήτη.

7. Η **Οργάνωση των χωρών της Αφρικής, Καραϊβικής και Ειρηνικού (African, Caribbean and Pacific Group of States ACP)**, η οποία ιδρύθηκε το 1975 με στόχο τη βιώσιμη ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας ανάμεσα στα μέλη της, καθώς και η μεγαλύτερη ολοκλήρωση στην παγκόσμια οικονομία. Η οργάνωση βρίσκεται σε διαρκή συνεργασία με την Ε.Ε. και επιδιώκει την ανάπτυξη του εμπορίου, τη διαχείριση της φτώχειας και της υπανάπτυξης των χωρών - μελών της. Η συνεργασία αυτή καθοριζόταν απ' το 1975 μέχρι το 2000 απ' τη συνθήκη της Lome, ενώ στη συνέχεια απ' τη συμφωνία της Cotonou. Όλα τα μέλη της, εκτός από την Κούβα, έχουν υπογράψει τη συμφωνία της Cotonou.

8. Τέλος, στην προσπάθεια προώθησης του εμπορίου και ενίσχυση της ανάπτυξης, δημιουργήθηκαν αντίστοιχες οικονομικές ενώσεις από χώρες όπως: οι χώρες της Βόρειας Αφρικής MAGHREB (Αλγερία, Μαρόκο, Τυνησία) και Μεσοποταμίας MASHREQ (Αίγυπτος, Συρία, Ιορδανία και Λίβανος), οι χώρες των Άνδεων στη Λατινική Αμερική (Andean Pact) Βενεζουέλα, Κολομβία, Εκουαδόρ, Περού και Βολιβία, οι χώρες της Δυτικής Αφρικής με τη Δυτικοαφρικανική Οικονομική και Νομισματική Ένωση (West African Economic and Monetary Union) κ.τ.λ. Αντίστοιχες προσπάθειες υπήρξαν και στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης μετά την κατάρρευση των καθεστώτων που μεταπολεμικά συμμετείχαν στο Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας (Council of Mutual Economic Assistance CMEA).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Β» Ευρωπαϊκή Οικονομική Ολοκλήρωση

1. Προσπάθειες και πορεία προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

Όπως αναφέρθηκε, η Ε.Ε. είναι μια οικονομική και πολιτική ένωση είκοσι οκτώ ευρωπαϊκών κρατών η οποία έχει φθάσει στο μεγαλύτερο βαθμό οικονομικής ολοκλήρωσης που οικονομική ένωση έφθασε ποτέ. Αντικατέστησε τις τότε Ευρωπαϊκές Κοινότητες (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα, Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας). Ας ρίξουμε όμως μια ματιά στις πρώτες προσπάθειες ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και στην εξελικτική πορεία των Κοινοτήτων και της Ένωσης γενικότερα.

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος άφησε την Ευρώπη κατεστραμμένη οικονομικά. Η μόνη χώρα που βγήκε οικονομικά ενισχυμένη από αυτόν ήταν οι ΗΠΑ, ενώ αντίθετα την Ευρώπη μάστιζαν η ανεργία και ο πληθωρισμός. Οι ΗΠΑ με το τέλος του πολέμου ανέλαβαν τα ηνία της παγκόσμιας οικονομικής κούρσας και προσπάθησαν να βοηθήσουν οικονομικά την Ευρώπη, αρχικά με την εξαγγελία του Σχεδίου Μάρσαλ, του οποίου ο στόχος ήταν η αντιμετώπιση των επειγόντων οικονομικών προβλημάτων της γηραιάς ηπείρου, αλλά ουσιαστικά ο κύριος στόχος του ήταν η αναχαίτιση της επεκτατικής πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης. Τα περισσότερα κράτη της εποχής είχαν υιοθετήσει ένα από τα δύο οικονομικά συστήματα των υπερδυνάμεων, το καπιταλιστικό των ΗΠΑ ή το κομμουνιστικό της ΕΣΣΔ. Παράλληλα οι ηγεσίες των κρατών της Ευρώπης συνειδητοποίησαν ότι όφειλαν να συνεργαστούν προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που τους άφησε ο πόλεμος, παραμερίζοντας τις όποιες διαφορές τους χώριζαν. Έτσι, ξεκίνησαν οι πρώτες προσπάθειες για συνεργασία στην Ευρώπη.

1.1 Η Μπενελούξ (Benelux)

Η Μπενελούξ (Benelux) είναι μια οικονομική ένωση στη δυτική Ευρώπη που περιλαμβάνει τρεις γειτονικές χώρες, το Βέλγιο, την Ολλανδία, και το Λουξεμβούργο. Η ονομασία της ένωσης διαμορφώθηκε από τα αρχικά του ονόματος των τριών αυτών χωρών (**B**elgium - **N**etherlands - **L**uxemburg) και ενώ δημιουργήθηκε για να αποκαλείται κατ' αυτό τον τρόπο η τελωνειακή ένωση των χωρών,

σήμερα ο όρος χρησιμοποιείται και με έναν πιο γενικό τρόπο, αναφερόμενος στο γεωγραφικό, οικονομικό και πολιτιστικό περιβάλλον των τριών χωρών. Δημιουργήθηκε με την Συνθήκη για την ίδρυση της Τελωνειακής Ένωσης που υπογράφηκε στις 5 Σεπτεμβρίου του 1944 από τις εξόριστες στο Λονδίνο κυβερνήσεις των τριών παραπάνω χωρών, σύμφωνα με την οποία καθορίζονταν διοικητικό συμβούλιο για τα τελωνεία των τριών χωρών - μελών, συμβούλιο για την οικονομική ένωση και συμβούλιο για τις εμπορικές συναλλαγές. Η συμφωνία αυτή προβλεπόταν να κυρωθεί και να ισχύσει με την επάνοδο των κυβερνήσεων στις χώρες τους, πλην όμως αυτό εσωτερικές συνθήκες των χωρών δεν το επέτρεψαν. Έτσι στις 14 Μαρτίου του 1947 υπεγράφη νέα συμφωνία, αυτή τη φορά στη Χάγη η οποία προέβλεπε τη διακίνηση προϊόντων χωρίς δασμούς μεταξύ των χωρών καθώς και περιορισμό ή και κατάργηση των τελών σε προϊόντα που προέρχονταν από αποικίες (βελγικές και ολλανδικές). Η νέα συμφωνία τέθηκε σε εφαρμογή από την 1^η Ιανουαρίου 1948. Η ίδρυσή της συνέβαλε στην ίδρυση της Ε.Ε., αν και οι άμεσοι πρόδρομοι της Ε.Ε. (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ) ιδρύθηκαν αργότερα. Οι τρεις χώρες ήταν επίσης ιδρυτικά μέλη αυτών των οργανώσεων, μαζί με τη Δυτική Γερμανία, τη Γαλλία, και την Ιταλία.

Η Μπενελούξ έπαψε να υπάρχει το 1960, όταν αντικαταστάθηκε από την Οικονομική Ένωση της Μπενελούξ. Η Συνθήκη για την ίδρυση της Οικονομικής Ένωσης της Μπενελούξ υπογράφηκε το 1958 και τέθηκε σε ισχύ το 1960 για να προωθήσει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, του κεφαλαίου, των υπηρεσιών, και των εμπορευμάτων στην περιοχή. Η παραπάνω συνθήκη προέβλεπε λήξη της οικονομικής ένωσης της Μπενελούξ το 2010, μετά από 50 χρόνια. Στο τέλος της πεντηκονταετίας αυτής, οι κυβερνήσεις των τριών χωρών της Μπενελούξ αποφάσισαν την ανανέωση της συμφωνίας, λαμβάνοντας υπόψη τις νέες απόψεις της συνεργασίας (όπως η ασφάλεια) και τη νέα ομοσπονδιακή κυβερνητική δομή του Βελγίου. Η αρχική λοιπόν συμφωνία, αντικαταστάθηκε με ένα νέο νομικό πλαίσιο, το οποίο υπογράφηκε στις 17 Ιουνίου 2008. Η νέα συμφωνία δεν έχει χρονικό όριο. Οι κύριοι αντικειμενικοί σκοποί της συμφωνίας είναι η συνέχιση και επέκταση της συνεργασίας των κρατών - μελών, μέσα σ' ένα μεγαλύτερο

ευρωπαϊκό γενικό πλαίσιο. Η νέα Μπενελούξ εστιάζει σε τρεις τομείς: εσωτερική αγορά και οικονομική ένωση, βιωσιμότητα, δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις.

1.2 Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ)

Στις 9 Μαΐου 1950, ο υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας, Robert Schuman, παρουσίασε σε μια ιστορική συνέντευξη τύπου στο Παρίσι, το σχέδιο ίδρυσης μιας ευρωπαϊκής κοινότητας άνθρακα και χάλυβα, με τριπλή προοπτική, πολιτική, οικονομική και κοινωνική. Το σχέδιο Schuman εμφανίστηκε δύο χρόνια μετά το σχέδιο Marshall που είχε ως άμεσο στόχο τη συνένωση των ευρωπαίων για την αντιμετώπιση των δεινών του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου και επεδίωκε την ευρύτερη συνεργασία με την κατάργηση των τελωνειακών φραγμών κλπ. Πολιτικός στόχος του σχεδίου Schuman ήταν η οριστική διευθέτηση της γαλλογερμανικής διένεξης, η οποία ενώ ουσιαστικά ήταν οικονομικής φύσεως, παρ' όλα αυτά είχε μεγάλο ψυχολογικό έρεισμα στους δύο λαούς και τους είχε οδηγήσει στο παρελθόν σε ένοπλες συγκρούσεις και σε δύο παγκόσμιους πολέμους.

Με τη διακήρυξη του Γάλλου υπουργού, του οποίου το σχέδιο κρατήθηκε επιμελώς μυστικό, σηματοδοτήθηκε μία νέα περίοδος στην πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης που ταυτίζεται με την έναρξη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Το σχέδιό του πρότεινε μία προοδευτική ενοποίηση με πρώτο στάδιο τον οικονομικό τομέα και πρώτο βήμα του σταδίου αυτού την κοινή διαχείριση της γαλλογερμανικής παραγωγής άνθρακα και χάλυβα υπό μία ανώτατη αρχή, στο πλαίσιο μάλιστα ενός οργανισμού που θα είναι ανοικτός στη συμμετοχή κι άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Με αυτό τον τρόπο επιδίωκε να εξασφαλίσει τη συλλογική ασφάλεια, το αίτημα της οποίας παρέμενε πρωταρχικό ιδιαίτερα μετά από τον μακρόχρονο ανταγωνισμό μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας. Το σχέδιο επικροτήθηκε από τις ΗΠΑ, τη Γερμανία και την Ιταλία, ενώ αντιμετωπίστηκε εχθρικά από την ΕΣΣΔ και με σκεπτικισμό από τις χώρες της Benelux και την Αγγλία. Παρόλα αυτά επιδιώχθηκε από την πλευρά της Γαλλίας η ταχεία ολοκλήρωση της διαδικασίας. Έτσι, δύο χρόνια αργότερα, στις 25 Ιουλίου 1952, τέθηκε σε ισχύ η συνθήκη των Παρισίων, που υπεγράφη στις 18 Αυγούστου 1951 και είχε ως ιδρυτικά μέλη 6

χώρες, την Γαλλία, τη Δυτική Γερμανία, το Βέλγιο, την Ολλανδία, την Ιταλία και το Λουξεμβούργο.

Η συνθήκη περιλάμβανε το προοίμιο και ένα κείμενο 100 άρθρων, κατανεμημένο σε τέσσερα μέρη. Η διάρκεια ισχύος της σύμβασης ορίστηκε σε πενήντα χρόνια. Αποστολή της ΕΚΑΧ σύμφωνα με το άρθρο 2 της συνθήκης, ήταν η συμβολή στην ανάπτυξη της οικονομίας και της απασχόλησης, ώστε να βελτιωθεί το επίπεδο εντός των κρατών - μελών. Πραγματικός σκοπός της όμως, ήταν να θέσει την παραγωγή και εμπορία του άνθρακα και του χάλυβα, δηλαδή των δύο κύριων πρώτων υλών της πολεμικής βιομηχανίας μέχρι και το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, υπό κοινή διαχείριση των πρώην εμπολέμων κρατών. Σε κάθε περίπτωση η ΕΚΑΧ αποτελεί την πρώτη προσπάθεια οικονομικής ολοκλήρωσης στο χώρο της Ευρώπης, μιας και στο άρθρο 4 αναφέρεται στην «κοινή αγορά», ορίζει - διαθέτει συλλογικά όργανα (Ανώτατη Αρχή, Συνέλευση, Συμβούλιο, Δικαστήριο), διαθέτει κοινή εμπορική πολιτική και ορίζει κοινό οικονομικό έτος (για πενήντα χρόνια).

1.3 Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ)

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΥΡΑΤΟΜ ή ΕΚΑΕ) ιδρύθηκε με τη συνθήκη της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957 (τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1959), αρχικά για τον συντονισμό των ερευνητικών προγραμμάτων των κρατών με στόχο την ειρηνική χρήση της πυρηνικής ενέργειας. Ο υπερεθνικός αυτός οργανισμός αποσκοπούσε στο να θέσει υπό κοινό έλεγχο και διαχείριση την παραγωγή και τη διάθεση της ατομικής ενέργειας. Απώτερος σκοπός της είναι να δημιουργήσει μια κοινή αγορά ατομικής ενέργειας, με στόχο την ανάπτυξη της παραγωγής της από τα κράτη - μέλη, προκειμένου να καλυφθούν οι ενεργειακές τους ανάγκες και να εξάγεται το πλεόνασμα εκτός της Ένωσης, με την όλη διαδικασία να βρίσκεται υπό κοινή εποπτεία. Σήμερα, συμβάλλει στην από κοινού χρήση των γνώσεων, των υποδομών και των χρηματοδοτικών πόρων της πυρηνικής ενέργειας. Διασφαλίζει, επίσης, την ασφάλεια εφοδιασμού με ατομική ενέργεια στο πλαίσιο κεντρικού συστήματος ελέγχου. Μετά τη σύμβαση των Βρυξελλών, το 1967 τα όργανά της συγχωνεύτηκαν με τα αντίστοιχα της ΕΟΚ και της

ΕΚΑΧ, ώστε να σχηματιστούν οι λεγόμενες Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Το πλέον αξιοσημείωτο αυτής είναι ότι είναι η μόνη από τις τρεις κοινότητες που δεν ιδρύθηκε με συγκεκριμένο χρονικό περιορισμό (οι άλλες δύο ιδρύθηκαν αρχικά με ορίζοντα τα 50 χρόνια). Η ΕΥΡΑΤΟΜ αποτελεί μαζί με την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα τον πρώτο πυλώνα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αντίθετα με τη συνθήκη Ευρωπαϊκής Κοινότητας, η συνθήκη ΕΥΡΑΤΟΜ δεν υπέστη ποτέ μεγάλες αλλαγές και εξακολουθεί να ισχύει. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ) δεν συγχωνεύθηκε με την Ευρωπαϊκή Ένωση και, παρά το γεγονός ότι και οι δύο έχουν κοινά θεσμικά όργανα, διατηρεί ξεχωριστή νομική προσωπικότητα. Η υπογραφείσα τον Δεκέμβριο 2007 συνθήκη με την οποία τροποποιούνται η συνθήκη Ε.Ε. και η συνθήκη Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, μεταβάλλει ορισμένες διατάξεις της συνθήκης ΕΥΡΑΤΟΜ μέσω του «πρωτοκόλλου για την τροποποίηση της συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας». Οι τροποποιήσεις αυτές περιορίζονται σε προσαρμογές στους νέους κανόνες που θεσπίζει η τροποποιητική συνθήκη, ιδίως στον θεσμικό και χρηματοδοτικό τομέα. Τον Μάρτιο 2007, η Επιτροπή διενήργησε απολογισμό και αξιολόγησε τις προοπτικές ως προς τη συνθήκη ΕΥΡΑΤΟΜ. Στο πλαίσιο αυτό, ο απολογισμός είναι εν γένει θετικός, ιδίως στον τομέα της έρευνας, της προστασίας της υγείας, του ελέγχου, της ειρηνικής χρήσης των πυρηνικών υλών και των διεθνών σχέσεων. Η ανάγκη κατοχύρωσης της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και οι ανησυχίες που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή αναζωπυρώνουν ακόμη περισσότερο το ενδιαφέρον για την πυρηνική ενέργεια. Η εφαρμογή της συνθήκης ΕΥΡΑΤΟΜ οφείλει στο μέλλον να εξακολουθήσει να επικεντρώνεται στις διασφαλίσεις και την ασφάλεια των πυρηνικών υλών. Η ΕΚΑΕ θα πρέπει να συνεχίσει να συμβάλλει στην πλαισίωση της ανάπτυξης της πυρηνικής βιομηχανίας και να εγγυάται την τήρηση υψηλών προδιαγραφών σε θέματα ακτινοπροστασίας, διασφαλίσεων και ασφάλειας.

1.4 Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ)

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) υπήρξε η σημαντικότερη και

γνωστότερη από τις τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Ιδρύθηκε επίσης με τη συνθήκη της Ρώμης στις 25 Μαρτίου 1957 (τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 1958). Αποτέλεσε πνευματικό προϊόν δύο διασκέψεων των έξι υπουργών εξωτερικών της ΕΚΑΧ τον Ιούνιο του 1955 στην Μεσίνα και το Μάιο του 1956 στη Βενετία, όπου τέθηκαν οι βάσεις για την ανάπτυξη οικονομικής συνεργασίας και τη συγκρότηση μιας κοινής αγοράς, χωρίς εσωτερικούς δασμούς και με κοινούς αντίστοιχους εξωτερικούς, προετοιμάζοντας κατ' αυτό τον τρόπο το έδαφος για την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης. Ιδρυτικά μέλη της ΕΟΚ ήταν τα 6 μέλη της ΕΚΑΧ (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο), ενώ κύριος στόχος της ήταν η εγκαθίδρυση και ο συντονισμός μιας κοινής αγοράς, η οποία θα επέτρεπε την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίου, με παράλληλη εκχώρηση από τα κράτη - μέλη του κυριαρχικού δικαιώματος της δασμολογικής πολιτικής.

Η συνθήκη δημιουργίας της ΕΟΚ ήταν απλώς ένα γενικό πλαίσιο δράσης, καθώς, με εξαίρεση την κοινή αγροτική πολιτική και την τελωνειακή ένωση, απαριθμούσε στόχους, επιτρέποντας μια ελευθερία δράσης στα θεσμικά όργανά της για την εκπλήρωσή τους. Κατ' αυτό τον τρόπο οι θεσμοί της κοινότητας αποκτούσαν έναν αποφασιστικό ρόλο στην προώθηση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, που ήταν και ο απώτερος σκοπός της ΕΟΚ. Σε πρώτη φάση δόθηκε προτεραιότητα στην οικονομική συνεργασία, στην υποβοήθηση της ανάπτυξης και στην εξάλειψη των οικονομικών ανισοτήτων. Η οικονομική ολοκλήρωση επελέγη ως μέσο για επίτευξη της βελτίωσης της οικονομικής αλλά και της κοινωνικής ευημερίας και εν τέλει για την προώθηση και της πολιτικής ολοκλήρωσης. Ο στόχος αυτός θα επιτυγχάνονταν α) με τη δημιουργία ενός ενιαίου χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα που θα επέτρεπε την ελεύθερη μετακίνηση εμπορευμάτων, προσώπων, υπηρεσιών και κεφαλαίων, β) με την εφαρμογή κοινής δασμολογικής πολιτικής προς τις τρίτες χώρες, γ) με την προστασία των ασθενέστερων χωρών, περιφερειών αλλά και κοινωνικών ομάδων μέσω των διαφόρων προγραμμάτων περιφερειακής ανάπτυξης, της κοινής αγροτικής πολιτικής και των επιχειρησιακών πλαισίων, δ) με την ίδρυση μιας κοινής οικονομικής και νομισματικής ένωσης και την μελλοντική (για

τα δεδομένα της εποχής) προοπτική ενός κοινού νομίσματος. Οι δραστηριότητες που υιοθετήθηκαν για την επίτευξη των παραπάνω στόχων περιλάμβαναν α) τη σταδιακή κατάργηση όλων των δασμών, των ποσοτικών περιορισμών και των μέτρων προστατευτισμού μεταξύ των κρατών μελών, β) μία κοινή εμπορική πολιτική προς τις τρίτες χώρες, γ) μία κοινή πολιτική σχετικά με την είσοδο και τη μετακίνηση προσώπων στην κοινή αγορά, είτε από τα κράτη μέλη, είτε από τρίτα κράτη, δ) μία κοινή πολιτική στον τομέα της γεωργίας, της αλιείας, της ενέργειας και σταδιακά σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, ε) την σταδιακή εφαρμογή κοινών κανόνων προστασίας της αγοράς και κρατικού παρεμβατισμού σ' αυτήν, στ) την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας, ζ) την ενίσχυση της οικονομικής συνοχής, μέσω διαφόρων κοινοτικών προγραμμάτων, η) την προώθηση της έρευνας και της τεχνολογίας, καθώς και θ) την ενίσχυση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Στα πλαίσια υλοποίησης των τεθέντων στόχων άρχισαν να προχωρούν οι εργασίες για τη συγκρότηση μιας κοινής αγοράς. Έτσι την 1^η Ιανουαρίου 1959 πραγματοποιείται η κατάργηση των πρώτων τελωνειακών δασμών, ενώ από το 1961 άρχισε η επεξεργασία της κοινής αγροτικής πολιτικής. Τέλος, την 1^η Ιουλίου 1968 καταργήθηκαν (και μάλιστα νωρίτερα από τον τεθέντα στόχο κατά 1,5 χρόνο) όλοι οι εσωτερικοί δασμοί μεταξύ των έξι. Παράλληλα άρχισε και η σταδιακή επέκταση της ΕΟΚ με την είσοδο σ' αυτήν της Ιρλανδίας, της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου το 1973, της Ελλάδας το 1981 και της Ισπανίας και της Πορτογαλίας το 1986.

Η κυριότερη συμβολή της ΕΟΚ στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση μέχρι την ίδρυση της Ε.Ε. ήταν η προεργασία, μέσω της σύνταξης των νομικών κειμένων, των συμβάσεων και βέβαια της προετοιμασίας των συνειδήσεων των πολιτών των χωρών μελών. Το Φεβρουάριο του 1992 στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας υπογράφηκε από τα 12 κράτη - μέλη η ομώνυμη συνθήκη με την οποία ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Ένωση. Με την ίδια συνθήκη αφαιρείται από τον τίτλο της Κοινότητας ο προσδιορισμός Οικονομική, σηματοδοτώντας τη μετεξέλιξή της στο σπουδαιό-

τερο τμήμα του πρώτου από τους τρεις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Συνθήκη της Λισαβόνας ενοποίησε τους Τρεις Πυλώνες αλλάζοντας δραστικά της δομή και τη λειτουργία της Ένωσης, όπως τη γνωρίζουμε με τη σημερινή της μορφή.

2. Η Τελωνειακή Ένωση

Η Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΟΚ αποτελείται από έξι μέρη: α) τις αρχές, β) τα θεμέλια της κοινότητας, γ) την πολιτική της κοινότητας, δ) τη σύνδεση υπερπόντιων χωρών και εδαφών, ε) τα όργανα της κοινότητας και, τέλος, στ) τις γενικές και ειδικές διατάξεις. Ως βασικό θεμέλιο (στο δεύτερο μέρος) αναφέρεται η τελωνειακή ένωση, στην οποία και η κοινότητα βασίζεται, σύμφωνα με το άρθρο 9. Η τελωνειακή ένωση εκτείνεται στο σύνολο των εμπορευματικών συναλλαγών και περιλαμβάνει την απαγόρευση των εισαγωγικών και εξαγωγικών δασμών και όλων των φορολογικών επιβαρύνσεων ισοδύναμου αποτελέσματος μεταξύ των κρατών - μελών, καθώς και την υιοθέτηση κοινού δασμολογίου στις σχέσεις τους με τις τρίτες χώρες.

Η ολική απαγόρευση και τελικά η κατάργηση των δασμών επί των εμπορευματικών συναλλαγών δεν πραγματοποιήθηκε μονομιάς, αλλά σταδιακά. Τούτο προβλέπονταν από την ίδια τη Συνθήκη της Ρώμης με ένα ρυθμό που προέβλεπε μια μείωση των δασμών της τάξης του 10% περίπου, ανά έτος, σε μια μεταβατική περίοδο δώδεκα ετών, από την 1.1.1959 ως τις 31.12.1969. Έτσι, την 1^η Ιανουαρίου 1959 πραγματοποιήθηκε η πρώτη μείωση των εθνικών δασμών που ίσχυαν την 1^η Ιανουαρίου 1957 κατά 10%. Έκτοτε υλοποιήθηκαν διαδοχικές μειώσεις ανά 6, 12 ή 18 μήνες. Η πλήρης τελωνειακή ένωση μεταξύ των 6 κρατών μελών της ΕΟΚ τέθηκε σε εφαρμογή από την 1^η Ιουλίου 1968, ενάμιση χρόνο δηλαδή νωρίτερα απ' ό,τι η ιδρυτική Συνθήκη της Ρώμης προέβλεπε, μιας και ο ρυθμός του τελωνειακού αφοπλισμού επιταχύνθηκε με δύο αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (Δασκάλου, 74-75). Τα νέα μέλη της κοινότητας είχαν μια πενταετή μεταβατική περίοδο για την κατάργηση των τελωνειακών δασμών στις ενδοκοινοτι-

κές συναλλαγές. Στον παρακάτω πίνακα φαίνονται οι ρυθμοί μείωσης ανά ημερομηνία όπως σχεδιάστηκαν και όπως τελικά υλοποιήθηκαν.

Πίνακας 2
Ρυθμός μείωσης δασμών
εντός της ΕΟΚ των 6 στα βιομηχανικά προϊόντα

Ημερομηνία Εφαρμογής	Ρυθμός μείωσης Συνθήκης	Υλοποιηθείς Ρυθμός μείωσης
1/1/1959	10%	10%
1/7/1960	20%	20%
1/1/1961	-	30%
1/1//1962	30%	40%
1/7/1962	-	50%
1/7/1963	40%	60%
1/1/1965	50%	70%
1/1/1966	60%	80%
1/7/1967	Στη δικαιοδοσία του Συμβουλίου	90%
1/7/1968	-//-	100%
1/1/1970	100%	-

Πηγή: Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Γεώργιος Δασκάλου, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα, 1996, σελ. 75

3. Το Κοινό Εξωτερικό Δασμολόγιο

Παράλληλα με την κατάργηση των εσωτερικών δασμών, αυτό που χαρακτηρίζει μια τελωνειακή ένωση είναι ένα κοινό εξωτερικό δασμολόγιο, το οποίο εφαρμόζεται από όλα τα κράτη - μέλη στις εισαγωγές από τρίτες χώρες. Έτσι, αυτές οι εισαγωγές εκτελωνίζονται μία μόνο φορά κατά την εισαγωγή σε ένα κράτος - μέλος και κατόπιν μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα σε όλο τον κοινό τελωνειακό χώρο.

4. Μετεξέλιξη της ΕΟΚ - Ίδρυση της Ε.Ε.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση ιδρύθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ή αλλιώς Συνθήκη του Μάαστριχτ, που υπεγράφη στην ομώνυμη πόλη της Ολλανδίας στις 7 Φεβρουαρίου 1992, από τους εκπροσώπους των 12 κρατών - μελών. Θεωρείται η σημαντικότερη συνθήκη της ευρωπαϊκής ηπείρου και η δεύτερη σημαντικότερη παγκοσμίως μετά από εκείνη της ίδρυσης του ΟΗΕ. Ποτέ στο παρελθόν δεν υπήρξε παρόμοια συνθήκη με περιεχόμενο τόσο πλούσιο

στον οικονομικό, πολιτικό, κοινωνικό και πολιτισμικό τομέα και η οποία ταυτόχρονα να σέβεται τα μέλη και να διατηρεί πλήρη ισότητα μεταξύ των συμμετεχόντων κρατών. Ενώ το άρθρο Ρ της συνθήκης προέβλεπε να τεθεί σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου του 1993, αυτό τελικά κατέστη δυνατό την 1^η Νοεμβρίου 1993, με δέκα μήνες καθυστέρηση, αφού πρώτα έπρεπε να κυρωθεί από τα κράτη που την υπέγραψαν. Η χώρα μας κύρωσε τη συνθήκη στις 18 Ιουλίου 1992, με το ν. 2077/1992 (ΦΕΚ Α' 136/7.8.1992) (Δασκάλου, 127).

Στο άρθρο Β της συνθήκης ίδρυσης της ΕΕ τίθενται οι στόχοι της, που δε γενικές γραμμές είναι α) να προωθήσει την ισόρροπη και σταθερή οικονομική και κοινωνική πρόοδο, ιδίως με τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και με την ίδρυση μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης, η οποία θα περιλάβει εν καιρώ ένα ενιαίο νόμισμα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας συνθήκης, β) να επιβεβαιώσει την ταυτότητα της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής αμυντικής πολιτικής, η οποία μπορεί, σε δεδομένη στιγμή, να οδηγήσει σε κοινή άμυνα, γ) να ενισχύσει την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των υπηκόων των κρατών - μελών της με τη θέσπιση ιθαγένειας της Ένωσης, δ) να αναπτύξει στενή συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων και ε) να διατηρήσει στο ακέραιο το κοινοτικό κεκτημένο (europa.eu, 7-8).

Οι στόχοι που καθορίστηκαν με την ίδρυση της Ε.Ε. ήταν σαφώς πιο διευρυμένοι από τους αντίστοιχους της ΕΟΚ. Αυτό φαίνεται και από την απαλοιφή του επιθέτου «οικονομική» από την ονομασία της ένωσης¹. Οι στόχοι της Κοινότητας φαίνονται στο άρθρο 2 της συνθήκης, όπου αναφέρεται ότι: «Η Κοινότητα έχει ως αποστολή, με τη δημιουργία κοινής αγοράς, οικονομικής και νομισματικής ένωσης και με την εφαρμογή των κοινών πολιτικών ή δράσεων που αναφέρονται

---

¹ Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα μετονομάστηκε αρχικά σε Ευρωπαϊκή Κοινότητα και αποτελεί τη μετεξέλιξή της. Αργότερα και προοδευτικά θα ταυτιστεί με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

στα άρθρα 3 και 3Α, να προάγει την αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας, μια σταθερή και διαρκή, μη πληθωριστική και σεβόμενη το περιβάλλον ανάπτυξη, έναν υψηλό βαθμό σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και την αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών» (europa.eu, 11).

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων η συνθήκη προβλέπει την ανάπτυξη 20 δράσεων που απαριθμούνται στο άρθρο 3. Στο άρθρο 3Α προβλέπεται, για την υλοποίηση αυτών των δράσεων, η θέσπιση, σύμφωνα με τους όρους και το χρονοδιάγραμμα που προβλέπει η συνθήκη, μιας οικονομικής πολιτικής, που βασίζεται στον στενό συντονισμό των αντίστοιχων πολιτικών των κρατών - μελών, στην εσωτερική αγορά, καθώς και στον καθορισμό κοινών στόχων, και ασκείται σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Επίσης, προβλέπεται αμετάκλητος καθορισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών, γεγονός που θα οδηγήσει στην καθιέρωση ενιαίου νομίσματος, του Ecu, και ο καθορισμός και η άσκηση ενιαίας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής, πρωταρχικός στόχος των οποίων είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών, και, υπό την επιφύλαξη του στόχου αυτού, η υποστήριξη των γενικών οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα, σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό (europa.eu, 13).

5. Κοινή Οικονομική Πολιτική

Σύμφωνα με τη Συνθήκη Ε.Ε., αντικαταστάθηκε πλήρως ο τίτλος II, κεφάλαια 1, 2, και 3 της Συνθήκης ΕΟΚ, με το νέο τίτλο VI «Οικονομική και Νομισματική Πολιτική». Στο κεφάλαιο 1 αυτού αναπτύσσεται η οικονομική πολιτική της Ε.Ε., όπως περιγράφεται περιληπτικά παρακάτω.

Τα κράτη - μέλη ασκούν την οικονομική τους πολιτική με σκοπό τη συμβολή στην υλοποίηση των στόχων, και στα πλαίσια των γενικών προσανατολισμών της Κοινότητας. Τα κράτη - μέλη και η Κοινότητα δρουν σύμφωνα με την

αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, που ευνοεί την αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Τα κράτη - μέλη θεωρούν τις οικονομικές τους πολιτικές θέμα κοινού ενδιαφέροντος και τις συντονίζουν στα πλαίσια του Συμβουλίου, το οποίο και, κατόπιν υποβολής έκθεσης προς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο με τα συμπεράσματα για τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών των μελών και της Κοινότητας, διατυπώνει σύσταση όπου εκτίθενται αυτοί οι γενικοί προσανατολισμοί, γνωστοποιώντας σχετικά και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Η σύσταση αυτή αποτελεί τη βάση συντονισμού των οικονομικών πολιτικών τους. Έτσι, το Συμβούλιο, προκειμένου να εξασφαλισθεί στενότερος συντονισμός των οικονομικών πολιτικών και συνεχής σύγκλιση των οικονομικών επιδόσεων των κρατών - μελών, παρακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις σε κάθε κράτος - μέλος και προβαίνει τακτικά σε συνολική αξιολόγηση. Όταν διαπιστώνεται ότι η οικονομική πολιτική ενός κράτους - μέλους αντιβαίνει προς τους γενικούς προσανατολισμούς ή ότι ενδέχεται να θέσει σε κίνδυνο την καλή λειτουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, το Συμβούλιο δύναται να απευθύνει τις αναγκαίες συστάσεις προς αυτό. Η διαδικασία της παρακολούθησης της οικονομικής πορείας ενός κράτους - μέλους από την Επιτροπή, το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ονομάζεται πολυμερής εποπτεία.

Εάν ανακύψουν σοβαρές δυσκολίες στον εφοδιασμό με ορισμένα προϊόντα, το Συμβούλιο μπορεί να θεσπίζει τα κατάλληλα μέτρα για την αντιμετώπιση της οικονομικής κατάστασης. Επίσης, όταν ένα κράτος - μέλος αντιμετωπίζει δυσκολίες ή διατρέχει μεγάλο κίνδυνο να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες οφειλόμενες σε έκτακτες περιστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχο του, το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει να του χορηγήσει, υπό προϋποθέσεις, κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση. Απαγορεύονται οι υπεραναλήψεις ή οποιουδήποτε άλλου είδους πιστωτικές διευκολύνσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) ή από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών - μελών, προς κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς, κεντρικές κυβερνήσεις, περιφερειακές, τοπικές ή άλλες δημόσιες αρχές, άλλους οργανισμούς δημοσίου δικαίου ή δημόσιες επιχειρήσεις των κρατών - μελών. Απαγορεύεται επίσης η ΕΚΤ ή οι εθνικές κεντρικές τράπεζες να αγοράζουν

απευθείας χρεώγραφα από τους οργανισμούς ή τους φορείς αυτούς. Τέλος, απαγορεύεται κάθε μέτρο που θεσπίζει προνομιακή πρόσβαση των κοινοτικών οργάνων ή οργανισμών, των κεντρικών κυβερνήσεων, των περιφερειακών, τοπικών ή άλλων δημόσιων αρχών, των άλλων οργανισμών δημοσίου δικαίου ή των δημοσίων επιχειρήσεων των κρατών - μελών στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, εφόσον δεν υπαγορεύεται από λόγους προληπτικής εποπτείας.

Τα κράτη - μέλη οφείλουν να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα. Η Επιτροπή παρακολουθεί την εξέλιξη της δημοσιονομικής κατάστασης και το ύψος του δημοσίου χρέους στα κράτη - μέλη προκειμένου να εντοπίζει τις μεγάλες αποκλίσεις. Ειδικότερα, εξετάζει την τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, με βάση τα εξής δύο κριτήρια: α) Κατά πόσον ο λόγος του προβλεπόμενου ή υφισταμένου δημοσιονομικού ελλείμματος προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς, β) Κατά πόσον ο λόγος του δημοσίου χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς. Οι παραπάνω τιμές αναφοράς ορίστηκαν στο πρωτόκολλο 5 για τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος, που προσαρτήθηκαν στη Συνθήκη και είναι 3% για το πρώτο κριτήριο και 60% για το δεύτερο. Σε περίπτωση που ένα κράτος - μέλος δεν εκπληρώνει τους όρους ενός ή και των δύο κριτηρίων, η Επιτροπή συντάσσει έκθεση, η οποία λαμβάνει υπόψη το κατά πόσον το δημόσιο έλλειμμα υπερβαίνει τις δαπάνες δημοσίων επενδύσεων καθώς και όλους τους άλλους σχετικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της μεσοπρόθεσμης οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης του κράτους μέλους. Έκθεση μπορεί να συντάξει η Επιτροπή όταν θεωρεί ότι υπάρχει σε ένα κράτος μέλος ο κίνδυνος υπερβολικού ελλείμματος, μολονότι εκπληρώνονται οι όροι των κριτηρίων.

Εάν η Επιτροπή κρίνει ότι υπάρχει ή ότι μπορεί να εμφανισθεί υπερβολικό έλλειμμα σε ένα κράτος - μέλος, τότε απευθύνει τη γνώμη της στο Συμβούλιο, το οποίο έχει και την τελική αρμοδιότητα να κρίνει εάν υφίσταται ή όχι υπερβολικό έλλειμμα. Εάν το Συμβούλιο αποφασίσει ότι υπάρχει υπερβολικό έλλειμμα, απευθύνει συστάσεις, που δεν ανακοινώνονται δημοσίως, στο εν λόγω κράτος - μέλος

προκειμένου να τερματιστεί η κατάσταση αυτή εντός καθορισμένου χρονικού διαστήματος. Εάν το Συμβούλιο διαπιστώσει ότι δεν ανελήφθη αποτελεσματική δράση σε εφαρμογή των συστάσεων του, εντός του καθορισμένου χρονικού διαστήματος, τότε μπορεί να τις ανακοινώσει δημοσία. Εάν ένα κράτος - μέλος επιμένει να μην εφαρμόζει τις συστάσεις του Συμβουλίου, τότε το Συμβούλιο μπορεί να αποφασίσει να ειδοποιήσει το κράτος - μέλος να λάβει, εντός συγκεκριμένης προθεσμίας, μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος. Σε αυτή την περίπτωση, το Συμβούλιο μπορεί να ζητήσει από το κράτος - μέλος αυτό να υποβάλλει εκθέσεις σύμφωνα με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, για να εξετάσει τις προσπάθειες προσαρμογής που καταβάλλει αυτό το κράτος - μέλος. Το Συμβούλιο, εφόσον ένα κράτος - μέλος δεν συμμορφώνεται με τις αποφάσεις του, μπορεί να αποφασίσει να εφαρμόσει ή να εντείνει ένα ή περισσότερα από τα εξής μέτρα: α) Να απαιτήσει να δημοσιεύσει το εν λόγω κράτος - μέλος πρόσθετες πληροφορίες, τις οποίες ορίζει το Συμβούλιο, προτού εκδώσει ομολογίες και χρεώγραφα, β) Να καλέσει την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων να αναθεωρήσει την πολιτική δανεισμού που ασκεί έναντι του εν λόγω κράτους - μέλους, γ) Να απαιτήσει από το εν λόγω κράτος - μέλος να καταθέσει ατόκως στην Κοινότητα ποσό κατάλληλου ύψους, έως ότου, κατά τη γνώμη του Συμβουλίου, διορθωθεί το υπερβολικό έλλειμμα και δ) Να επιβάλλει πρόστιμα εύλογου ύψους. Ο Πρόεδρος του Συμβουλίου ενημερώνει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για τις αποφάσεις τις οποίες λαμβάνει. Το Συμβούλιο καταργεί ορισμένες ή όλες τις αποφάσεις που αναφέρθηκαν, εφόσον, κατά τη γνώμη του, έχει διορθωθεί το υπερβολικό έλλειμμα στο οικείο κράτος - μέλος (europa.eu, 24-29).

6. Κοινή Νομισματική Πολιτική

Κατά τη διάρκεια μετάβασης προς την οικονομική και νομισματική ένωση ο μηχανισμός άσκησης νομισματικής πολιτικής και οι νομισματικές συνθήκες των εθνικών οικονομιών αλλάζουν. Πριν από την έναρξη της ONE η νομισματική και συναλλαγματική πολιτική ήταν υπό των έλεγχο των κεντρικών τραπεζών και των κυβερνήσεων των κρατών - μελών. Με την έναρξη λειτουργίας της ONE οι εθνικές κεντρικές τράπεζες και κυβερνήσεις παραιτήθηκαν της δυνατότητάς τους για

άσκηση αυτόνομης νομισματικής πολιτικής. Η άσκηση νομισματικής πολιτικής, η διαχείριση των συναλλαγματικών διαθεσίμων και η εξασφάλιση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών πέρασε υπό τον έλεγχο του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ).

Στο κεφάλαιο 2 της Συνθήκης ΕΕ αναπτύσσεται η νομισματική πολιτική της Ε.Ε., όπως περιγράφεται περιληπτικά παρακάτω. Μέσω της Συνθήκης ιδρύονται το ΕΣΚΤ και η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, στα οποία και στηρίζεται η ενιαία νομισματική πολιτική της Ε.Ε. Το ΕΣΚΤ αποτελείται από την ΕΚΤ και από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών - μελών. Πρωταρχικός στόχος του ΕΣΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και η στήριξη των γενικών οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα, προκειμένου να συμβάλλει στην υλοποίηση των στόχων της Κοινότητας. Το ΕΣΚΤ ενεργεί σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, που ευνοεί την αποτελεσματική κατανομή των πόρων. Τα βασικά του καθήκοντα είναι: α) Να χαράζει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της Κοινότητας, β) Να διενεργεί πράξεις συναλλάγματος, γ) Να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών - μελών και δ) Να προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών. Η γνώμη της ΕΚΤ ζητείται για κάθε προτεινόμενη κοινοτική πράξη που εμπίπτει στο πεδίο της αρμοδιότητας της και από τις εθνικές αρχές για κάθε σχέδιο νομοθετικής διάταξης που εμπίπτει στο πεδίο της αρμοδιότητας της. Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, η ΕΚΤ δύναται να υποβάλλει γνώμες στα κατάλληλα κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς ή στις εθνικές αρχές για θέματα της αρμοδιότητας της. Το ΕΣΚΤ συμβάλλει στην εκ μέρους των αρμόδιων αρχών ομαλή άσκηση πολιτικών, που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τη σταθερότητα του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Το Συμβούλιο δύναται, υπό προϋποθέσεις, να αναθέσει στην ΕΚΤ ειδικά καθήκοντα σχετικά με τις πολιτικές που αφορούν την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και των λοιπών χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Η ΕΚΤ έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την έκδοση τραπεζογραμμάτων μέσα στην Κοινότητα, τα οποία μπορούν να εκδίδουν η ίδια και οι

εθνικές κεντρικές τράπεζες. Τα τραπεζογραμμάτια που εκδίδονται από την ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες είναι τα μόνα τραπεζογραμμάτια που αποτελούν νόμιμο χρήμα μέσα στην Κοινότητα. Τα κράτη μέλη μπορούν να εκδίδουν κέρματα, η ποσότητα των οποίων τελεί υπό την έγκριση της ΕΚΤ. Το Συμβούλιο μπορεί να θεσπίζει μέτρα για την εναρμόνιση της ονομαστικής αξίας και των τεχνικών προδιαγραφών όλων των κερμάτων που πρόκειται να κυκλοφορήσουν, στο βαθμό που είναι απαραίτητος για την ομαλή κυκλοφορία τους μέσα στην Κοινότητα.

Κατά την άσκηση των εξουσιών και την εκτέλεση των καθηκόντων και υποχρεώσεων που τους ανατίθενται από τη Συνθήκη και το καταστατικό του ΕΣΚΤ, ούτε η ΕΚΤ, ούτε οι εθνικές κεντρικές τράπεζες, ούτε κανένα μέλος των οργάνων λήψης αποφάσεων των ιδρυμάτων αυτών, δεν ζητάει ούτε δέχεται υποδείξεις από τα κοινοτικά όργανα ή οργανισμούς, από την κυβέρνηση κράτους - μέλους ή από άλλο οργανισμό. Τα κοινοτικά όργανα ή οργανισμοί καθώς και οι κυβερνήσεις των κρατών - μελών αναλαμβάνουν την υποχρέωση να τηρούν την αρχή αυτή και να μην επιδιώκουν να επηρεάζουν τα μέλη των οργάνων λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ ή των εθνικών κεντρικών τραπεζών, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Κάθε κράτος - μέλος εξασφαλίζει, το αργότερο μέχρι και την ημερομηνία ίδρυσης του ΕΣΚΤ, ότι η εθνική νομοθεσία του, συμπεριλαμβανομένου του καταστατικού της εθνικής κεντρικής του τράπεζας, συμφωνεί με τη Συνθήκη και το καταστατικό του ΕΣΚΤ.

Για την εκπλήρωση της αποστολής που έχει ανατεθεί στο ΕΣΚΤ, η ΕΚΤ, σύμφωνα με τις διατάξεις της Συνθήκης και υπό τους όρους που καθορίζει το καταστατικό του ΕΣΚΤ: α) Εκδίδει κανονισμούς αναγκαίους για την εκτέλεση των καθηκόντων του ΕΣΚΤ, β) Λαμβάνει αποφάσεις αναγκαίες για την εκτέλεση των καθηκόντων που ανατίθενται στο ΕΣΚΤ από τη Συνθήκη και το καταστατικό του ΕΣΚΤ και γ) Διατυπώνει συστάσεις και γνώμες. Από τα παραπάνω οι κανονισμοί έχουν γενική ισχύ, είναι δεσμευτικοί ως προς όλα τα μέρη και ισχύουν άμεσα σε κάθε κράτος - μέλος, οι αποφάσεις είναι επίσης δεσμευτικές ως προς όλα τα μέρη της αλλά μόνο για τους αποδέκτες που ορίζει, ενώ οι συστάσεις και οι γνώμες δεν

δεσμεύουν. Η ΕΚΤ μπορεί να αποφασίσει να δημοσιεύσει τις αποφάσεις, συστάσεις και γνώμες της, ενώ δικαιούται να επιβάλλει πρόστιμα ή περιοδικές χρηματικές ποινές στις επιχειρήσεις λόγω μη συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τους κανονισμούς ή τις αποφάσεις της.

Το Συμβούλιο, ύστερα από από σύσταση της ΕΚΤ ή της Επιτροπής, μετά από διαβούλευση με την ΕΚΤ με σκοπό να επιτύχει γενική συναίνεση σύμφωνα με το στόχο της σταθερότητας των τιμών και μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, μπορεί να συνάπτει τυπικές συμφωνίες για ένα σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών για το Ecu, έναντι μη κοινοτικών νομισμάτων. Επίσης το Συμβούλιο, όπως και παραπάνω, μπορεί να εγκρίνει, να προσαρμόσει ή να εγκαταλείψει τις κεντρικές ισοτιμίες του Ecu εντός του συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών, με την υποχρέωση ενημέρωσης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου σχετικά με την έγκριση, την προσαρμογή ή την εγκατάλειψη της κεντρικής ισοτιμίας του Ecu. Εφόσον δεν υπάρχει σύστημα συναλλαγματικών ισοτιμιών έναντι ενός ή περισσότερων μη κοινοτικών νομισμάτων, κατά την παραπάνω έννοια, το Συμβούλιο μπορεί, είτε μετά από σύσταση της Επιτροπής και διαβούλευση με την ΕΚΤ είτε μετά από σύσταση της ΕΚΤ, να διατυπώνει γενικούς προσανατολισμούς για την πολιτική των συναλλαγματικών ισοτιμιών έναντι αυτών των νομισμάτων. Αυτοί οι γενικοί προσανατολισμοί δεν θίγουν τον πρωταρχικό στόχο του ΕΣΚΤ, που είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Όταν απαιτείται να διαπραγματευθεί η Κοινότητα συμφωνίες για νομισματικά ή συναλλαγματικά θέματα με ένα ή περισσότερα κράτη ή διεθνείς οργανισμούς, το Συμβούλιο, ύστερα από σύσταση της Επιτροπής και μετά από διαβούλευση με την ΕΚΤ, αποφασίζει τη μεθόδευση των διαπραγματεύσεων και της σύναψης των συμφωνιών αυτών. Η μεθόδευση αυτή εξασφαλίζει ότι η Κοινότητα εκφράζει μια ενιαία θέση. Η Επιτροπή συμπράττει πλήρως στις διαπραγματεύσεις. Οι συμφωνίες που συνάπτονται είναι δεσμευτικές για τα όργανα της Κοινότητας, την ΕΚΤ και τα κράτη - μέλη. Το Συμβούλιο, μετά από πρόταση της Επιτροπής και μετά από διαβούλευση με την ΕΚΤ, αποφασίζει, αφενός μεν, με ειδική πλειοψηφία σχετικά με τη θέση της Κοινότητας σε διεθνές επίπεδο για τα θέματα που

αφορούν ιδιαίτερα την οικονομική και νομισματική ένωση, αφετέρου δε, με ομοφωνία σχετικά με την εκπροσώπηση της. Τέλος, με την επιφύλαξη της κοινοτικής αρμοδιότητας και των κοινοτικών συμφωνιών για την οικονομική και νομισματική ένωση, τα κράτη - μέλη δύνανται να διαπραγματεύονται στα πλαίσια διεθνών οργανισμών και να συνάπτουν διεθνείς συμφωνίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Γ» Οικονομική και Νομισματική Ένωση

1. Ιστορικό της ΟΝΕ

Το ευρώ αποτελεί σήμερα στοιχείο της καθημερινής ζωής των πολιτών 19 κρατών - μελών της Ε.Ε., ενώ μακροπρόθεσμα, κι άλλα κράτη - μέλη πρόκειται να υιοθετήσουν το ευρώ. Το ενιαίο νόμισμα παρουσιάζει αδιαμφισβήτητα πλεονεκτήματα: ελαττώνει το κόστος των χρηματοοικονομικών συναλλαγών, διευκολύνει τα ταξίδια, ενδυναμώνει το ρόλο της Ευρώπης σε διεθνές επίπεδο κ.λ.π. Ωστόσο, ο δρόμος από την αρχική ιδέα για ένα ενιαίο νόμισμα μέχρι την υλοποίηση και υιοθέτησή του δεν ήταν διόλου εύκολος.

Στις 25 Οκτωβρίου 1929, το χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης γνωρίζει αυτό που έμεινε γνωστό στην ιστορία ως «Μαύρη Παρασκευή», και που προκάλεσε την έναρξη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, που προκάλεσε σοβαρές οικονομικές διαταραχές σε παγκόσμιο επίπεδο, το κλείσιμο επιχειρήσεων και ένα άνευ προηγουμένου ποσοστό ανεργίας. Η αντίδραση των κρατών ήταν η υιοθέτηση της πολιτικής «beggar thy neighbor», που περιελάμβανε τη λήψη αποπληθωριστικών νομισματικών μέτρων με σκοπό την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών τους και την καθιέρωση δασμολογικών φραγμών επί των εισαγόμενων προϊόντων που προέρχονται από το εξωτερικό. Με άλλα λόγια με την πολιτική αυτή ένα κράτος προσπαθούσε να θεραπεύσει τα οικονομικά του προβλήματα με μέσα που έτειναν να επιδεινώσουν τα αντίστοιχα προβλήματα άλλων κρατών. Όπως ήταν αναμενόμενο, η πολιτική αυτή επιδείνωσε την οικονομική κρίση. Πράγματι, αν και, βραχυπρόθεσμα, ωφελεί το κράτος, μακροπρόθεσμα έχει σοβαρές οικονομικές συνέπειες, όπως πληθωρισμό, συρρίκνωση της ζήτησης, αύξηση της ανεργίας και επιβράδυνση του εμπορίου σε παγκόσμια κλίμακα.

Μεσούντος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, το 1944, διεξήχθη στο Bretton Woods (Μπρέτον Γουντς) της Πολιτείας του New Hampshire (Νιου Χάμσαϊρ) των Ηνωμένων Πολιτειών, διάσκεψη για την αναδιοργάνωση των χρηματοοικονομικών και νομισματικών σχέσεων σε παγκόσμια κλίμακα. Στη διάσκεψη αυτή μετείχαν 44 χώρες, οι οποίες στις 22 Ιουλίου 1944 υπέγραψαν τις συμφωνίες του

Bretton Woods. Οι συμφωνίες αυτές περιλαμβάνουν ρυθμίσεις και διαδικασίες για τη διακυβέρνηση της παγκόσμιας οικονομίας, μεταξύ αυτών προβλέπουν και τη σύσταση της Διεθνούς Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης, η οποία σήμερα αποτελεί μέρος της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Εξάλλου, με τις συμφωνίες του Bretton Woods θεσπίζεται το νομισματικό σύστημα της σταθερής ισοτιμίας. Σύμφωνα μ' αυτό κάθε χώρα που συμμετείχε αναλάμβανε την υποχρέωση να ασκήσει τέτοια νομισματική πολιτική που να διατηρεί την συναλλαγματική της ισοτιμία σταθερή σε μια καθορισμένη τιμή, με μέγιστη απόκλιση 1%, σε σχέση με τον χρυσό². Ουσιαστικά προβλέπει σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες, βασιζόμενες στο χρυσό, ο οποίος καθίσταται το αγαθό αναφοράς. Έτσι, μόνο το δολάριο ΗΠΑ είναι μετατρέψιμο σε χρυσό και τα άλλα νομίσματα αναπροσαρμόζονται με βάση το δολάριο. Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, ο κόσμος διέρχεται βαθιές αλλαγές. Τα βιώματα του πολέμου οδηγούν στη συνειδητοποίηση ότι η ανάπτυξη διεθνούς συνεργασίας έχει καθοριστική σημασία για την αποφυγή νέων δεινών. Έτσι, το 1945 ιδρύεται ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών. Στην ευρωπαϊκή ήπειρο, τοποθετούνται τα πρώτα θεμέλια για τη μελλοντική Ε.Ε. μέσω τριών Συνθηκών που υπογράφουν έξι κράτη (ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, Ευρατόμ).

Στη διάσκεψη κορυφής της Χάγης το Δεκέμβριο του 1969, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων ορίζουν ένα νέο στόχο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Για την επίτευξή του, συστάθηκε αρχικά μια ομάδα, υπό την προεδρία του Pierre Werner, πρωθυπουργού και υπουργού οικονομικών του Λουξεμβούργου, που επιφορτίστηκε με τη σύνταξη έκθεσης για

---

² Πριν τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο ίσχυε ο κανόνας του χρυσού για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες στο διεθνές εμπόριο. Από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η μεγάλη ανάγκη που υπήρξε για την καθιέρωση ενός διεθνούς νομισματικού συστήματος για την διευκόλυνση του διαρκώς αναπτυσσόμενου διεθνούς εμπορίου, οδήγησε στην καθιέρωση εκ των πραγμάτων (de facto) στον κλασικό κανόνα του χρυσού. Σύμφωνα με αυτό το σύστημα, κάθε χώρα καθόρισε μια συγκεκριμένη ισοτιμία του εθνικού της νομίσματος με τον χρυσό. Το σύστημα αυτό ίσχυσε από την αρχή του 20^{ου} αιώνα έως και τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, οπότε και σταδιακά εγκαταλείφθηκε από τις χώρες που το ακολουθούσαν έως τότε. Μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο και κυρίως από το 1920 έως το 1935 υπήρξε μια διεθνής προσπάθεια για την επαναφορά του συστήματος του κανόνα του χρυσού με πολλά προβλήματα και πολλές δυσλειτουργίες.

τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος πριν από το 1980. Η ομάδα Werner υπέβαλε την τελική της έκθεση τον Οκτώβριο του 1970. Στην έκθεση προβλέπεται η καθιέρωση Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης σε δέκα χρόνια, σύμφωνα με ένα σχέδιο πολλών σταδίων. Τελικός στόχος είναι η πλήρης ελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων, η απόλυτη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων των κρατών - μελών και ο αμετάκλητος καθορισμός των ισοτιμιών. Η έκθεση εξετάζει τότε την υιοθέτηση ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος ως τελικό στόχο της διαδικασίας αλλά δεν τον θεωρεί ακόμη ξεχωριστό στόχο. Εξάλλου, η έκθεση συστήνει να ενισχυθεί ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών και να καθοριστούν κατευθυντήριες γραμμές όσον αφορά τις εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές. Τον Μάρτιο του 1971, παρά τις διαφωνίες τους για ορισμένες βασικές συστάσεις της έκθεσης, τα έξι κράτη - μέλη της ΕΟΚ συμφώνησαν κατ' αρχήν για τη θέσπιση ΟΝΕ σε πολλά στάδια. Η έναρξη του πρώτου σταδίου, η οποία αντιστοιχούσε στη μείωση των περιθωρίων νομισματικής διακύμανσης, επρόκειτο να πραγματοποιηθεί σε πειραματική βάση, χωρίς να συνεπάγεται δέσμευση ως προς τη συνέχεια της πορείας.

Η κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods και η αμερικανική απόφαση για ελεύθερη διακύμανση του δολαρίου τον Αύγουστο του 1971 προκάλεσαν ένα κύμα αστάθειας στις αγορές συναλλάγματος, το οποίο επανέφερε με έντονο τρόπο το θέμα των ισοτιμιών μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων. Η εξέλιξη αυτή αποτέλεσε σοβαρή τροχοπέδη για την περαιτέρω πορεία της ΟΝΕ. Τον Μάρτιο του 1972, τα έξι κράτη - μέλη της ΕΟΚ προσπάθησαν εκ νέου να προωθήσουν τη νομισματική ολοκλήρωση δημιουργώντας το «φίδι μέσα στο τούνελ»³: Πρόκειται

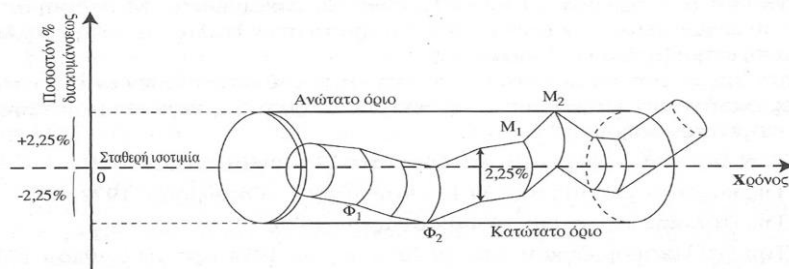
---

³ Το Συμβούλιο της ΕΟΚ, με διακήρυξή του στις 21 Μαρτίου 1972, υιοθετεί την οδό της νομισματικής πειθαρχίας για να αντιμετωπίσει την κρίση που προκλήθηκε με την ελεύθερη διακύμανση του δολαρίου, καλώντας τις κεντρικές τράπεζες να περιορίσουν τη στιγμιαία απόκλιση μεταξύ των ισοτιμιών δύο κοινοτικών νομισμάτων στο μέγιστο 2,25%, δηλαδή $\pm 1,125\%$, το αργότερο μέχρι την 1^η Ιουλίου 1972. Σε σύσκεψη στη Βασιλεία της Ελβετίας, στις 10 Απριλίου 1972, οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών, επεξεργάστηκαν την παραπάνω πρόταση και συμφώνησαν στους τρόπους ανταλλαγής ποσών εθνικών νομισμάτων (swaps), ώστε να είναι δυνατή η στήριξη των ισοτιμιών. Για να διατηρηθούν οι ισοτιμίες των κοινοτικών νομισμάτων εντός του διαστήματος μεταβολής $\pm 1,125\%$ έπρεπε κάθε κεντρική τράπεζα να διαθέτει νομίσματα των άλλων χωρών. Με βάση τη Συμφωνία της Βασιλείας τα κοινοτικά νομίσματα θα κινούνταν εντός

για ένα μηχανισμό συντονισμένης διακύμανσης των νομισμάτων (το λεγόμενο «νομισματικό φίδι») εντός στενών περιθωρίων διακύμανσης σε σχέση με το δολάριο (το λεγόμενο «τούνελ»). Αποσταθεροποιημένο από τις πετρελαϊκές κρίσεις, την αδυναμία του δολαρίου και τις αποκλίσεις μεταξύ των οικονομικών πολιτικών, το «φίδι» χάνει σε λιγότερο από δύο έτη τα περισσότερα μέλη του για να συρρικνωθεί τελικά σε μια ζώνη «μάρκου» που περιλαμβάνει τη Γερμανία, την Μπενελούξ και τη Δανία⁴.

Ένα από τα πιο ευοίωνα σημεία για μελλοντικές εξελίξεις στην αποτελεσματική μεταρρύθμιση του συστήματος είναι η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος (ΕΝΣ). Μέσω της θέσπισης του ΕΝΣ επαναλαμβάνονται το Μάρτιο του 1979 οι προσπάθειες για δημιουργία ζώνης νομισματικής σταθερότητας, με πρωτοβουλία της Γαλλίας και της Γερμανίας. Το ΕΝΣ βασίζεται στις σταθερές, αλλά προσαρμόσιμες, συναλλαγματικές ισοτιμίες. Αποβλέπει αρχικά στην

της περιορισμένης ζώνης του $\pm 1,125\%$, το οποίο ήταν αποδεκτό για τη διακύμανση κάθε νομίσματος έναντι του δολαρίου. Το ευρύτερο διάστημα ονομάστηκε «σήραγγα» (τούνελ), το δε μικρότερο, ονομάστηκε «ερπετό» ή «φίδι». Η λειτουργία της Συμφωνίας της Βασιλείας απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα:

Ο άξονας ΟΧ αντιστοιχεί στην επίσημη μέση σταθμισμένη ισοτιμία των κοινοτικών νομισμάτων έναντι του δολαρίου, η οποία θεωρείται σταθερή για τις ανάγκες του παραδείγματος. Στο σημείο Φ₁ εκδηλώνεται η τάση μείωσης της ισοτιμίας (υποτίμησης) του γαλλικού φράγκου έναντι των άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων και απαιτείται η στήριξή της με την προσφορά από την κεντρική τράπεζα της Γαλλίας άλλων ευρωπαϊκών νομισμάτων. Στο σημείο Φ₂ απειλείται η έξοδος του και από τη σήραγγα, οπότε χρειάζεται στήριξη της ισοτιμίας με την προσφορά ευρωπαϊκών νομισμάτων και δολαρίων. Αντίστροφες είναι οι παρεμβάσεις στην αγορά ενός υπερτιμημένου νομίσματος, του μάρκου, όπου στο Μ₁ απαιτείται η αγορά από την κεντρική τράπεζα της Γερμανίας ευρωπαϊκών νομισμάτων έναντι μάρκων και στο Μ₂ η αγορά ευρωπαϊκών νομισμάτων και δολαρίων έναντι μάρκων, για να διατηρηθεί το μέρκο εντός της σήραγγας. (Πηγή: *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Γεώργιος Δασκάλου, Σύγχρονη Εκδοτική, Αθήνα, 1996, σελ. 599-600*)

⁴ Κατά την έναρξη εφαρμογής της Συμφωνίας της Βασιλείας το νομισματικό «ερπετό» αποτελούνταν από τα νομίσματα των 6 κρατών - μελών της ΕΟΚ. Από 1^{ης} Μαΐου 1972 εντάχθηκαν και τα νομίσματα της Αγγλίας, της Ιρλανδίας και της Δανίας και ακολούθησαν η Νορβηγία στις 23 Μαρτίου 1972 και η Σουηδία στις 19 Μαρτίου 1973.

αναβίωση του ευρωπαϊκού «φιδιού» που προβλέπει ελαχιστοποίηση της διακύμανσης μεταξύ των ισοτιμιών των χωρών - μελών της ΕΟΚ. Στο μηχανισμό συναλλάγματος συμμετέχουν τα νομίσματα όλων των κρατών - μελών με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο. Η αρχή είναι η ακόλουθη: οι συναλλαγματικές ισοτιμίες βασίζονται σε κεντρικές τιμές που καθορίζονται σε συνάρτηση με το Ecu («European Currency Unit»), δηλαδή την Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα, η οποία αντιπροσωπεύει τον μέσο σταθμικό των συμμετεχόντων νομισμάτων. Από τις κεντρικές ισοτιμίες σε Ecu υπολογίστηκε μια δέσμη διμερών ισοτιμιών και οι διακυμάνσεις μεταξύ των νομισμάτων δεν μπορούν να υπερβούν το περιθώριο του 2,25 % (με εξαίρεση την ιταλική λίρα για την οποία ίσχυσε περιθώριο 6%) εκατέρθεν των διμερών αυτών ισοτιμιών. Μέσα σε δέκα χρόνια, το ΕΝΣ συνέβαλε στην ουσιαστική μείωση της μεταβλητότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Επετεύχθη μόνιμη σταθερότητα των νομισμάτων, χάρη στην ευελιξία του συστήματος και την πολιτική βούληση για σύγκλιση των οικονομιών.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (στο οποίο συμμετέχουν οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών - μελών) συνήλθε στο Ανόβερο τον Ιούνιο του 1988 και ανέθεσε σε μία επιτροπή εμπειρογνομόνων (Επιτροπή για τη μελέτη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης) υπό την προεδρία του τότε προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Jacques Delors (Ζακ Ντελόρ) να εξειδικεύσει τα βήματα που έπρεπε να γίνουν μέχρι την επίτευξη της πολυπόθητης νομισματικής σταθερότητας. Τα άλλα μέλη της επιτροπής ήταν οι διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών, πράγμα το οποίο εξασφαλίζει την ενεργό συμμετοχή τους στην επεξεργασία των προτάσεων.

Στην έκθεση της επιτροπής Ντελόρ, που υποβλήθηκε τον Απρίλιο του 1989, προτείνεται να ενισχυθεί η υλοποίηση της ΟΝΕ σε τρία στάδια. Υπογραμμίζεται μεταξύ άλλων η αναγκαιότητα για καλύτερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, για θέσπιση κανόνων που να πλαισιώνουν τα εθνικά δημοσιονομικά ελλείμματα και για καθιέρωση ενός νέου θεσμικού οργάνου, εντελώς ανεξάρτητου, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), στην οποία θα ανατεθεί η νομισμα-

τική πολιτική της Ένωσης. Στρατηγικός στόχος της ήταν να δημιουργηθούν σταθερές και μόνιμες ισοτιμίες των εθνικών νομισμάτων, ώστε να αντικατασταθούν τα εθνικά νομίσματα από ένα πραγματικό, πλέον, και όχι λογιστικό κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα. Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος, η επιτροπή Ντελόρ προέβλεπε την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών μέχρι του βαθμού δημιουργίας ενός Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών. Αυτό το σύστημα θα αποτελούσε έναν αυτοτελή κοινοτικό (και όχι απλώς διακρατικό) θεσμό, στον οποίο τα κράτη - μέλη θα μεταβίβαζαν σταδιακά τις εξουσίες τους στον τομέα της νομισματικής πολιτικής. Το σχέδιο Ντελόρ παρουσίαζε ομοιότητες με το σχέδιο Βέρνερ, αλλά και ουσιαστικές διαφορές. Η οικονομική σύγκλιση μεταξύ των κρατών - μελών είχε βελτιωθεί πολύ στα είκοσι σχεδόν χρόνια που χώριζαν τις δυο εκθέσεις. Έτσι, το σχέδιο Ντελόρ μπορούσε πλέον να εισαγάγει ένα νέο παράγοντα: προέβλεπε συγκεκριμένους κανόνες δημοσιονομικής σύγκλισης, η οποία ήταν απαραίτητη για να εξαλειφθούν οι αιτίες που εμπόδιζαν τη νομισματική σταθερότητα.

1.1 Τα 3 Στάδια της ΟΝΕ

Με βάση την έκθεση Ντελόρ, τον Δεκέμβριο του 1989, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Στρασβούργου ζήτησε τη σύγκληση διακυβερνητικής διάσκεψης προκειμένου να προσδιοριστούν οι τροποποιήσεις που πρέπει να επέλθουν στη Συνθήκη, ώστε να είναι δυνατή η υλοποίηση οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Οι εργασίες αυτής της διακυβερνητικής διάσκεψης και της πολιτικής ένωσης (οι οποίες άρχισαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Ρώμης τον Δεκέμβριο του 1990) κατέληξαν στη συνθήκη για την Ε.Ε. η οποία εγκρίθηκε τυπικά από τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων κατά το Συμβούλιο Κορυφής του Μάαστριχτ τον Δεκέμβριο του 1991.

Η Συνθήκη προβλέπει την καθιέρωση της ΟΝΕ σε τρία στάδια: α) Στάδιο 1 (από την 1^η Ιουλίου 1990 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1993): ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών, β) Στάδιο 2 (από την 1^η Ιανουαρίου 1994 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1998): η σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών

μελών και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών - μελών και γ) Στάδιο 3 (από την 1^η Ιανουαρίου 1999 και έως σήμερα, ευρισκόμενο ουσιαστικά σε πλήρη εξέλιξη): σταδιακή εισαγωγή του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος των κρατών - μελών και υλοποίηση μίας κοινής νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της ΕΚΤ.

1.2 Το Πρώτο Στάδιο της ΟΝΕ

Με βάση την έκθεση Ντελόρ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε τον Ιούνιο του 1989 ότι το πρώτο στάδιο υλοποίησης της οικονομικής και νομισματικής ένωσης θα ξεκινούσε την 1^η Ιουλίου 1990, ημερομηνία κατά την οποία καταργήθηκαν κατ' αρχήν όλοι οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων ανάμεσα στα κράτη μέλη. Κατ' αυτό υπήρξε πλήρης απελευθέρωση των συναλλαγών κεφαλαίου, αυξημένη συνεργασία μεταξύ των κεντρικών τραπεζών των κρατών - μελών, ελεύθερη χρήση του Ecu και βελτίωση της οικονομικής σύγκλισης. Επίσης, εκχωρήθηκαν πρόσθετες αρμοδιότητες στην Επιτροπή των Διοικητών των κεντρικών τραπεζών των κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, η οποία, από τη σύστασή της τον Μάιο του 1964, είχε διαδραματίσει ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο στη νομισματική συνεργασία. Αυτές οι αρμοδιότητες καθορίστηκαν με απόφαση του Συμβουλίου της 12^{ης} Μαρτίου 1990 και αφορούσαν, μεταξύ άλλων, τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων και την προώθηση του συντονισμού στον τομέα της νομισματικής πολιτικής των κρατών - μελών, με στόχο την επίτευξη της σταθερότητας των τιμών.

Επειδή το διαθέσιμο χρονικό διάστημα ήταν σχετικά σύντομο και τα καθήκοντα που έπρεπε να αναληφθούν πολύπλοκα, η Επιτροπή των Διοικητών ανέλαβε και τις προπαρασκευαστικές εργασίες για το 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ. Πρώτα έπρεπε να εντοπιστούν όλα τα θέματα που έπρεπε να τεθούν υπό εξέταση σε αρχικό στάδιο, να θεσπιστεί ένα πρόγραμμα εργασίας έως τα τέλη του 1993 και να προσδιοριστούν καταλλήλως τα καθήκοντα που θα αναλάμβαναν οι υπάρχουσες υποεπιτροπές και ομάδες εργασίας οι οποίες είχαν συσταθεί για τον σκοπό αυτόν.

Έτσι, κατά τη διάρκεια του 1^{ου} Σταδίου και για την υλοποίηση του 2^{ου} και

του 3^{ου} Σταδίου, ήταν απαραίτητη η αναθεώρηση της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (της Συνθήκης της Ρώμης), προκειμένου να θεσπιστεί η απαραίτητη θεσμική δομή. Για τον σκοπό αυτόν συγκλήθηκε Διακυβερνητική Διάσκεψη για την ONE, η οποία πραγματοποιήθηκε το 1991 παράλληλα με τη Διακυβερνητική Διάσκεψη για την πολιτική ένωση. Οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν στη Συνθήκη για την Ε.Ε. Ωστόσο, εξαιτίας καθυστερήσεων στη διαδικασία κύρωσης, η Συνθήκη (η οποία εισήγαγε, μεταξύ άλλων, πέρα από το Πρωτόκολλο για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και το Πρωτόκολλο για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος) τέθηκε τελικά σε ισχύ την 1^η Νοεμβρίου 1993 (ecb.europa.eu).

1.3 Το Δεύτερο Στάδιο της ONE

Κατά το 2^ο Στάδιο της ONE (από την 1^η Ιανουαρίου 1994 έως την 31^η Δεκεμβρίου 1998) πραγματοποιήθηκε η σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών - μελών και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών αυτών. Κύριες ενέργειες του σταδίου ήταν η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ), η απαγόρευση της χορήγησης δανείων από τις κεντρικές τράπεζες στον δημόσιο τομέα, ο αυξημένος συντονισμός των νομισματικών πολιτικών, η ενίσχυση της οικονομικής σύγκλισης, η ολοκλήρωση της διαδικασίας με σκοπό την ανεξαρτησία των εθνικών κεντρικών τραπεζών το αργότερο μέχρι την ημερομηνία ίδρυσης του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και, τέλος, οι προπαρασκευαστικές εργασίες για το 3^ο Στάδιο.

Η ίδρυση του ΕΝΙ την 1^η Ιανουαρίου 1994 σηματοδότησε ουσιαστικά την έναρξη του 2^{ου} Σταδίου της ONE και, κατά συνέπεια, τη διάλυση της Επιτροπής των Διοικητών. Με τη δημιουργία του ΕΝΙ θεσμοποιείται ο συντονισμός των νομισματικών πολιτικών. Το ΕΝΙ είναι επιφορτισμένο με την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών και την πραγματοποίηση των απαραίτητων προπαρασκευαστικών εργασιών για την καθιέρωση ενιαίου νομίσμα-

τος. Στη διάρκεια αυτού του σταδίου, οι εθνικές κεντρικές τράπεζες ανεξαρτητοποιούνται. Το ENI αποτέλεσε ένα μεταβατικό στάδιο, το οποίο αντανάκλυνε επίσης την κατάσταση της νομισματικής ολοκλήρωσης στο εσωτερικό της Κοινότητας. Το ENI δεν έφερε καμία ευθύνη για την άσκηση της νομισματικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση, αφού αυτή αποτελούσε αποκλειστικό δικαίωμα των εθνικών αρχών. Επιπλέον, δεν είχε καμία αρμοδιότητα παρέμβασης στις αγορές συναλλάγματος. Τα δύο κύρια καθήκοντα του ENI ήταν: α) Να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των κεντρικών τραπεζών και τον συντονισμό των νομισματικών πολιτικών, και β) Να αναλάβει τις αναγκαίες προετοιμασίες για την ίδρυση του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, για την άσκηση της ενιαίας νομισματικής πολιτικής και για τη δημιουργία ενιαίου νομίσματος στο 3^ο Στάδιο. Για τον σκοπό αυτό, το ENI αποτέλεσε ένα βήμα διαβουλεύσεων, καθώς και ανταλλαγής απόψεων και πληροφοριών για θέματα πολιτικής. Επιπλέον, προσδιόρισε το κανονιστικό, οργανωτικό και υλικοτεχνικό πλαίσιο που χρειαζόταν το ΕΣΚΤ για την άσκηση των καθηκόντων του κατά το 3^ο Στάδιο.

Τον Δεκέμβριο του 1995 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε να ονομάσει «ευρώ» την ευρωπαϊκή νομισματική μονάδα η οποία επρόκειτο να εισαχθεί κατά την έναρξη του 3^{ου} Σταδίου, και επιβεβαίωσε ότι το 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ θα ξεκινούσε την 1^η Ιανουαρίου 1999. Προαναγγέλθηκε ένα χρονοδιάγραμμα για τη μετάβαση στο ευρώ, το οποίο βασίστηκε κυρίως σε αναλυτικές προτάσεις που εκπόνησε το ENI. Παράλληλα, το ENI ανέλαβε να εκτελέσει προπαρασκευαστικές εργασίες για τις μελλοντικές νομισματικές και συναλλαγματικές σχέσεις ανάμεσα στη ζώνη του ευρώ και τις άλλες χώρες της Ε.Ε. Τον Δεκέμβριο του 1996 το ENI υπέβαλε έκθεση στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, η οποία αποτέλεσε τη βάση ενός ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για τις αρχές και τα θεμελιώδη στοιχεία του νέου μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ), το οποίο εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 1997. Τον Δεκέμβριο του 1996 το ENI παρουσίασε επίσης στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και, στη συνέχεια, στο ευρύτερο κοινό την επιλεγθείσα σειρά σχεδίων για τα τραπεζογραμμάτια ευρώ τα οποία επρόκειτο να τεθούν σε κυκλοφορία την 1^η Ιανουαρίου 2002.

Προκειμένου να συμπληρώσει και να προσδιορίσει τις διατάξεις της Συνθήκης που αφορούσαν την ΟΝΕ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε τον Ιούνιο του 1997 το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης. Δύο κανονισμοί αποτελούν μέρος του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση δημοσιονομικής πειθαρχίας όσον αφορά την ΟΝΕ. Το Συμβούλιο με δήλωσή του το Μάιο του 1998 συμπλήρωσε το Σύμφωνο και ενίσχυσε τις αντίστοιχες δεσμεύσεις. Το Σύμφωνο αναθεωρήθηκε το 2005 και το 2011. Στις 2 Μαΐου 1998 το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποφάσισε ομόφωνα ότι 11 κράτη μέλη πληρούσαν τα κριτήρια που ήταν απαραίτητα για τη συμμετοχή στο 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ και την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος την 1^η Ιανουαρίου 1999. Οι αρχικοί συμμετέχοντες ήταν το Βέλγιο, η Γερμανία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Πορτογαλία και η Φινλανδία. Επιπλέον, οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων κατέληξαν σε συμφωνία σε πολιτικό επίπεδο για τις προσωπικότητες που επρόκειτο να προταθούν ως μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Τον Μάιο του 1998 οι υπουργοί Οικονομικών των κρατών μελών που υιοθέτησαν το ενιαίο νόμισμα συμφώνησαν, μαζί με τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των εν λόγω κρατών - μελών, την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το ΕΝΙ, ότι για τον καθορισμό των αμετάκλητων τιμών μετατροπής για το ευρώ θα χρησιμοποιούνταν οι τρέχουσες διμερείς κεντρικές ισοτιμίες των νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών μελών στο πλαίσιο του Μηχανισμού Συναλλαγματικών Ισοτιμιών. Έτσι, στις 25 Μαΐου 1998 οι κυβερνήσεις των 11 συμμετεχόντων κρατών μελών διόρισαν τον Πρόεδρο, τον Αντιπρόεδρο και τα τέσσερα άλλα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΕΚΤ. Η ανάληψη των καθηκόντων τους έγινε την 1^η Ιουνίου 1998, ημερομηνία που σηματοδότησε την ίδρυση της ΕΚΤ. Η ΕΚΤ και οι εθνικές κεντρικές τράπεζες των συμμετεχόντων κρατών - μελών αποτελούν το Ευρωσύστημα, το οποίο διαμορφώνει και προσδιορίζει την ενιαία νομισματική πολιτική κατά το 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ. Με την ίδρυση της ΕΚΤ, το ΕΝΙ είχε πλέον ολοκληρώσει το έργο του. Σύμφωνα με το άρθρο 109Α της Συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, το ΕΝΙ τέθηκε υπό εκκαθάριση μόλις ιδρύθηκε η ΕΚΤ.

Όλες οι προπαρασκευαστικές εργασίες που είχαν ανατεθεί στο ΕΝΙ ολοκληρώθηκαν εγκαίρως και η ΕΚΤ αφιέρωσε τους τελευταίους μήνες του 1998 στον τελικό έλεγχο των συστημάτων και των διαδικασιών.

1.4 Το Τρίτο Στάδιο της ΟΝΕ

Το Στάδιο αυτό της ΟΝΕ προβλέπει τη σταδιακή εισαγωγή του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος των κρατών - μελών. Το 3^ο και τελικό Στάδιο της ΟΝΕ ξεκίνησε την 1^η Ιανουαρίου 1999 με τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών των νομισμάτων των 11 κρατών - μελών που συμμετείχαν αρχικά στη Νομισματική Ένωση και με την άσκηση ενιαίας νομισματικής πολιτικής υπό την ευθύνη της ΕΚΤ. Η μετάβαση στο 3^ο Στάδιο εξαρτάται από την επίτευξη υψηλού βαθμού σταθερής σύγκλισης, η οποία μετράται από ορισμένα κριτήρια που καθορίζονται στις Συνθήκες. Κατά τη διάρκεια του σταδίου αυτού, οι προαναφερθέντες δημοσιονομικοί κανόνες καθίστανται υποχρεωτικοί και το κράτος - μέλος που δεν συμμορφούται ενδέχεται να υποστεί κυρώσεις. Η νομισματική πολιτική ενοποιείται και ανατίθεται στο ΕΣΚΤ, το οποίο απαρτίζεται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες και την ΕΚΤ, η οποία διαδέχεται το ΕΝΙ.

Τα συμμετέχοντα κράτη - μέλη έγιναν δώδεκα με την είσοδο της Ελλάδας στο 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ την 1^η Ιανουαρίου 2001. Η Σλοβενία έγινε το δέκατο τρίτο μέλος της ζώνης του ευρώ την 1^η Ιανουαρίου 2007. Ακολούθησαν η Κύπρος και η Μάλτα έναν χρόνο μετά, η Σλοβακία την 1^η Ιανουαρίου 2009, η Εσθονία την 1^η Ιανουαρίου 2011, η Λετονία την 1^η Ιανουαρίου 2014 και η Λιθουανία την 1^η Ιανουαρίου 2015. Οι κεντρικές τράπεζες των χωρών που εντάχθηκαν στη ζώνη του ευρώ έγιναν αυτομάτως μέλη του Ευρωσυστήματος. Έτσι, υλοποιήθηκαν τα δύο πρώτα στάδια της ΟΝΕ. Σήμερα, το 3^ο Στάδιο βρίσκεται σε εξέλιξη. Κατ' αρχήν, όλα τα κράτη - μέλη της ΕΕ πρέπει να ενταχθούν σε αυτό το τελευταίο στάδιο και να υιοθετήσουν, κατά συνέπεια, το ευρώ (άρθρο 119 της συνθήκης για τη λειτουργία της Ε.Ε.). Ωστόσο, ορισμένα κράτη - μέλη δεν πληρούν ακόμη τα κριτήρια σύγκλισης. Τα εν λόγω κράτη - μέλη χαίρουν προσωρινών παρεκκλίσεων έως ότου είναι σε θέση να ενταχθούν στο 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ. Επιπλέον, το Ηνωμένο

Βασίλειο και η Δανία γνωστοποίησαν την πρόθεσή τους να μην ενταχθούν στο 3^ο στάδιο της ΟΝΕ και κατά συνέπεια να μην υιοθετήσουν το ευρώ. Έτσι, τα δύο αυτά κράτη έχουν απαλλαγεί από τη συμμετοχή τους στην ΟΝΕ. Οι όροι του καθεστώτος απαλλαγής διευκρινίζονται στα πρωτόκολλα που συνάπτονται στις ιδρυτικές συνθήκες της Ε.Ε. και που αφορούν τις δύο αυτές χώρες. Ωστόσο, οι δύο αυτές χώρες διατηρούν τη δυνατότητα άρσης του καθεστώτος απαλλαγής τους και θέσης υποψηφιότητας για να ενταχθούν στην ΟΝΕ. Συνολικά σήμερα, 19 από τα 27 κράτη - μέλη έχουν ενταχθεί στο 3^ο στάδιο της ΟΝΕ και κατά συνέπεια διαθέτουν ενιαίο νόμισμα, το ευρώ (eur-lex.europa.eu).

2. Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα

Όταν υπογράφηκε η συνθήκη για την ΕΟΚ το 1957, οι χώρες της δυτικής Ευρώπης συμμετείχαν στο καθεστώς σταθερών ισοτιμιών σε σχέση με το δολάριο, που αναπτύχθηκε μετά τις συμφωνίες του Bretton Woods. Στο πλαίσιο αυτού του συστήματος τα κράτη είχαν κλειδώσει τις συναλλαγματικές ισοτιμίες των νομισμάτων τους με το αμερικανικό δολάριο και ακολουθούσαν οικονομικές και νομισματικές πολιτικές σχεδιασμένες για τη διατήρηση των συγκεκριμένων τιμών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Από τη στιγμή που τα νομίσματα είχαν σταθεροποιηθεί ως προς το δολάριο, ήταν σταθερά και μεταξύ τους. Αναπροσαρμογές επί των συναλλαγματικών ισοτιμιών μπορούσαν να γίνουν εφόσον τα νομίσματα ήταν διαρκώς υποτιμημένα (ή και υπερτιμημένα) σε σχέση με το δολάριο, αλλά στην ουσία αυτές οι προσαρμογές ήταν σπάνιο φαινόμενο.

Το σύστημα κατέρρευσε στις αρχές της δεκαετίας του 1970, περίπου 15 χρόνια μετά τη δημιουργία της ΕΟΚ. Από τότε το γερμανικό μάρκο, και όχι το δολάριο, υπήρξε το νόμισμα που βρίσκονταν στο επίκεντρο των μηχανισμών για την επίτευξη συναλλαγματικής σταθερότητας στη δυτική Ευρώπη. Το σύστημα που ιδρύθηκε σε αντικατάσταση του δολαρίου και με το μάρκο στο επίκεντρο ονομάστηκε «φίδι» καθώς επέτρεπε στις ισοτιμίες να διακυμαίνονται μεταξύ κάποιων ορίων. Το σύστημα αυτό των σταθερών αλλά προσαρμοζόμενων συναλλαγματικών ισοτιμιών οδήγησε στη σύνδεση των νομισμάτων της Μπενελούξ, του

γαλλικού φράγκου και της ιταλικής λίρας με το γερμανικό μάρκο. Το κύριο χαρακτηριστικό του «φιδιού» ήταν η παρέμβαση. Όταν το άθροισμα των διακυμάνσεων στο «φίδι» υπερέβαινε τα όρια, υποτίθεται ότι θα γινόταν παρέμβαση (το ισχυρότερο νόμισμα θα έπρεπε να αγοράσει το ασθενέστερο).

Αυτή η κατά περίπτωση ρύθμιση αντικαταστάθηκε από το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ). Κατά τη διακήρυξη του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 5 Δεκεμβρίου 1978, το ΕΝΣ θα λειτουργούσε από 1^{ης} Ιανουαρίου 1979. Το ΕΝΣ αποτελείται από 3 στοιχεία: α) Την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ΕΝΜ, European Currency Unit - ECU), β) Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο Συνεργασίας και γ) ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών. Στόχοι του ΕΝΣ ήταν: α) Σταθεροποίηση των συναλλαγματικών ισοτιμιών μέσω στενότερης νομισματικής συνεργασίας των κρατών - μελών, β) Περαιτέρω προαγωγή της ολοκλήρωσης της ομάδας και γ) Συμβολή στη σταθεροποίηση των διεθνών νομισματικών σχέσεων (Jovanovic, 305).

Στο ΕΝΣ τον κεντρικό ρόλο παίζει η ΕΝΜ. Η Ecu επινοήθηκε ως μονάδα υπολογισμού του ΕΝΣ και ως εργαλείο πληρωμών μεταξύ των νομισματικών αρχών και χρησιμοποιήθηκε παντού στην επίσημη λογιστική των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Χρησιμοποιήθηκε ως μέσω υπολογισμού για σκοπούς προϋπολογισμών από τους θεσμούς της ΕΟΚ. Αποτελούσε το σημείο αναφοράς για τις παρεμβάσεις των κεντρικών τραπεζών προς στήριξη των ισοτιμιών των νομισμάτων τους, ενώ ως ανταλλάξιμο μέσο, δεν ήταν νόμισμα, μιας και βρίσκονταν στη διάθεση μόνο των κεντρικών τραπεζών και όχι στη διάθεση του υπόλοιπου κόσμου, όπως συμβαίνει με οποιοδήποτε νόμισμα. Οι πραγματικές πληρωμές και συναλλαγές πραγματοποιούνταν με τα εθνικά νομίσματα. Παρ' όλα αυτά, η Ecu είχε κάποια από τα χαρακτηριστικά ενός νομίσματος. Έτσι, χρησιμοποιήθηκε για να εκφράσει δάνεια, για τον διατραπεζικό δανεισμό, στο διεθνές εμπόριο και συναλλαγές μεταξύ εταιρειών, και (σε μικρότερο βαθμό) σε ιδιωτικές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Η κύρια χρήση του ήταν ως νόμισμα για δανεισμό, από θεσμούς της Κοινότητας και από εθνικές κυβερνήσεις. Στον τομέα αυτό υπήρξε πολύ επιτυχημένη, καθώς εξε-

λίχθηκε ως ένα από τα κύρια νομίσματα στη διεθνή αγορά ομολόγων. Η ελκυστικότητα της Ecu στηρίχθηκε στη σταθερότητά της, μιας και υπήρξε λιγότερο επιρρεπής στην αστάθεια και τις διακυμάνσεις των εθνικών νομισμάτων από τα οποία προήλθε.

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο Συνεργασίας ιδρύθηκε με σκοπό την παροχή μεσοπρόθεσμων πιστώσεων προς διευκόλυνση προσωρινών δυσκολιών πληρωμών. Ο Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών προϋπέθετε όπως τα συμμετέχοντα σ' αυτόν κράτη να διατηρούσαν τις συναλλαγματικές ισοτιμίες τους προς την Ecu μεταξύ καθορισμένων ζωνών. Σε σχέση με τα νομίσματα των εταίρων στο σύστημα, τα εθνικά νομίσματα θα μπορούσε να κυμαίνονται εντός μιας ζώνης του $\pm 2,25\%$ με την εξαίρεση της ισπανικής πεσέτας και της βρετανικής λίρας, στις οποίες επιτρεπόταν να κυμαίνονται εντός του ορίου του $\pm 6\%$. Το 1990, έντεκα χρόνια μετά τη δημιουργία του ΕΝΣ έληξε η ειδική μεταχείριση ($\pm 6\%$) για την ιταλική λίρα. Όταν ένα νόμισμα έφτανε στο ανώτερο ή χαμηλότερο όριο της διακύμανσής του σε σχέση με το νόμισμα μιας άλλης χώρας - μέλους του ΕΝΣ, τότε η παρέμβαση στο εθνικό νόμισμα της μιας από τις δύο κεντρικές τράπεζες ήταν υποχρεωτική. Η παρέμβαση εντός των ορίων διακύμανσης μπορούσε να είναι είτε στα εθνικά νομίσματα των μελών του ΕΝΣ είτε σε δολάρια.

Αν και το ΕΝΣ περιελάμβανε όλα τα κράτη - μέλη, η συμμετοχή στον ΜΣΙ δεν ήταν ποτέ πλήρης. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν συμμετείχε στον ΜΣΙ από την αρχή αλλά από τον Οκτώβριο του 1990. Η Ελλάδα εισήλθε στην ΕΟΚ το 1981, η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1986, αλλά η είσοδος δεν συνεπάγονταν και τη συμμετοχή στον ΜΣΙ. Η Ισπανία και η Πορτογαλία εισήλθαν τον Ιούλιο του 1989 και τον Απρίλιο του 1992 αντίστοιχα, ενώ η Ελλάδα δεν υπήρξε μέλος.

Πίνακας 3
Οι βασικές εξελίξεις του ΜΣΙ

Ημερομηνία	Γεγονός	Χώρες της ΕΟΚ εκτός μηχανισμού
Μάρτιος 1979	Ίδρυση του ΜΣΙ	Ηνωμένο Βασίλειο
Ιανουάριος 1981	Είσοδος Ελλάδας στην ΕΟΚ	Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα
Ιανουάριος 1986	Είσοδος Ισπανίας και Πορτογαλίας στην ΕΟΚ	Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία
Ιούλιος 1989	Είσοδος της Ισπανίας στον ΜΣΙ	Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Πορτογαλία
Ιανουάριος 1990	Μεταφορά της Ιταλίας στο $\pm 2,25\%$	
Οκτώβριος 1990	Είσοδος του Ηνωμένου Βασιλείου στον ΜΣΙ	Ελλάδα, Πορτογαλία
Απρίλιος 1992	Είσοδος Πορτογαλίας στον ΜΣΙ	Ελλάδα
Σεπτέμβριος 1992	Έξοδος Ηνωμένου Βασιλείου και Ιταλίας από τον ΜΣΙ	Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα
Αύγουστος 1993	Ο ΜΣΙ επιμηκύνει τη ζώνη στο $\pm 15\%$	
Ιανουάριος 1995	Είσοδος Αυστρίας στην ΕΟΚ και στον ΜΣΙ. Είσοδος Σουηδίας και Φινλανδίας στην ΕΟΚ	Ιταλία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ελλάδα, Σουηδία, Φινλανδία

Πηγή: Robert Barrass and Shobhana Madhavan, *European Economic Integration and Sustainable Development*, McGraw-Hill Book Company, Berkshire, 1996, σελ. 156

Κατά τη δεκαετία του 1980 υπήρξε μια σχετική σταθερότητα στις συναλλαγματικές ισοτιμίες στην Ευρώπη, παρά την αναταραχή που προκάλεσε η κατάρρευση του συστήματος σύνδεσης με το δολάριο. Υπήρξαν κάποιες συχνές ανακατατάξεις αλλά τελικά το σύστημα έγινε πιο σταθερό, ενώ μεταξύ Ιανουαρίου 1987 και Σεπτεμβρίου 1992 δεν υπήρξε καμία ανακατάταξη, με τις συναλλαγματικές ισοτιμίες των νομισμάτων του ΜΣΙ ως προς την Ecu να παραμένουν εντός των προβλεπόμενων ζωνών. Το γερμανικό μάρκο ανέλαβε κεντρικό ρόλο ως το νόμισμα με την καλύτερη επίδοση στον πληθωρισμό. Τα άλλα μέλη του ΜΣΙ έφτασαν στο σημείο να χρησιμοποιούν την καθορισμένη συναλλαγματική ισοτιμία τους με το μάρκο ως μέσο αύξησης της δικής τους αντιπληθωριστικής αξιοπιστίας. Κατά συνέπεια, η Γερμανία (ως «άγκυρα» του ΜΣΙ) επιδίωξε μια νομισματική πολιτική

που καθορίστηκε από την κεντρική τράπεζά της (την Bundesbank), ενώ οι νομισματικές πολιτικές των υπόλοιπων συμμετεχόντων ακολουθούσαν αυτή της Γερμανίας. Το σύστημα βρέθηκε σε δυσκολία κατά την ένωση της Γερμανίας το 1990 και έφθασε στο σημείο κρίσης το Σεπτέμβριο του 1992, όταν η βρετανική λίρα και η ιταλική λιρέτα βρέθηκαν κάτω από μεγάλη πίεση και το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιταλία εγκατέλειψαν το ΜΣΙ στις 14 Σεπτεμβρίου. Το επεισόδιο αυτό στιγματίστηκε από την αποτυχία να βρεθεί μία συνεργατική λύση. Στους επόμενους μήνες η Ισπανία, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία υποτίμησαν τα νομίσματά τους, αλλά παρέμειναν στον ΜΣΙ. Άλλα νομίσματα όπως το γαλλικό φράγκο, επίσης δέχθηκαν πιέσεις και αντιστάθηκαν στην υποτίμηση έως ότου μια νέα κρίση απείλησε τον ΜΣΙ τον Αύγουστο του 1993. Στην περίπτωση αυτή η ζώνη διακύμανσης έφθασε στο $\pm 15\%$. Αυτό θεωρήθηκε μια σοβαρή οπισθοδρόμηση για τη νομισματική συνεργασία και την επιδιωκόμενη νομισματική ένωση. Η αξιοπιστία του συστήματος αποκαταστάθηκε το 1994 (Madhavan, 154-159).

Ο ΜΣΙ μετά την έναρξη της λειτουργίας του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ έπαυσε να υπάρχει. Ο μηχανισμός αυτός, για ιστορικούς λόγους, αποκαλείται σήμερα ΜΣΙ Ι. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ έλαβε οριστική απόφαση για την αντικατάσταση από 1^{ης} Ιανουαρίου 1999 του ΜΣΙ Ι με ένα μηχανισμό που αποκαλείται Exchange Rate Mechanism II, ERM II (Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών II, ΜΣΙ II). Ο τελευταίος συνδέει τα νομίσματα των κρατών - μελών της Ε.Ε. που δεν μετέχουν στη ζώνη του ευρώ με το ευρώ.

Ένας από τους κύριους στόχους του ΜΣΙ II είναι η διατηρήσιμη σύγκλιση των οικονομικών επιδόσεων και πολιτικών στα εκτός ζώνης του ευρώ κράτη - μέλη της Ε.Ε., ιδίως στον τομέα της σταθερότητας των τιμών. Η σύγκλιση αυτή θεωρείται προαπαιτούμενο για τη διαρκή σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Ο νέος μηχανισμός στηρίζεται στις κεντρικές ισοτιμίες έναντι του ευρώ με κανονική ζώνη διακύμανσης γύρω από αυτές $\pm 15\%$ ή με στενότερες ζώνες διακύμανσης ανάλογα με την πρόοδο προς τη σύγκλιση που έχουν επιτύχει τα αντίστοιχα κράτη - μέλη. Οι παρεμβάσεις στην αγορά συναλλάγματος καθώς και η

χρηματοδότηση στα περιθώρια διακύμανσης είναι, κατ' αρχήν, αυτόματες και απεριόριστες ενώ προβλέπεται δυνατότητα πολύ βραχυπρόθεσμης χρηματοδότησης. Η αυτόματη όμως παρέμβαση μπορεί να ανασταλεί εάν αυτή κριθεί ότι έρχεται σε αντίθεση με τον πρωταρχικό σκοπό του ΕΣΚΤ που είναι η σταθερότητα των τιμών. Ο νέος ΜΣΙ έχει προαιρετικό χαρακτήρα. Η συμμετοχή όμως σε αυτόν για δύο χρόνια και η τήρηση των περιθωρίων διακύμανσης δεν παύει να αποτελεί κριτήριο σύγκλισης για τη συμμετοχή στη ζώνη του ευρώ. Στο ΜΣΙ II αρνήθηκαν να συμμετάσχουν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Σουηδία. Προσχώρησαν από 1^{ης} Ιανουαρίου 1999 η Δανία και η Ελλάδα. Την 27 Ιουνίου 2004 το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών της ζώνης του ευρώ (Eurogroup), ο Πρόεδρος της ΕΚΤ και οι Υπουργοί και οι Διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών - μελών, το νόμισμα των οποίων μετέχει στο ΜΣΙ αποφάσισαν όπως η Εσθονία, η Λιθουανία και η Σλοβενία ενταχθούν στο ΜΣΙ II, ενώ για τις υπόλοιπες χώρες της διεύρυνσης που επιθυμούν να ενταχθούν θα αποφάσιζε αργότερα. Και τα τρία κράτη - μέλη εντάχθηκαν με όριο διακύμανσης $\pm 15\%$ από την ορισθείσα κεντρική ισοτιμία τους έναντι του ευρώ, ενώ την 28 Ιουνίου 2004 ανακοινώθηκαν από την ΕΚΤ το ανώτερο και το κατώτερο όριο των υποχρεωτικών παρεμβάσεων. Παρόμοια την 29 Απριλίου 2005 αποφασίσθηκε όπως η Κύπρος, η Λετονία και η Μάλτα ενταχθούν στο ΜΣΙ II με όριο διακύμανσης $\pm 15\%$ από την ορισθείσα κεντρική ισοτιμία τους έναντι του ευρώ, ενώ την 2 Μαΐου 2005 η ΕΚΤ ανακοίνωσε το ανώτερο και το κατώτερο όριο των υποχρεωτικών παρεμβάσεων. Τέλος, την 25 Νοεμβρίου 2005 αποφασίσθηκε όπως η Σλοβακία ενταχθεί στο ΜΣΙ II με όριο διακύμανσης $\pm 15\%$ από την ορισθείσα κεντρική ισοτιμία τους έναντι του ευρώ, ενώ την 28 Νοεμβρίου η ΕΚΤ ανακοίνωσε το ανώτερο και το κατώτερο όριο των υποχρεωτικών παρεμβάσεων.

3. Τα Κριτήρια Σύγκλισης

Τα τέσσερα κριτήρια σύγκλισης περιγράφονται στο άρθρο 109 I, παράγραφος 1 της συνθήκης για την ΕΕ. Πρόκειται για τα εξής τέσσερα κριτήρια: α) Σταθερότητα των τιμών, β) Δημοσιονομική κατάσταση, γ) Συναλλαγματική ισοτιμία και δ) Μακροπρόθεσμα επιτόκια. Κάθε κράτος - μέλος οφείλει να τηρεί το σύνολο

των κριτηρίων για να μπορέσει να συμμετάσχει στο 3^ο Στάδιο της ONE. Τα κριτήρια αυτά προσαρτίθηκαν με το «Πρωτόκολλο σχετικά με τα κριτήρια σύγκλισης που προβλέπονται στο άρθρο 109 I της συνθήκης για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας». Απεικονίζουν το βαθμό οικονομικής σύγκλισης που πρέπει να επιτύχουν τα κράτη - μέλη για να μπορούν να υιοθετήσουν το ευρώ (ecb.europa.eu).

3.1 Η Σταθερότητα των Τιμών

Σύμφωνα με το άρθρο 109 I παράγραφος 1 πρώτη περίπτωση της Συνθήκης, απαιτείται «επίτευξη υψηλού βαθμού σταθερότητας τιμών· αυτό καταδεικνύεται από ένα ποσοστό πληθωρισμού του κράτους αυτού που προσεγγίζει το αντίστοιχο ποσοστό των τριών, το πολύ, κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών». Το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου σχετικά με τα κριτήρια σύγκλισης που αναφέρονται στο άρθρο 109 I παράγραφος 1 της Συνθήκης, ορίζει ότι «Το κριτήριο της σταθερότητας των τιμών, που αναφέρεται στο άρθρο 109, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της συνθήκης, σημαίνει ότι ένα κράτος - μέλος έχει σταθερές επιδόσεις στο θέμα των τιμών και μέσο ποσοστό πληθωρισμού, καταγεγραμμένο επί ένα έτος πριν από τον έλεγχο, που δεν υπερβαίνει εκείνο των τριών, το πολύ, κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών, περισσότερο από 1½ ποσοστιαία μονάδα. Ο πληθωρισμός υπολογίζεται βάσει του δείκτη τιμών καταναλωτή (ΔΤΚ) ή σε συγκρίσιμη βάση, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές των εθνικών ορισμών».

Σύμφωνα με την ΕΚΤ, όσον αφορά το «μέσο ποσοστό πληθωρισμού, καταγεγραμμένο επί ένα έτος πριν από τον έλεγχο», το ποσοστό πληθωρισμού υπολογίζεται με βάση τη μεταβολή του τελευταίου διαθέσιμου δωδεκάμηνου μέσου όρου του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) σε σύγκριση με τον προηγούμενο δωδεκάμηνο μέσο όρο. Η έννοια των «τριών, το πολύ, κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών» που χρησιμοποιείται για να προσδιοριστεί η τιμή αναφοράς εφαρμόζεται με βάση το μη σταθμικό αριθμητικό μέσο ποσοστό πληθωρισμού των τριών χωρών με τα χαμη-

λότερα ποσοστά πληθωρισμού, εκτός εάν υπάρχουν ακραίες περιπτώσεις. Η εξέλιξη των τιμών σε μια χώρα είναι δυνατόν να κριθεί ότι αποτελεί ακραία περίπτωση εάν το ποσοστό πληθωρισμού της χώρας είναι σημαντικά χαμηλότερο από το ποσοστό πληθωρισμού άλλων κρατών - μελών εξαιτίας της συσσώρευσης παραγόντων που αφορούν τη συγκεκριμένη χώρα.

3.2 Η Δημοσιονομική Κατάσταση

Σύμφωνα με το άρθρο 109 I παράγραφος 1 δεύτερη περίπτωση της Συνθήκης, απαιτείται «σταθερότητα των δημόσιων οικονομικών· αυτό κατάδεικνύεται από την επίτευξη δημοσιονομικής κατάστασης χωρίς υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα, κατά την έννοια του άρθρου 104 Γ, παράγραφος 6». Το άρθρο 2 του Πρωτοκόλλου σχετικά με τα κριτήρια σύγκλισης που αναφέρονται στο άρθρο 109 I παράγραφος 1 της Συνθήκης, ορίζει ότι αυτό το κριτήριο «σημαίνει ότι τη στιγμή της εξέτασης δεν έχει ληφθεί απόφαση του Συμβουλίου, για το κράτος μέλος, όπως αναφέρεται στο άρθρο 104 Γ, παράγραφος 6, της συνθήκης, όσον αφορά την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος».

Το άρθρο 104 Γ περιγράφει τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος. Σύμφωνα λοιπόν με αυτό το άρθρο, παράγραφος 2 και 3, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συντάσσει έκθεση εάν ένα κράτος μέλος δεν εκπληρώνει τους όρους περί δημοσιονομικής πειθαρχίας, ειδικότερα εάν α) Ο λόγος του προβλεπόμενου ή υφιστάμενου δημοσιονομικού ελλείμματος προς το ΑΕΠ υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς (που σύμφωνα με το Πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος ορίζεται σε 3% του ΑΕΠ), εκτός εάν αα) είτε ο λόγος αυτός έχει σημειώσει ουσιαστική και συνεχή πτώση και έχει φθάσει σε επίπεδο παραπλήσιο της τιμής αναφοράς, είτε, εναλλακτικά, αβ) η υπέρβαση της τιμής αναφοράς είναι απλώς έκτακτη και προσωρινή και ο λόγος παραμένει κοντά στην τιμή αναφοράς και β) Ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ΑΕΠ υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς (που σύμφωνα με το Πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος ορίζεται σε 60% του ΑΕΠ), εκτός εάν ο λόγος μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς με ικανοποιητικό ρυθμό.

Σύμφωνα με την ΕΚΤ, η έκθεση αυτή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής πρέπει να λαμβάνει υπόψη κατά πόσον το δημοσιονομικό έλλειμμα υπερβαίνει τις δαπάνες δημόσιων επενδύσεων, καθώς και όλους τους άλλους σχετικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανόμενης της μεσοπρόθεσμης οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης του κράτους μέλους. Η Επιτροπή μπορεί επίσης να συντάξει έκθεση εάν, μολονότι εκπληρώνονται οι όροι των κριτηρίων, θεωρεί ότι υπάρχει σε ένα κράτος - μέλος ο κίνδυνος υπερβολικού ελλείμματος. Η Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή διατυπώνει γνώμη για την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Τέλος, το Συμβούλιο της ΕΕ, με βάση σύσταση της Επιτροπής και αφού λάβει υπόψη τυχόν παρατηρήσεις του ενδιαφερόμενου κράτους - μέλους, αποφαινεται μετά από συνολική εκτίμηση, εάν υφίσταται ή όχι υπερβολικό έλλειμμα στο εν λόγω κράτος - μέλος. Προκειμένου να εξετάσει τη σύγκλιση, η ΕΚΤ διατυπώνει την άποψή της για τις δημοσιονομικές εξελίξεις. Όσον αφορά τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών, η ΕΚΤ εξετάζει βασικούς δείκτες των δημοσιονομικών εξελίξεων κατά τη σχετική περίοδο, καθώς και τις προοπτικές και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα δημόσια οικονομικά, και εστιάζει την προσοχή της στις σχέσεις που συνδέουν την εξέλιξη του ελλείμματος με την εξέλιξη του χρέους.

3.3 Η Συναλλαγματική Ισοτιμία

Σύμφωνα με το άρθρο 109 I παράγραφος 1 τρίτη περίπτωση της Συνθήκης, απαιτείται «τήρηση των κανονικών περιθωρίων διακύμανσης που προβλέπονται από το μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος επί δύο τουλάχιστον χρόνια, χωρίς υποτίμηση έναντι του νομίσματος οποιουδήποτε άλλου κράτους μέλους». Το Άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου σχετικά με τα κριτήρια σύγκλισης που αναφέρονται στο άρθρο 109 I παράγραφος 1 της Συνθήκης, ορίζει ότι «Το κριτήριο της συμμετοχής στο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος, που αναφέρεται στο άρθρο 109 I, παράγραφος 1, τρίτη περίπτωση, της συνθήκης, σημαίνει ότι ένα κράτος μέλος έχει τηρήσει τα κανονικά περιθώρια διακύμανσης που προβλέπει ο μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος

χωρίς σοβαρή ένταση κατά τα δύο, τουλάχιστον, τελευταία έτη πριν από την εξέταση. Ειδικότερα, το κράτος - μέλος δεν πρέπει να έχει υποτιμήσει την κεντρική διμερή ισοτιμία του νομίσματος έναντι του νομίσματος οποιουδήποτε άλλου κράτους - μέλους με δική του πρωτοβουλία μέσα στο ίδιο χρονικό διάστημα».

Σύμφωνα με την ΕΚΤ, η Συνθήκη, ουσιαστικά, αναφέρει το κριτήριο της συμμετοχής στον ΜΣΙ ΙΙ (ο οποίος διαδέχθηκε τον ΜΣΙ τον Ιανουάριο του 1999), όπως παρακάτω: α) Η ΕΚΤ εξετάζει αν η χώρα έχει συμμετάσχει στον ΜΣΙ ΙΙ κατά τα δύο, τουλάχιστον, τελευταία έτη πριν από την εξέταση, όπως ορίζει το Πρωτόκολλο. β) Η εξέταση της σταθερότητας της συναλλαγματικής ισοτιμίας έναντι του ευρώ εστιάζει στο αν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες προσεγγίζουν τις κεντρικές ισοτιμίες στο πλαίσιο του ΜΣΙ ΙΙ και λαμβάνει επίσης υπόψη τους παράγοντες που ενδέχεται να οδήγησαν σε ανατίμηση. Η διαδικασία αυτή συμβαδίζει με την προσέγγιση που χρησιμοποιήθηκε στο παρελθόν. Σχετικώς σημειώνεται ότι το εύρος των περιθωρίων διακύμανσης εντός του ΜΣΙ ΙΙ δεν προδικάζει την εξέταση του κριτηρίου που αφορά τη σταθερότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας. γ) Το ζήτημα της απουσίας «σοβαρής έντασης» αξιολογείται συνήθως εξετάζοντας τον βαθμό απόκλισης των συναλλαγματικών ισοτιμιών από τις κεντρικές ισοτιμίες έναντι του ευρώ στο πλαίσιο του ΜΣΙ ΙΙ. Αυτό επιτυγχάνεται χρησιμοποιώντας δείκτες όπως η μεταβλητότητα της συναλλαγματικής ισοτιμίας έναντι του ευρώ, καθώς και οι διαφορές των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων έναντι της ζώνης του ευρώ και η εξέλιξή τους, και μελετώντας τον ρόλο που διαδραματίζουν για τη σταθεροποίηση του νομίσματος οι παρεμβάσεις στην αγορά συναλλάγματος και τα προγράμματα διεθνούς οικονομικής στήριξης.

3.4 Τα Μακροπρόθεσμα Επιτόκια

Σύμφωνα με το άρθρο 109 Ι παράγραφος 1 τέταρτη περίπτωση της Συνθήκης, απαιτείται «διάρκεια της σύγκλισης που θα έχει επιτευχθεί από το κράτος - μέλος, και της συμμετοχής του στο μηχανισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών αντανακλώμενη στα επίπεδα των μακροπρόθεσμων επιτοκίων». Το άρθρο 4 του Πρωτοκόλλου σχετικά με τα κριτήρια σύγκλισης που αναφέρονται στο άρθρο 109 Ι

παράγραφος 1 της Συνθήκης, ορίζει ότι «Το κριτήριο της σύγκλισης των επιτοκίων, που αναφέρεται στο άρθρο 109, παράγραφος 1, τέταρτη περίπτωση της συνθήκης, σημαίνει ότι, το υπό παρατήρηση κράτος - μέλος, επί διάστημα ενός έτους πριν από την εξέταση, έχει μέσο ονομαστικό μακροπρόθεσμο επιτόκιο το οποίο δεν υπερβαίνει εκείνο των τριών, το πολύ, κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών, περισσότερο από 2 ποσοστιαίες μονάδες. Τα επιτόκια υπολογίζονται βάσει μακροπρόθεσμων ομολόγων του δημοσίου ή συγκρίσιμων χρεογράφων, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές των εθνικών ορισμών».

Σύμφωνα με την ΕΚΤ, κατά την εφαρμογή των διατάξεων της Συνθήκης, ισχύουν τα εξής: α) Όσον αφορά το «μέσο ονομαστικό μακροπρόθεσμο επιτόκιο» που παρατηρείται «επί διάστημα ενός έτους πριν από την εξέταση», το μακροπρόθεσμο επιτόκιο υπολογίζεται ως ο αριθμητικός μέσος όρος του τελευταίου δωδεκαμήνου για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τον ΕνΔΤΚ. β) Η έννοια των «τριών, το πολύ, κρατών - μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών», που χρησιμοποιείται για να προσδιοριστεί η τιμή αναφοράς, εφαρμόζεται με βάση τον μη σταθμικό αριθμητικό μέσο όρο των μακροπρόθεσμων επιτοκίων των τριών κρατών - μελών που χρησιμοποιήθηκαν και κατά τον υπολογισμό της τιμής αναφοράς για το κριτήριο της σταθερότητας των τιμών. Τα επιτόκια υπολογίζονται με βάση τα εναρμονισμένα μακροπρόθεσμα επιτόκια, που αναπτύχθηκαν με σκοπό την αξιολόγηση της σύγκλισης.

4. Η περίπτωση της Ελλάδας

Η Ελλάδα έγινε πλήρες μέλος της ΕΟΚ την 1^η Ιανουαρίου 1981, ενώ μέλος της ζώνης του ευρώ την 1^η Ιανουαρίου 2002. Η περίοδος αυτή μπορεί να υποδιαιρεθεί σε περιόδους βάσει των πολιτικών κομμάτων που διακυβέρνησαν τη χώρα μας και της αντίστοιχης οικονομικής πολιτικής που αυτά άσκησαν και που τελικά οδήγησαν τη χώρα μας στην ΟΝΕ. Οι περίοδοι αυτοί είναι: α) 1981-1985 και 1985-1989, β) 1990-1993 και γ) 1994-1996 και 1996-2001. Η επιλογή των παραπάνω χρονικών περιόδων δεν ταυτίζεται απόλυτα με την ασκηθείσα οικονομική

διαχείριση και πολιτική, επιτρέπει όμως την εξέταση των αλλαγών της ασκούμενης οικονομικής πολιτικής, του ιδεολογικού στίγματός της και των επιδιωκόμενων στόχων και προτεραιοτήτων της.

4.1 Η περίοδος 1981-1985

Νικητής στις βουλευτικές εκλογές του Οκτωβρίου 1981 αναδείχθηκε το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑΣΟΚ) με αρχηγό τον Ανδρέα Παπανδρέου, το οποίο και παρέμεινε στην εξουσία έως το 1989. Ο ιδεολογικός προσανατολισμός του συγκεκριμένου πολιτικού κόμματος και οι ριζοσπαστικές οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές απόψεις του για το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της ελληνικής κοινωνίας δημιούργησαν ασφυκτικές πιέσεις στην εθνική οικονομία και το πολιτικό σύστημα της χώρας, με δεδομένη την πρόσφατη είσοδο της Ελλάδας στην ΕΟΚ, την κυριαρχία συντηρητικών πολιτικών δυνάμεων στο διεθνές πολιτικό σκηνικό και την επικράτηση του νεοφιλελευθερισμού ως κυρίαρχου μοντέλου οικονομικής πολιτικής. Επιπλέον, η κατάσταση της παγκόσμιας οικονομίας στις αρχές της δεκαετίας του 1980 ήταν άσχημη και ελληνική οικονομία βρισκόταν σε κατάσταση ύφεσης και υψηλής νομισματικής αστάθειας. Η τότε κυβέρνηση, λοιπόν, προώθησε την εφαρμογή μιας εναλλακτικής, οικονομικής στρατηγικής για την ανάπτυξη και τη σταθεροποίηση της οικονομίας, που προέβλεπε ένα συνδυασμό βραχυχρόνιων μέτρων σταθεροποίησης και μεσομακροπρόθεσμων μέτρων παραγωγικής αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού αυτής. Οι στόχοι της στρατηγικής αυτής ήταν: α) Η μείωση του πληθωρισμού και του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών, β) Η μείωση της ανεργίας και η αύξηση του ρυθμού οικονομικής μεγέθυνσης και γ) Η δικαιότερη διανομή του εισοδήματος.

Την ίδια περίοδο η κυβέρνηση εφάρμοσε περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, σε μια προσπάθεια να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα και τις δανειακές ανάγκες του δημοσίου, ώστε να ανακοπεί η ανοδική πορεία του δημοσίου χρέους και να αποκλιμακωθεί ο πληθωρισμός. Αντίθετα, η εισοδηματική πολιτική ήταν ως προς το γενικό της χαρακτήρα επεκτατική. Η άσκηση αυτής της πολιτικής

προσέκρουε σε πολλούς και αντιφατικούς στόχους. Έτσι, οι επιδόσεις της οικονομίας το 1985 ήταν απογοητευτικές, ενώ βασικά δημοσιονομικά μεγέθη είχαν χειροτερέψει σε σχέση με το 1981.

4.2 Η περίοδος 1985-1989

Η ελληνική οικονομία ήταν σε άσχημη κατάσταση το 1985. Η νέα κυβέρνηση που σχημάτισε το ΠΑΣΟΚ μετά την εκλογική του νίκη στις βουλευτικές εκλογές του 1985, προχώρησε στην εφαρμογή ενός διετούς προγράμματος οικονομικής σταθεροποίησης. Επιδίωξη της νέας κυβέρνησης ήταν η εφαρμογή ενός περισσότερο ορθολογικού και συντονισμένου συνδυασμού μέτρων δημοσιονομικής, νομισματικής και εισοδηματικής πολιτικής για την αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των οικονομικών πόρων και την ταχεία σταθεροποίηση της οικονομίας. Έτσι, η άσκηση αυστηρής δημοσιονομικής πολιτικής ήταν ένας από τους βασικούς πυλώνες του κυβερνητικού προγράμματος. Ο άλλος ήταν η εισοδηματική πολιτική. Η δέσμη μέτρων για την σταθεροποίηση της οικονομίας περιελάμβανε επίσης την εφαρμογή αυστηρής νομισματικής πολιτικής, η οποία εξακολουθούσε να έχει σημαντικό ρόλο στη στήριξη της διαδικασίας αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού. Η κυβέρνηση προχώρησε επίσης, μέσω της συναλλαγματικής πολιτικής της, σε εφάπαξ υποτίμηση της δραχμής κατά 15% επιδιώκοντας την υποστήριξη της ανταγωνιστικότητας.

Όλα αυτά όμως, ίσχυσαν μέχρι το 1987. Το 1988 και μέχρι τις εκλογές του Ιουνίου 1989 η κυβέρνηση άλλαξε ριζικά την κατεύθυνση της οικονομικής πολιτικής που ασκήθηκε μέχρι τότε. Ουσιαστικά εγκαταλείφθηκε το πρόγραμμα σταθεροποίησης και η κυβέρνηση προχώρησε σε χαλάρωση της δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής. Το κύριο χαρακτηριστικό της πορείας της οικονομίας στη διάρκεια του 1989 ήταν η μεταστροφή της μικρής προόδου που σημείωσε το πρόγραμμα σταθεροποίησης και η σοβαρή επιδείνωση των οικονομικών ανισορροπιών. Το δημόσιο χρέος συνέχισε την ανοδική του πορεία και έφτασε στο 70% του ΑΕΠ. Ιδιαίτερα ανησυχητική ήταν η περαιτέρω απόκλιση των οικονομικών

επιδόσεων της χώρας μας από τη μέση απόδοση των ευρωπαϊκών χωρών και μπορούμε να πούμε πως η Ελλάδα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 δεν πέτυχε την αναγκαία μακροοικονομική και παραγωγική αναδιάρθρωση και προσαρμογή της στο νέο ευρωπαϊκό οικονομικό περιβάλλον.

4.3 Η περίοδος 1990-1993

Την περίοδο από τις εκλογές του 1989 έως αυτές του Απριλίου 1990, δεν υπήρξε αυτοδύναμο κυβερνητικό σχήμα και σχηματίστηκαν δύο κυβερνήσεις, συνεργασίας και οικουμενική αντίστοιχα. Η οικονομική πολιτική που ασκήθηκε μεταξύ των τριών εκλογικών αναμετρήσεων αποδείχθηκε αναποτελεσματική ως προς την επίτευξη των σταθεροποιητικών επιδιώξεών της. Από τον Απρίλιο του 1990 η άσκηση της οικονομική πολιτικής πέρασε στην κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας (ΝΔ) με πρωθυπουργό των Κωνσταντίνο Μητσοτάκη. Οι βασικοί στόχοι της νέας κυβέρνησης ήταν: α) Η μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων, β) Η σταθεροποίηση του ισοζυγίου πληρωμών και γ) Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Για την αντιμετώπιση της κατάστασης, η κυβέρνηση της ΝΔ έθεσε σε εφαρμογή ένα μεσοχρόνιο πρόγραμμα δημοσιονομικής εξυγίανσης, σταθεροποίησης και προσαρμογής της οικονομίας για την τριετία 1991-1993.

Η προσαρμογή όμως και η σύγκλιση που απαιτούσε η ένταξη της ελληνικής οικονομίας στην ΟΝΕ ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα, δεδομένου ότι θα έπρεπε να ολοκληρωθεί μέσα στη δεκαετία του 1990 και σε ένα περιβάλλον όπου όλες οι χώρες της ΕΕ θα επιδίωκαν τους ίδιους στόχους, χωρίς όμως να αντιμετωπίζουν τις αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας. Βασική προτεραιότητα του προγράμματος δημοσιονομικής εξυγίανσης που εφάρμοσε η ΝΔ ήταν η σταδιακή μείωση των δημοσίων ελλειμμάτων και η σταθεροποίηση και αναστροφή της ανοδικής τάσης του δημόσιου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ. Η αύξηση των δημοσίων εσόδων θα στηριζόταν σε σειρά μέτρων και ρυθμίσεων που απέβλεπαν στη διεύρυνση της φορολογικής βάσης. Τις επιδιώξεις της οικονομικής σταθεροποίησης εξυπηρετούσε και η νομισματική πολιτική, η οποία έφερε άμεσα το κύριο βάρος της ανά-

σχέσης της ανόδου του πληθωρισμού και της βελτίωσης της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών. Άλλη προτεραιότητα αποτέλεσε η εισοδηματική πολιτική, βασικός στόχος της οποίας ήταν η συγκράτηση του αυξητικού ρυθμού των μισθών και ημερομισθίων σε όρια συνεπή με την αντιπληθωριστική πολιτική της κυβέρνησης.

Το Δεκέμβριο του 1992 και έχοντας ως βασική επιδίωξη την επίτευξη των κριτηρίων της Συνθήκης του Μάαστριχτ, η κυβέρνηση παρουσίασε τους βασικούς στόχους του Προγράμματος Σύγκλισης, 1993-1998, προσαρμοσμένο πλήρως στις απαιτήσεις που έθετε η Συνθήκη. Στο δημοσιονομικό σκέλος, το πρόγραμμα προέβλεπε τη μείωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και της νομισματικής χρηματοδότησής τους. Στο νομισματικό σκέλος, το πρόγραμμα προέβλεπε την ενίσχυση της αντιπληθωριστικής κατεύθυνσης της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. Οι οικονομικές εξελίξεις το 1993 έδειξαν ότι η οικονομική πολιτική που εφάρμοσε η ΝΔ από τον Απρίλο του 1990 έως το 1993, είχε υψηλό πραγματικό κόστος για την οικονομία και για το λαό, χωρίς παράλληλα να επιτευχθούν συνθήκες σταθεροποίησης της οικονομίας. Οι εξελίξεις αυτές και, γενικότερα, η διάψευση των προσδοκιών για την άμβλυνση των βασικών οικονομικών ανισορροπιών και η έλλειψη κλίματος εμπιστοσύνης, είχαν σοβαρές αρνητικές συνέπειες στις επενδύσεις και στην παραγωγική διαδικασία. Η κατάσταση που διαμορφώθηκε δημιούργησε προβλήματα και ανησυχία για τη διαδικασία ένταξης της Ελλάδας στην ΟΝΕ, ειδικά στην προώθηση της πραγματικής σύγκλισης της ελληνικής οικονομίας με τις οικονομίες των άλλων χωρών της Ε.Ε.

4.4 Η περίοδος 1994-1996

Τον Οκτώβριο του 1993 διεξήχθησαν νέες βουλευτικές εκλογές που ανέδειξαν νικητή το ΠΑΣΟΚ υπό την ηγεσία του Α. Παπανδρέου. Το 1994 η οικονομική κατάσταση έδειχνε σημάδια βελτίωσης, όπως και το διεθνές περιβάλλον, το οποίο είχε βελτιωθεί σημαντικά στις αρχές του ίδιου έτους. Η ελληνική οικονομία είχε πολύ στενά χρονικά περιθώρια για να πετύχει την αναγκαία οικονομική, διαρθρωτική και θεσμική προσαρμογή της και να ικανοποιήσει τα κριτήρια σύγκλισης

που έθετε η Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Λόγω των βασικών αποκλίσεων που εκδηλώθηκαν το 1993 από τους στόχους του προγράμματος σύγκλισης 1993-1998, κατέστη αναγκαία για τη νέα κυβέρνηση η αναθεώρηση του προγράμματος. Έτσι, προέκυψε το αναθεωρημένο πρόγραμμα οικονομικής σύγκλισης 1994-1999, κρίσιμη επιδίωξη του οποίου ήταν η ικανοποίηση των κριτηρίων σύγκλισης της Συνθήκης, για τη συμμετοχή της χώρας στο 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ, που προβλεπόταν να αρχίσει την 1^η Ιανουαρίου 1999. Στο αναθεωρημένο πρόγραμμα δίνονταν έμφαση στη μακροοικονομική προσαρμογή της οικονομίας, στον περιορισμό των καθαρών δανειακών αναγκών του ευρύτερου δημόσιου τομέα ως ποσοστό του ΑΕΠ και στην πραγματική μείωση της δημόσιας κατανάλωσης. Η μετέπειτα σταθεροποίηση της οικονομίας προβλεπόταν να αρχίσει το 1996. Το πρόγραμμα σύγκλισης κατέληγε στην κρίσιμη πρόβλεψη ότι η ελληνική οικονομία θα ικανοποιούσε όλα τα κριτήρια σύγκλισης ήδη από το 1998, καθώς και την ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ στα μέσα του 1996.

Ωστόσο, η κατάσταση της ελληνικής οικονομίας το 1996 έκανε σαφές ότι οι βασικές μακροοικονομικές ανισορροπίες και οι διαρθρωτικές αδυναμίες του παραγωγικού συστήματος δεν είχαν αντιμετωπιστεί επαρκώς και απαιτούνταν μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα από την εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική. Επομένως, για μια ακόμη φορά δεν είχε επιτευχθεί η βασική πρόκληση για την οικονομική πολιτική στα μέσα της δεκαετίας του 1990, που ήταν ο άριστος συνδυασμός της νομισματικής σταθερότητας και της δημοσιονομικής εξυγίανσης με τη διεύρυνση και ποιοτική αναβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας.

4.5 Η περίοδος 1996-2001

Εσωτερικές εξελίξεις διαδοχής που προέκυψαν στο κυβερνών κόμμα, οδήγησαν σε νέες βουλευτικές εκλογές το Σεπτέμβριο του 1996, όπου το ΠΑΣΟΚ εκλέγεται ξανά κυβέρνηση υπό την ηγεσία του Κώστα Σημίτη. Ο πολιτικός κύκλος του Κ. Σημίτη ήταν ιδιαίτερα κρίσιμος για την πορεία της οικονομίας, αφού θα οδηγούσε με θετικό ή όχι αποτέλεσμα στην ένταξη της χώρας μας στην ΟΝΕ,

με τους περιορισμούς και τις πιέσεις για την ικανοποίηση των κριτηριών σύγκλισης να είναι πλέον ασφυκτικές. Τα στενά χρονικά περιθώρια που έθετε η ένταξη της χώρας στον ΟΝΕ δεν επέτρεπαν νέες καθυστερήσεις και πολύ περισσότερο πειραματισμούς πολιτικής.

Η απόκλιση των επιδόσεων της οικονομίας από τους στόχους που είχε θέσει η προηγούμενη κυβέρνηση στο πρόγραμμα σύγκλισης 1994-1999, οδήγησαν την κυβέρνηση Σημίτη σε αναθεώρηση της διαχρονικής εξέλιξης των μακροοικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας, με αντιστοιχη αναθεώρηση του προγράμματος, ως μέρος της οικονομικής στρατηγικής της νέας κυβέρνησης. Η μακροοικονομική πολιτική θα είχε έντονα αντιπληθωριστικό χαρακτήρα, ενώ κεντρικός άξονάς της θα εξακολουθούσε να είναι η δημοσιονομική προσαρμογή. Η νομισματική πολιτική ήταν σταθερά προσανατολισμένη στη βαθμιαία αποκλιμάκωση του πληθωρισμού. Το 1997 συνεχίστηκε η πρόοδος προς τη σταθεροποίηση της οικονομίας (μείωση πληθωρισμού στο 5,5%, μείωση ελλείμματος γενικής κυβέρνησης σε 4% του ΑΕΠ, αντιστροφή αυξητικής τάσης δημοσίου χρέους και μείωση του στο 109,5% του ΑΕΠ). Επιπλέον, κατά τους τελευταίους μήνες του 1997 και στις αρχές του 1998, εκδηλώθηκαν ισχυρές πιέσεις στη δραχμή. Ως αποτέλεσμα των εξελίξεων αυτών, η κυβέρνηση αποφάσισε τον Μάρτιο του 1998 την ένταξη της δραχμής στο ΜΣΙ και την ταυτόχρονη προσαρμογή της ισοτιμίας της με υποτίμηση της τάξης του 12,3%, με την οικονομία να πληρεί κατ' αυτό τον τρόπο μια βασική προϋπόθεση για τη συμμετοχή της στην ΟΝΕ το 2001.

Μετά την ένταξη της δραχμής στον ΜΣΙ η κυβέρνηση βρέθηκε αντιμέτωπη με δύο προκλήσεις ενόψει της ένταξης στην ΟΝΕ. Η πρώτη ήταν ο αποτελεσματικός περιορισμός των πληθωριστικών επιπτώσεων της υποτίμησης και η περαιτέρω μείωση του πληθωρισμού σε επίπεδο επίτευξης του κριτηρίου σύγκλισης. Η δεύτερη ήταν η έγκαιρη ολοκλήρωση της πορείας προς τη νομισματική σταθερότητα και την υιοθέτηση του ευρώ. Για το σκοπό αυτό κρίθηκε σκόπιμη η εκ νέου αναθεώρηση του προγράμματος σύγκλισης, ώστε η ελληνική οικονομία να εκπληρώνει όλα τα κριτήρια της Συνθήκης του Μάαστριχτ μέχρι τις αρχές του 2000 και

να ενταχθεί στην ΟΝΕ την 1^η Ιανουαρίου 2001. Το νέο επικαιροποιημένο πρόγραμμα σύγκλησης 1998-2001 ήταν ιδιαίτερα κρίσιμο, αφού παρουσίαζε τις τελικές εκτιμήσεις της εξέλιξης των μακροοικονομικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας που θα έκριναν τελικά την ένταξή της ή όχι στην ΟΝΕ.

Άμεση επιδίωξη του προγράμματος ήταν η επίσπευση της δημοσιονομικής προσαρμογής και η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, ενώ πλέον τους στόχους της νομισματικής πολιτικής για το 1998 και μετέπειτα θα καθορίζονταν από το νέο θεσμικό περιβάλλον που δημιουργήθηκε μετά την ένταξη της δραχμής αρχικά στον ΜΣΙ και από τον Ιανουάριο 2009 στον ΜΣΙ ΙΙ. Τελικά, και παρά το γεγονός ότι η διετία 1998-1999 ήταν μια περίοδος αβεβαιότητας και αστάθειας (κρίση Κοσόβου, αύξηση τιμών πετρελαίου κλπ.) η Ελλάδα από τα μέσα του 1999 πληρούσε σχεδόν όλα τα κριτήρια σύγκλισης, ενώ βρίσκονταν κοντά στην επίτευξη της τιμής στόχου για τον πληθωρισμό, που τελικά επετεύχθη το 2000. Έτσι, στις 19 Ιουνίου 2000 στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σάντα Μαρία ντα Φείρα, αποφασίστηκε η υιοθέτηση του ευρώ από την Ελλάδα (Αργείτης, 65-134).

Κεφάλαιο «Δ» Αποτίμηση της Οικονομικής Ολοκλήρωσης - Προοπτικές

1. Τα πλεονεκτήματα

Τα πλεονεκτήματα για μια χώρα από τη συμμετοχή της σε κάποιο τύπο ολοκλήρωσης είναι πολλαπλά. Ακόμη όμως περισσότερα είναι όταν ο τύπος της ολοκλήρωσης είναι η οικονομική και νομισματική ένωση. Το σημαντικότερο όφελος της νομισματικής ολοκλήρωσης είναι η βελτίωση της ολοκλήρωσης των αγορών αγαθών, υπηρεσιών και παραγωγικών συντελεστών. Το συναλλαγματικό κόστος μειώνεται, ο συναλλαγματικός κίνδυνος για τις εμπορικές ροές μεταξύ των ενοποιημένων οικονομιών εξαλείφεται, και έτσι οι επενδυτές μπορούν να λάβουν τις αποφάσεις τους με υψηλό βαθμό μακροπρόθεσμης εμπιστοσύνης. Αυτό προκαλεί βελτίωση του ανταγωνισμού και της κατανομής των πόρων. Επιπλέον, λόγω του συντονισμού της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής, εισάγεται μία μεγαλύτερη νομισματική σταθερότητα. Όταν υπάρχει μια κατάσταση σταθερών τιμών, επιτοκίων και τιμών συναλλάγματος, οι εμπορικές ροές δεν είναι ασταθείς, καθώς δεν υπάρχει συναλλαγματικός κίνδυνος και αβεβαιότητα. Έτσι, αυξάνεται ο ανταγωνισμός, οι οικονομίες κλίμακας και η κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών, βελτιώνοντας ακόμη περαιτέρω την κατανομή των πόρων και αυξάνοντας την οικονομική ανάπτυξη.

Ένα άλλο σημαντικό πλεονέκτημα είναι ότι το ενιαίο νόμισμα είναι και το διεθνές αποθεματικό νόμισμα. Τα κράτη - μέλη μιας ΟΝΕ εσωτερικεύοντας το εξωτερικό τους εμπόριο, μειώνουν τη ζήτησή τους για συναλλαγματικά αποθεματικά. Τα αποθεματικά αυτά μπορεί να μην είναι απαραίτητα για το εμπόριο εντός της ομάδας, αλλά ίσως χρειαστούν για το εμπόριο με τις τρίτες χώρες. Σε κάθε περίπτωση υπάρχει μια οικονομία στη χρήση των αποθεματικών, η εξοικονόμηση των οποίων περνά στα κράτη - μέλη. Άλλα πλεονεκτήματα μιας ΟΝΕ είναι: α) Η μείωση του βαθμού αβεβαιότητας των νομισμάτων κάθε χώρας σε σχέση με τη συναλλαγματική ισοτιμία, β) Η προώθηση της οικονομικής ολοκλήρωσης, θα έχει ως αποτέλεσμα σε ορισμένα κράτη η οικονομία τους να γίνει πιο αποτελεσματική και γ) Αύξηση ισχύος, ιδιαίτερα σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας.

Τα καθαρά αποτελέσματα μιας νομισματικής ολοκλήρωσης μπορεί να μην ποσοτικοποιούνται εύκολα και άμεσα. Η νομισματική ενοποίηση προκαλεί ένα κόστος με τη μορφή αύξησης των τιμών και της ανεργίας, που εντοπίζεται σχετικά εύκολα και ίσως έχει διάρκεια. Τα οφέλη όμως που συσσωρεύονται από τη νομισματική ολοκλήρωση έχουν διάρκεια, προκύπτουν σε μικρές δόσεις για όλους και δύσκολα ποσοτικοποιούνται με ακρίβεια. Τα οφέλη μιας ONE είναι τόσο μεγαλύτερα, όσο μεγαλύτερη είναι η κινητικότητα των συντελεστών εντός της ένωσης, όσο πιο διαφοροποιημένες είναι οι οικονομίες, όσο μεγαλύτερη η ελαστικότητα των ημερομισθίων, όσο μεγαλύτερο το εσωτερικό εμπόριο και ανώτερος ο συγχρονισμός των οικονομικών κύκλων μεταξύ των κρατών - μελών (Jovanovic, 298-300).

2. Τα μειονεκτήματα

Τα μειονεκτήματα, αντίστοιχα, από τη συμμετοχή μιας χώρας σε μια ONE, είναι εξίσου σημαντικά. Ως σημαντικότερο θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την απώλεια της εθνικής κυριαρχίας των χωρών που συμμετέχουν, μέσω της δημιουργίας ενός υπερεθνικού σώματος για τη διεξαγωγή της νομισματικής πολιτικής. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα αισθητό με την απώλεια του δικαιώματος για ανεξάρτητη τροποποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η οποία συμβαίνει μερικώς για τις χώρες που απλώς συμμετέχουν στην ένωση και πλήρως σ' αυτές που μετέχουν και στην νομισματική ένωση. Έτσι, η αδυναμία άσκησης της εθνικής νομισματικής πολιτικής από ένα κράτος συνεπάγεται αδυναμία τροποποίησης των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ως απάντηση σε ενδεχόμενη οικονομική κρίση.

Αυτός, όμως, δεν είναι ο μαναδικός περιορισμός από τη συμμετοχή μιας χώρας σε μια ONE. Δημιουργείται και ένας περιορισμός στην ανεξάρτητη εθνική επιλογή των ρυθμών πληθωρισμού, της ανεργίας και του επιτοκίου, από τη στιγμή που οι κυμαινόμενες τιμές συναλλάγματος επιτρέπουν ελεύθερες επιλογές μεταξύ ανεργίας και πληθωρισμού σε μια χώρα. Αυτή η εθνική επιλογή, μέσα σε μια ONE, περιορίζεται από την επιλογή άλλων κρατών - μελών. Έτσι, μια χώρα με σχετικά χαμηλό πληθωρισμό και πλεόνασμα στο ισοζύγιο πληρωμών μπορεί να

επιβάλλει τους δικούς της στόχους σε άλλους εταίρους, ενώ αν η παραγωγικότητα των συντελεστών μιας περιοχής είναι χαμηλότερη από το μέσο όρο της ένωσης, τότε οι αρχές της χώρας θα βρεθούν αντιμέτωπες με το πρόβλημα της ανεργίας.

Τέλος, θα μπορούσαμε να πούμε ότι περιορίζεται σημαντικά η δυνατότητα χρήσης επεκτατικής δημοσιονομικής πολιτικής σε εσωτερικό επίπεδο ενός κράτους - μέλους. Η δημοσιονομική πολιτική της κάθε χώρας δεν είναι πλέον ανεξέλεγκτη και φυσικά πρέπει να βρίσκεται εντός κάποιων ορίων που το σύνολο των κρατών της ένωσης ορίζει. Συνοψίζοντας, μια ΟΝΕ εισάγει σημαντικές απώλειες στη θεσμική αυτονομία των κρατών που μετέχουν, αλλά η πραγματική αυτονομία διεξαγωγής ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής για μια μικρή χώρα, σε συνθήκες μετατρεψιμότητας, συγχρονισμένων οικονομικών κύκλων και εξωστρέφειας για το εμπόριο και τις επενδύσεις, θα παραμείνει σχεδόν ανέπαφη (Jovanovic, 292-298).

3. Αποτίμηση της ελληνικής συμμετοχής στην ΟΝΕ

Η χώρα μας κατάφερε να ενταχθεί στην ΟΝΕ μετά από επίπονες προσπάθειες προσαρμογής στα κριτήρια σύγκλισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Η συμμετοχή της Ελλάδας στο 3^ο Στάδιο της ΟΝΕ είχε αναχθεί από την πολιτική ηγεσία της χώρας σε στρατηγικό στόχο υψίστης εθνικής σημασίας, που αποσκοπούσε στην επίτευξη οικονομικών και πολιτικών κερδών. Η αρχική πορεία της χώρας στην ΟΝΕ μπορεί να χαρακτηριστεί, με αρκετά σπαμπανεβάσματα βέβαια, ως σχετικά ομαλή. Η κρίση όμως του 2008, απέδειξε ότι η ελληνική οικονομία πάσχει από χρόνιες και σοβαρές αδυναμίες. Τα οφέλη από τη συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ αναμένονταν ότι θα είναι: α) Αύξηση του εμπορίου και της παραγωγής, λόγω μείωσης του κόστους και της εξάλειψης συναλλαγματικών αβεβαιοτήτων, β) Διασφάλιση σταθερότητας τιμών και αύξηση των επενδύσεων, γ) Μείωση των ονομαστικών και των πραγματικών επιτοκίων, δ) Υλοποίηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην ελληνική οικονομία και ε) Πολιτικά οφέλη που θα προέκυπταν από την πορεία της ΟΝΕ. Παρά τα διαφαινόμενα οφέλη, υπήρχαν και κάποιες αντιδράσεις για την εισαγωγή της ελληνικής οικονομίας στην ΟΝΕ, που είχαν να

κάνουν με την κατάσταση της οικονομίας τη χρονική περίοδο ένταξής της σ' αυτήν, την αναμενόμενη αύξηση του ανταγωνισμού μεταξύ των οικονομιών της ευρωζώνης και τη μη ύπαρξη μηχανισμού αντίδρασης εφόσον προέκυπταν διαταραχές σε κάποια από τις οικονομίες των κρατών - μελών.

Η Ελλάδα ωφελήθηκε αρκετά από την είσοδό της στην ΟΝΕ. Εξαλείφθηκαν οι συναλλαγματικοί κίνδυνοι και οι αβεβαιότητες, εξαλείφθηκε το κόστος μετατροπής νομισμάτων κατά τις συναλλαγές με άλλα κράτη της ευρωζώνης, βελτιώθηκε η ρευστότητα για εξωτερικές συναλλαγές, διευκολύνθηκαν οι εισαγωγές, απελευθερώθηκε η κίνηση κεφαλαίων προς το εσωτερικό και μειώθηκαν τα επιτόκια δανεισμού της χώρας. Δεν υπήρξε όμως αντίστοιχη εισροή ξένων επενδύσεων, ο πληθωρισμός παρά τη μείωσή του ήταν πολύ υψηλότερος έναντι των εταιρών και δεν υπήρξε δημοσιονομική πειθαρχία, με τα δημοσιονομικά ελλείμματα να είναι σταθερά άνω του επιτεπόμενου 3% του ΑΕΠ, το οποίο, παραδόξως, στις αρχές της δεκαετίας του 2000, αυξάνονταν διαρκώς. Εάν συγκρίνουμε τα θετικά αποτελέσματα με τα αντίστοιχα αρνητικά της ελληνικής οικονομίας που προέρχονται από τα παραπάνω, η πλάστιγγα μάλλον γέρνει υπέρ των αρνητικών.

Είναι γεγονός ότι η συμμετοχή της Ελλάδας στην ΟΝΕ αποτέλεσε περισσότερο πολιτικό παρά οικονομικό στόχο, με δεδομένη την τότε επικείμενη διευρυνση της ΕΟΚ προς τις ανατολικές χώρες της Ευρώπης. Η προσαρμογή της χώρας μας ενόψει της ΟΝΕ ξεκίνησε με μεγάλη καθυστέρηση, αφήνοντας στους αρμόδιους ελάχιστο χρόνο για να υλοποιηθούν οι αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές και η βελτίωση των όρων ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας. Ως αποτέλεσμα, η χώρα έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην επίτευξη των κριτηρίων σύγκρισης της Συνθήκης του Μάαστριχτ, τα οποία όμως ουσιαστικά δεν λάμβαναν υπόψη την πραγματική οικονομία και τις ουσιαστικές προϋποθέσεις συμμετοχής σε μια νομισματική ένωση μεταξύ άνισα αναπτυγμένων κρατών. Έτσι, υπάρχει στη βιβλιογραφία η γενική εκτίμηση ότι η Ελλάδα κατάφερε μεν να εισέλθει στην ΟΝΕ, δεν εκπλήρωνε όμως τις προϋποθέσεις εκείνες που απαιτούνταν για την ομαλή συμπόρευση με οικονομίες ανταγωνιστικότερες από αυτήν.

Σήμερα, σχεδόν δεκαπέντε χρόνια μετά την έναρξη λειτουργίας της ΟΝΕ, παρατηρούνται εντός αυτής σημαντικές ανισορροπίες στη μακροοικονομία και στην ανταγωνιστικότητα. Η μεγάλη διαφορά στις οικονομίες παρατηρείται μεταξύ των χωρών της περιφέρειας και του βορρά, οι οποίες και κατάφεραν όλα αυτά τα χρόνια να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους, μέσω μιας πειθαρχημένης δημοσιονομικής και εισοδηματικής πολιτικής. Σαν να μην έφταναν όλα αυτά, ήρθε στο προσκήνιο και η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 να επιδεινώσει ακόμη περισσότερο το πρόβλημα και μέσω αυτής, να αναδειχθούν οι ανισότητες αυτές σε ύψιστο βαθμό. Ουσιαστικά, όμως, η ίδια η ΟΝΕ επέτρεψε τη συμμετοχή χωρών που ίσως δε θα έπρεπε, με τη θέσπιση κριτηρίων σύγκλισης που επέτρεπαν την είσοδο χωρών σ' αυτήν όπως η Ελλάδα, με χρέος άνω του 100% του ΑΕΠ, με την απουσία μηχανισμών αντιμετώπισης κρίσεων και εξισορρόπησης των ανισορροπιών που τυχόν θα προέκυπταν, και με την άσκηση ομοιόμορφης οικονομικής πολιτικής από την ΕΚΤ προς όλες τις χώρες, χωρίς διακρίσεις. Και η χώρα μας όμως από την πλευρά της, αποδείχθηκε ότι εισήλθε στην ΟΝΕ απροετοίμαστη και μάλιστα ενώ είχε την ευκαιρία να προσαρμοστεί σ' αυτή και τα νέα δεδομένα που δημιουργήθηκαν, δυστυχώς δεν το έπραξε (Κότιος).

4. Απολογισμός και προοπτικές της ευρωπαϊκής ΟΝΕ

Η εισαγωγή και υιοθέτηση του ευρώ δεν αποτελεί την πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης μίας ΟΝΕ στην Ευρώπη. Η πρώτη ήταν το 1971 με τη συμφωνία, όπως αναφέρθηκε, των έξι τότε κρατών - μελών της ΕΟΚ, η οποία όμως συνέπεσε με δύσκολες οικονομικές συγκυρίες που αποτέλεσαν σοβαρό εμπόδιο στην επίτευξη της ΟΝΕ (κατάρρευση του συστήματος Bretton Woods, αμερικανική απόφαση για ελεύθερη διακύμανση του δολαρίου τον Αύγουστο του 1971). Κατά παρόμοιο τρόπο η διεθνής οικονομική και νομισματική κατάσταση κατά την κυκλοφορία του ευρώ, χαρακτηρίζεται ως αντίξοη (τρομοκρατική επίθεση 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001, υποτίμηση του δολαρίου, πόλεμος κατά της τρομοκρατίας σε Αφγανιστάν και Ιράκ, αύξηση τιμής πετρελαίου). Παρ' όλα αυτά, η δεύτερη αυτή προσπάθεια δημιουργίας ΟΝΕ θεωρείται επιτυχημένη, καθώς η μετάβαση στο νέο νόμισμα, το ευρώ, συνοδεύτηκε από την ισχυροποίησή του, οδήγησε στην αντοχή

του στα διεθνή δρώμενα και το έκανε ικανό να προστατεύσει επαρκώς τις οικονομίες των χωρών της ευρωζώνης από ενδεχόμενη άνοδο του πληθωρισμού, υποτιμήσεις και αυξήσεις τιμών εισαγόμενων προϊόντων.

Μία άλλη επιτυχία της ΟΝΕ και του ευρώ θεωρείται η αποδοχή του νέου νομίσματος από τις επιχειρήσεις και τους πολίτες χωρίς σημαντικά προβλήματα. Οι επιχειρήσεις κατάφεραν να ανταπεξέλθουν στις δυσκολίες που αναπόφευκτα εμπεριέχει η αλλαγή του νομίσματος με κατάλληλη και έγκαιρη προσαρμογή του εξοπλισμού τους και των τιμών τους. Οι πολίτες δυσκολεύτηκαν λίγο περισσότερο, ιδιαίτερα στη χώρα μας. Οι Έλληνες έπρεπε να προσαρμοστούν με ένα νόμισμα που είχε δύο δεκαδικά ψηφία, το οποίο είχαν πολλά χρόνια να δουν στη δραχμή. Ακόμη δυσκολότερη έγινε η αντίληψη από τους πολίτες των νέων τιμών, αφού η ισοτιμία της δραχμής με το ευρώ περιείχε κινδύνους λανθασμένης μετατροπής, στηριζόμενη στη δύναμη της συνήθειας. Και φυσικά, δεν έλλειψαν λόγω αυτής της ισοτιμίας και φαινόμενα κερδοσκοπίας τα οποία δυστυχώς συσσωρευόμενα κατέληγαν στον καταναλωτή.

Όσον αφορά το θέμα της απώλειας της εθνικής κυριαρχίας των κρατών λόγω της ΟΝΕ, θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι η είσοδος σ' αυτή σημαίνει και την απώλεια της αυτονομίας της νομισματικής πολιτικής και των εργαλείων ασκήσής της, δηλαδή της συναλλαγματικής ισοτιμίας και των επιτοκίων. Οφείλουμε όμως να αναγνωρίσουμε, ότι τα κράτη με τη συμμετοχή τους στην ΟΝΕ, γλιτώνουν από ένα βάρος που λέγεται ευθύνη για τη διατήρηση της ισορροπίας της ισοτιμίας του νομίσματός τους και του ισοζυγίου πληρωμών τους, υπό την προϋπόθεση ότι οι οικονομικές πολιτικές τους βρίσκονται υπό στενό συντονισμό και την ανάλογη πειθαρχία. Παράλληλα, η συμμετοχή στην ΟΝΕ και η συνεπαγόμενη σταθερότητα των τιμών, ευνοεί την ανάπτυξη και τη διατήρηση των επιτοκίων σε ασυνήθιστα χαμηλά επίπεδα.

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, που ξεκίνησε από τον υπερβολικό δανεισμό ιδιωτών στον κτηματομεσιτικό τομέα στις Ηνωμένες Πολιτείες,

ήρθε σύντομα λόγω της αλληλεξάρτησης στην Ευρώπη και ως εκ τούτου δεν επέτρεψε να φανούν άμεσα τα οφέλη της ΟΝΕ. Οι οικονομίες των χωρών της ευρωζώνης, αλλά και της Ευρώπης γενικότερα, ήρθαν αντιμέτωπες με την ύφεση και την ανεργία, αναδεικνύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο της αδυναμίες της ΟΝΕ. Ως αποτέλεσμα, παρεκκλίσεις σε ορισμένες χώρες από τα αυστηρά δημοσιονομικά όρια της ένωσης λόγω της κρίσης, είχαν αντίκτυπο και στις υπόλοιπες χώρες, λόγω του γεγονότος ότι η νομισματική πολιτική αποτελεί ευθύνη της ΕΚΤ ενώ η αντίστοιχη δημοσιονομική αποτελεί εθνική ευθύνη.

Για την αντιμετώπιση της κατάστασης, τα κράτη - μέλη έλαβαν μέτρα πλέον των αναφερόμενων στη Συνθήκη, που αφορούσαν τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Οικονομικής Σταθεροποίησης (ΕFSM), του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοδότησης Σταθερότητας (ΕFSF) και του Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοοικονομικής Εποπτείας. Κύρια καθήκοντα των παραπάνω φορέων, αντίστοιχα, είναι η χρηματοδότηση εκτακτης ανάγκης, η διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας στην Ευρώπη με την παροχή οικονομικής βοήθειας προς τα κράτη της ευρωζώνης σε οικονομική δυσκολία και η συγκέντρωση των φορέων που ασκούν χρηματοοικονομική εποπτεία σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Αυτά όμως από μόνα τους δεν αρκούν. Έτσι, απαιτείται ακόμη η επέκταση της εποπτείας στα ριψοκίνδυνα χρηματοοικονομικά προϊόντα, η δημιουργία μηχανισμών εγγύησης των τραπεζικών καταθέσεων και αξιολόγησης των χρηματοοικονομικών κινδύνων και η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού οργανισμού αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας (Μούσης).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ «Ε» Συμπεράσματα - Επίλογος

1. Συμπεράσματα

Τα κράτη στην προσπάθειά τους να επιτύχουν τον υπέρτατο σκοπό τους στο διεθνές σύστημα, την επιβίωση, προσπαθούν να αυξήσουν την ισχύ τους, κυρίως την στρατιωτική και την οικονομική. Την περίοδο μετά το τέλος του Β΄ ΠΠ, που τόσο καταστροφή έφερε στον πλανήτη, τα κράτη αντιλήφθηκαν ότι μέσα από τη συνεργασία μπορούν να πετύχουν την αύξηση της οικονομικής τους ισχύος. Έτσι, άρχισαν να εντάσσονται σε σχηματισμούς οικονομικής ολοκλήρωσης που προϋποθέτουν ακόμα και εκχώρηση της εθνικής κυριαρχίας τους. Σήμερα, λοιπόν, υπάρχουν διάφοροι τύποι διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης, ανάλογα με το βαθμό εξέλιξης της διαδικασίας ολοκλήρωσης.

Η Ε.Ε. αποτελεί σήμερα τον πλέον προχωρημένο τύπο διεθνούς οικονομικής ολοκλήρωσης στον πλανήτη, αποτελώντας μια πλήρη οικονομική ένωση μεταξύ των κρατών - μελών της. Έχει εξελιχθεί σε μία από τις ισχυρότερες οικονομίες του κόσμου και όχι μόνο, αφού τα τελευταία χρόνια ο ρόλος της έχει αναβαθμιστεί σημαντικά τόσο στο παγκόσμιο πολιτικό επίπεδο όσο και στο στρατιωτικό. Αυτό εξηγεί και το μεγάλο ενδιαφέρον που παρατηρείται από τα κράτη της Ευρώπης για την είσοδό τους σ' αυτή, αρχικά στο πολιτικό και οικονομικό επίπεδο και στη συνέχεια στο νομισματικό, την ΟΝΕ.

Η ευρωπαϊκή ΟΝΕ στα 15 περίπου χρόνια της ζωής της, ανέδειξε τόσο τα οφέλη που τα συμμετέχοντα κράτη απολαμβάνουν με τη συμμετοχή τους σ' αυτό το σχήμα οικονομικής ολοκλήρωσης, όσο και τις αδυναμίες που εμφανίστηκαν στο σχεδιασμό και στην άνιση ανάπτυξη μεταξύ των κρατών - μελών. Προκειμένου το οικοδόμημα που λέγεται Ε.Ε. να εξακολουθήσει να υφίσταται και στο μέλλον, απαιτείται η λήψη μίας σειράς από μέτρα για την αντιμετώπιση των αδυναμιών αυτών και επιπλέον προκειμένου να βοηθηθούν χώρες, οι οποίες δεν καταφεραν να επιτύχουν την οικονομική ανάπτυξη μέσα στην ευρωζώνη με ρυθμούς αντίστοιχους κάποιων άλλων. Σε κάθε περίπτωση, η Ε.Ε. έχει ήδη ξεκινήσει τη

λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση της κατάστασης που αναφέρθηκε και που επιδεινώθηκε με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008.

Η Ελλάδα ανήκει σε εκείνες τις χώρες της ΟΝΕ, τις επονομαζόμενες χώρες του νότου, που θεωρούνται «προβληματικές» σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του βορρά. Παρουσιάζει πρόβλημα υψηλού δημόσιου χρέους και δανεισμού σε υπέρμετρο βαθμό, μαζί με την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία, γεγονός που είναι απόρροια της μη εγκαίρης λήψης των απαραίτητων μέτρων και μεταρρυθμίσεων και της άσκησης λανθασμένης οικονομικής πολιτικής επί δεκαετίες. Οφείλουμε να παραδεχτούμε ότι η Ελλάδα είχε την ευκαιρία να βελτιώσει την οικονομία της μέσω της ΟΝΕ λαμβάνοντας μέτρα, τα οποία όμως δεν έλαβε, και σαν αποτέλεσμα να έχει φθάσει στο σημερινό επίπεδο, στο οποίο βρίσκεται πριν το χείλος της καταστροφής, με τη χώρα να απειλείται διαρκώς από τη χρεωκοπία και την έξοδο από το ευρώ και να είναι αναγκασμένη να παίρνει τα μέτρα αυτά με τη μορφή οικονομικών προγραμμάτων και μνημονίων που οι εταίροι της επιβάλλουν.

2. Επίλογος

Το οικοδόμημα που σήμερα εμείς γνωρίζουμε ως ΟΝΕ δε χτίστηκε από τη μία μέρα στην άλλη. Απαιτήθηκε πολύς χρόνος και πολλές προσπάθειες από ηγέτες και πολίτες διαφορετικών χωρών με διαφορετικές κουλτούρες για να καταλήξουμε να απολαμβάνουμε σήμερα την ελευθερία κίνησης υπηρεσιών, αγαθών, κεφαλαίων και ένα κοινό νόμισμα, το ευρώ.

Η χώρα μας, ως απόρροια εσφαλμένων πολιτικών, κυρίως, επιλογών του παρελθόντος, βρίσκεται σήμερα στο στόχαστρο των υπόλοιπων εταίρων, για την κατάσταση της οικονομίας της, γεγονός που εκλαμβάνεται πολύ αρνητικά από τους Έλληνες πολίτες ως προς τη συμμετοχή της χώρας μας στην ΟΝΕ. Δεν πρέπει όμως να παραβλέπουμε τα οφέλη που μία χώρα έχει από τη συμμετοχή της σε μια ΟΝΕ, που εκτός από οικονομικά είναι και πολιτικά. Και τούτο διότι τα κράτη στην προσπάθειά τους να επιβιώσουν και να αυξήσουν την ισχύ τους στο άναρχο διεθνές σύστημα, επιβάλλεται όπως έχουν ανεπτυγμένη οικονομία και συμμάχους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- europa.eu*. n.d. http://europa.eu/eu-law/decision-making/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_el.pdf (πρόσβαση Σεπτέμβριος 9, 2015).
- Balassa, Béla. *The Theory of Economic Integration*. London: George Allen & Unwin, 1973.
- ecb.europa.eu*. n.d. <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/convergence-criteria.el.html> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 13, 2013).
- El-Agraa, Ali. *The Economics of the European Community*. Oxford: Phillip Allan, 1980.
- eur-lex.europa.eu*. n.d. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:125007> (πρόσβαση Σεπτέμβριος 13, 2015).
- Holzman, Franklyn D. *International Trade under Communism: Politics and Economics*. New York: Basic Books, 1976.
- Jovanovic, Miroslav. *Διεθνής Οικονομική Ολοκλήρωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2002.
- Madhavan, Robert Barrass and Shobhana. *European Economic Integration and Sustainable Development*. Berkshire: McGraw-Hill Book Company, 1996.
- Molle, Willem. *The Economics of European Integration*. Aldershot: Dartmouth, 1991.
- Pelkmans, Jacques. *Market Integration in the European Community*. The Hague: Martinus Nijhoff, 1984.
- Sauvant, Bernard Mennis and Karl. *Emerging Forms of Transactional Community*. Lexington: Lexington Books, 1976.
- Tinbergen, Jan. *International Economic Integration*. Amsterdam: Elsevier, 1954.
- Αργεΐτης, Γεώργιος. *Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και Οικονομική Προσαρμογή*. Αθήνα: Γιώργος Δαρδάνος, 2002.

Δασκάλου, Γεώργιος. *Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση*. Αθήνα: Σύγχρονη Εκδοτική, 1996.

Θεοδωρόπουλος, Σωτήρης. *Εξελίξεις και Προοπτικές της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Ολοκλήρωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης, 2001.

Κότιος, Άγγελος. «Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.» n.d.
http://www.prd.uth.gr/uploads/discussion_papers/2011/uth-prd-dp-2011-01_gr.pdf (πρόσβαση Σεπτέμβριος 12, 2015).

Πουρναράκης, Ευθύμιος. *Διεθνή Οικονομικά*. Αθήνα: Εκδόσεις Σμπίλιας, 1993.